MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
VIEŠOJO VALDYMO IR VERSLO FAKULTETAS

BAKALAURO IR MAGISTRO RAŠTO DARBŲ RENGIMO METODINIAI NURODYMAI

Rengėjai

Darbo grupės vadovas:
prof. dr. Asta Valackienė

Darbo grupė:
doc. dr. Rūta Dačiulytė,
prof. dr. Algis Krupavičius,
doc. dr. Irmantas Rotomskis,
prof. dr. Brigita Žuromskaitė

Vilnius, 2024

Patvirtinta:

Mykolo Romerio universiteto Viešojo valdymo ir verslo fakulteto Tarybos posėdyje (2024 m. rugsėjo 30 d. nutarimas Nr. 1VVV-10).

TURINYS

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS 4
LENTELIŲ SĄRAŠAS 5
PRIEDŲ SĄRAŠAS 6
PRATARMĖ 7
1. VIEŠOJO VALDYMO IR VERSLO FAKULTETO STUDIJŲ PROGRAMŲ BAIGIAMŲJŲ DARBŲ SPECIFIKA, BENDRIEJI RENGIMO REIKALAVIMAI 9
1.1. Studijų programų baigiamųjų darbų specifika 9
1.2. Bendrieji bakalauro ir magistro baigiamųjų darbų rengimo reikalavimai. Temos pasirinkimas ir formulavimas. 12
1.3. Akademinio rašto darbo rengimo etika. Generatyvinio dirbtinio intelekto įrankių naudojimas universiteto studijose 14
2. BAKALAURO BAIGIAMOJO DARBO RENGIMAS 19
2.1. Bakalauro baigiamojo darbo rengimo tvarka 19
2.2 Bakalauro baigiamojo darbo struktūrinių dalių charakteristika 23
2.3. Bakalauro baigiamojo darbo kokybės kriterijai 27
3. MAGISTRO DARBO RENGIMAS 30
3.1. Magistro baigiamojo darbo rengimo tvarka 30
3.2. Magistro baigiamojo darbo struktūrinių dalių charakteristika 35
3.3. Magistro baigiamojo darbo kokybės kriterijai 40
4. BAKALAURO IR MAGISTRO BAIGIAMŲJŲ DARBŲ APIFORMINIMAS 44
5. PATARIMAI ATSKIRŲ DARBO DALIŲ RENGIMUI 47
5.1. Darbo įvadas 48
5.2. Teorinės darbo dalies rengimas 50
5.3. Metodologinės dalies rengimas 57
5.4. Tyrimo rezultatų aptarimas, rezultatų palyginimas, diskusijos 60
5.5. Baigiamųjų darbų gynimas 62
BIBLIOGRAFIJA 64
PRIEDAI 67

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Baigiamojo darbo rengimo loginė schema

2 pav. Metodologinės darbo dalies loginė schema

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Bakalauro ir magistro akademinio raštingumo gebėjimai

2 lentelė. Bakalauro baigiamojo darbo rengimo eiga

3 lentelė. Magistro baigiamojo darbo rengimo eiga

PRIEDŲ SĄRAŠAS

1 priedas. Titulinių lapų pavyzdys
2 priedas. Turinys
3 priedas. Darbo dalys ir struktūra
4 priedas. Bakalauro ir magistro baigiamųjų darbų struktūrinės dalys
5 priedas. Taikomojo / projektinio pobūdžio magistro baigiamojo darbo struktūrinės dalys
6 priedas. Patvirtinimas apie atlikto darbo savarankiškumą (forma)
7 priedas. Gairės pirmam bakalauro/magistro darbo rengimo projektui
8 priedas. Duomenų vizualizacija

PRATARMĖ

Metodinės priemonės tikslas – pateikti fakulteto metodines baigiamųjų darbų rengimo rekomendacijas, padėti studentams ir jų vadovams tinkamai parengti baigiamuosius darbus, kad jie atitiktų bendruosius reikalavimus. Ši metodinė priemonė skirta studentams, rašantiems bakalauro ir magistro baigiamuosius darbus politikos, vadybos, žmonių išteklių vadybos, ekonomikos, verslo, finansų, turizmo ir poilsio, viešojo administravimo srityse. Autorių manymu, ji taip pat bus naudinga dėstytojams, dėstantiems tyrimų metodologijos dalykus bei dėstytojams, vadovaujantiems studentų bakalauro ir magistro darbų rašymui, bakalauro ir magistro baigiamųjų darbų recenzentams, bakalauro ir magistro baigiamųjų darbų gynimo komisijų nariams.

Šiame dokumente vartojamos sąvokos ir aptariami baigiamųjų darbų rengimo reikalavimai:

Baigiamasis darbas (toliau – BD) – studento savarankiškas mokslinio tiriamojo ar taikomojo, projektinio arba kūrybinio projekto darbas, atliekamas baigiant studijų programą, atskleidžiantis programos tikslus atitinkančius gebėjimus.

Bakalauro baigiamasis darbas (toliau – BBD) yra pirmosios universitetinių studijų pakopos studento savarankiškai (konsultuojantis su vadovu) parengtas analitinis darbas, kuriuo studentas turi parodyti studijų metu sukauptas tam tikros studijų krypties žinias, gebėjimus ir jų taikymo įgūdžius.

Magistro baigiamasis darbas (toliau - MBD) yra antrosios universitetinių studijų pakopos baigiamasis darbas, atitinkantis mokslo darbams keliamus reikalavimus. Jame magistrantas atskleidžia savo tiriamojo darbo gebėjimus. Magistrantas turi ne tik analizuoti pasirinktą temą, vertinti kitų tyrėjų atliktus atitinkamos krypties darbus, planuoti ir kvalifikuotai atlikti atitinkamos mokslo krypties tyrimus, aiškiai ir pagrįstai formuluoti tyrimo išvadas, bet ir pagrįsti teorines bei praktines mokslines problemas, konstruoti individualias mokslines įžvalgas.

Baigiamojo darbo vadovas – MRU dirbantis mokslininkas ir (ar) dėstytojas, vadovaujantis BD rengimui ir konsultuojantis BD rengiantį studentą su BD susijusiais metodiniais ir dalykiniais klausimais.

Baigiamojo darbo konsultantas – BD vadovo pasiūlytas savo srities specialistas, kuris prireikus suteikia tam tikras specifines konsultacijas studento BD tema.

Baigiamųjų darbų gynimo kvalifikacinė komisija – MRU Rektoriaus įsakymu sudaryta komisija, kurioje ginami ir vertinami bakalauro ir magistro BD bei sprendžiama dėl laipsnio suteikimo.

Leidinį rengė darbo grupė, sudaryta Viešojo valdymo ir verslo dekano 2024-06-27 įsakymu Nr. 20VVV-9. Į kolegišką pagalbą, rengiant leidinį, buvo pakviesti Viešojo valdymo ir verslo fakulteto mokslininkai, jų mintimis taip pat yra remiamasi šiame darbe. Autoriai dėkingi fakulteto bendruomenei už kolegišką bendradarbiavimą. Leidinys parengtas apibendrinant turimą mokslinio darbo, vadovavimo

studentų darbams patirtį, analizuojant fakultete apgintų savarankiškų ir baigiamųjų darbų kokybę, diskutuojant su kolegomis.

Pirmajame šios priemonės skyriuje aptariama Viešojo valdymo ir verslo fakulteto rengiamų bakalauro ir magistro rašto darbų specifika bei nagrinėjami bendrieji reikalavimai (temos pasirinkimas, bendradarbiavimas su vadovu, mokslinio darbo etika, pristatant ir generatyvinio dirbtinio intelekto įrankių naudojimo universiteto studijų procese tvarkos reikalavimus. Antrame ir trečiame skyriuose, remiantis MRU dokumentais, nagrinėjami bakalauro ir magistro baigiamųjų darbų reglamentai, trumpai aptariama struktūra ir apibrėžiami kokybės kriterijai. Ketvirtame skyriuje pristatomi reikalavimai darbo apiforminimui. Penktame skyriuje skaitytojai ras praktinių darbo rengimo patarimų, detalizuojami darbo su teoriniais šaltiniais, tyrimo metodikos parengimo bei tyrimo rezultatų pateikimo bei analizės ypatumai. Prieduose pateikiami apiforminimo pavyzdžiai, darbo struktūros reikalavimai ir kita praktinė medžiaga, naudinga rašant darbą.

Autorių kolektyvas

1. VIEŠOJO VALDYMO IR VERSLO FAKULTETO STUDIJŲ PROGRAMŲ BAIGIAMŲJŲ DARBŲ SPECIFIKA, BENDRIEJI RENGIMO REIKALAVIMAI

1.1. Studijų programų baigiamųjų darbų specifika

MRU Viešojo valdymo ir verslo fakulteto vykdomus socialinių mokslų, verslo ir viešosios vadybos krypčių mokslų tyrimus apibrėžia Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintas studijų sričių ir krypčių, pagal kurias vyksta studijos aukštosiose mokyklose, sąrašas[1].

MRU Viešojo valdymo ir verslo fakultete gali būti rengiami *teorinio* arba *taikomojo* pobūdžio studentų moksliniai darbai. Rengdamas teorinio pobūdžio darbą tyrėjas susikoncentruoja į teorinių problemų nagrinėjimą, analizę. Teorinio pobūdžio darbe gali nebūti empirinio tyrimo, tačiau tai nėra taisyklė. Politikos moksluose: politinės teorijos, politinės filosofijos, politinių idėjų istorijos darbuose ir temose, kuriose analizuojamos politinės idėjos ir/ar jų istorija, empirinis tyrimas nėra būtinas. Tačiau tokiame darbe turi būti iškeliamas probleminis klausimas, į kurį gali būti atsakyta teoriniais metodais, pateikta išsami darbo problemos analizė, visapusiškai įvertinti nagrinėtų autorių darbai, panaudoti teorinio tyrimo metodai, pateikiama originali darbo autoriaus argumentacija, teorinės įžvalgos. Jei teorinio pobūdžio darbe apsiribojama medžiagos atpasakojamu, toks darbas dar nėra parengtas gynimui. Vadybos ir administravimo bei ekonomikos tyrimai yra daugiau taikomojo pobūdžio, nukreipti į praktinių problemų sprendimą, juose dažniausiai derinamos teorinės įžvalgos ir empiriniai tyrimai. Taikomojo pobūdžio baigiamajame darbe studentas pateikia tiriamos problemos teorinę analizę, pagrindžia pasirinktą tyrimo metodologinę kryptį ir empirinių duomenų rinkimo metodiką, surenka ir išanalizuoja empirinius duomenis, pateikia siūlymus, kaip spręsti tyrimo problemą. Tokie darbai dažnu atveju yra siejami ir su geriausios praktikos paieška ir nagrinėjimu[2]. Gali būti rengiami ir *taikomojo projektinio* pobūdžio magistro baigiamieji darbai, kuriuose analizuojamos mokslinės praktinės problemos konkrečiose institucijose, siūlomos inovatyvios ir efektyvios jų sprendimo galimybės. Tokiame darbe pateikiama teorinė suformuluotos problemos analizė ir sukuriamas projektas šiai problemai spręsti. Projektas gali būti įgyvendinamas arba tik detaliai aprašomas.

[1] "LR švietimo ir mokslo ministro įsakymas Dėl studijų sričių ir krypčių, pagal kurias vyksta studijos aukštosiose mokyklose, sąrašo, jo keitimo tvarkos, kvalifikacinių laipsnių sąrangos ir studijų programų pavadinimų sudarymo principų patvirtinimo". https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/ae5d5730b7c211e693eea1ef35f20da9/asr

[2] Mark Easterby-Smith, Richard Thorpe and Andy Lowe, *Management Research*, (London: Sage Publications Ltd., 2008, 9).

Aktualus klausimas yra kokybiniai ir kiekybiniai skirtumai tarp bakalauro ir magistro baigiamųjų darbų. Lietuvoje pagrindinis dokumentas, apibūdinantis esminius studijų pakopų kokybinius skirtumus yra LR švietimo ir mokslo ministro įsakymas Nr. V- 1012 „Dėl studijų pakopų aprašo patvirtinimo“[3]. Šiame apraše, remiantis Lietuvos teisiniais aktais, įvardinami atskirose studijų pakopose įgyjami gebėjimai. Tarp kitų gebėjimų, jame apibrėžiami ir gebėjimai atlikti tyrimus bei kiti su moksline veikla susiję gebėjimai (socialiniai, specialieji, asmeniniai) (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Bakalauro ir magistro akademinio raštingumo gebėjimai[4]

Gebėjimų sritys	**Bakalauro studijų rezultatai**	**Magistro studijų rezultatai**
Gebėjimai vykdyti tyrimus	Geba rinkti ir analizuoti duomenis, reikalingus svarbioms mokslinėms, profesinės veiklos problemoms spręsti, <...>, naudojantis fundamentinių ir taikomųjų mokslinių tyrimų pasiekimais ir metodais.	Geba analizuoti, sintetinti ir vertinti studijoms, mokslinei, profesinei veiklai ir naujovių diegimui reikalingus tyrimų duomenis, geba integruoti žinias ir valdyti sudėtingas situacijas, priimti sprendimus, kai nėra išsamios ir apibrėžtos informacijos, įvertinti alternatyvius sprendimo variantus bei galimą poveikį aplinkai.
Specialieji gebėjimai	Geba planuoti, organizuoti, vykdyti ir vertinti veiklas profesijų ir studijų kontekste, savarankiškai pasirinkdamas kompleksines technologines, organizacines ir metodines priemones.	Geba pritaikyti turimas žinias ir jomis remiantis rengti naujas priemones (technines, metodines, informacines, organizacines-vadybines), reikalingas moksliniams tyrimams, studijoms, kultūrinei ir meninei veiklai vykdyti arba naujovėms diegti.
Socialiniai gebėjimai	Geba bendrauti su specialistais ir visuomene sprendžiant profesinės veiklos ar studijų srities uždavinius, pristatant atliktą veiklą ir jos rezultatus.<...> Geba perteikti studijų ir veiklos srities žinias ir supratimą specialistams ir kitiems besimokantiesiems.	Geba aiškiai, argumentuotai perteikti apibendrintą informaciją specialistams ir kitiems asmenims, ją kritiškai vertindamas.

[3] LR švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl studijų pakopų aprašo tvirtinimo“, https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/d32e4f70ad0811e68987e8320e9a5185/asr

[4] Parengta pagal: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymą „Dėl studijų pakopų aprašo patvirtinimo“, https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/d32e4f70ad0811e68987e8320e9a5185/asr

Asmeniniai gebėjimai	Geba savarankiškai mokytis savo profesinės veiklos srityje. Suvokia moralinę atsakomybę už savo veiklos ir jos rezultatų poveikį visuomeninei, ekonominei, kultūrinei raidai, gerovei ir aplinkai.	Geba savarankiškai planuoti mokymosi procesą <...>. Geba pasinaudoti mokslinių tyrimų <...> žiniomis, turi tiriamojo darbo patirties bei sisteminio ir strateginio mąstymo įgūdžių savarankiškai profesinei veiklai ir moksliniam tiriamajam darbui <...>. Geba priimti inovatyvius sprendimus, įvertindamas galimas visuomenines ir etines veiklos pasekmes. Veikia suvokdamas moralinę atsakomybę už savo veiklos ir jos rezultatų poveikį visuomeninei, ekonominei, kultūrinei raidai, gerovei ir aplinkai.

Bakalauro baigiamajame darbe jau atliekami savarankiški empiriniai tyrimai, tačiau dažniausiai apsiribojama vieno tyrimo metodo įvaldymu, mokomasi interpretuoti tyrimo rezultatus. Bakalauro baigiamojo darbo autorius, pateikdamas darbą gynimui, įrodo, kad supranta socialinių mokslų srities ir studijų krypties, kurią atitinka studijuojama programa (politikos mokslai, verslas ir vadyba, viešasis administravimas) tyrimų metodologiją ir yra išmokęs konkrečių socialinių mokslų tyrimo metodų, geba paruošti mokslinio tiriamojo darbo sudėtines dalis, formuluoti hipotezes, darbo tikslą ir uždavinius, suplanuoti ir atlikti tyrimą, analizuoti rezultatus, apibendrinti, daryti išvadas ir teikti pagrįstus pasiūlymus. Bakalauras yra įvaldęs mokslinio tiriamojo darbo pagrindus.

Tuo tarpu rengiant **magistro baigiamąjį darbą,** autoriui tenka numatyti ir įgyvendinti visą tyrimo strategiją (taikyti šiuolaikiškus duomenų analizės būdus, interpretuoti gautus rezultatus). Pateikdamas darbą gynimui būsimas magistras įrodo, kad ne tik geba surasti ir analizuoti mokslinės informacijos šaltinius, literatūrą, tačiau geba integruoti plataus spektro (daugiadisciplininės ir/ar tarpdisciplininės) žinias, geba įžvelgti ir analizuoti problemas, konstruoti teorines įžvalgas, formuluoti mokslines hipotezes bei numatyti problemos sprendimo mokslinės paieškos strategijas; parengti tyrimo programą, atlikti tyrimą ir naudotis moksliniais duomenų apdorojimo metodais bei įrankiais; geba formuluoti konkrečias išvadas ir teikti rekomendacijas problemų sprendimui, argumentuotai diskutuoti apie gautus rezultatus, kokybiškai parengti tyrimo ataskaitą.

1.2. Bendrieji bakalauro ir magistro baigiamųjų darbų rengimo reikalavimai. Temos pasirinkimas ir formulavimas.

Vadovaujantis *MRU Studijų rezultatų vertinimo tvarka*[5] studentai gali rinktis būsimų baigiamųjų darbų temas pagal studijų programų komitetų paskelbtus sąrašus. Šiuose sąrašuose skelbiamos išankstinės temos, kurias rekomenduojama patikslinti konsultuojantis ir aptariant su vadovu. Taipogi studentai gali siūlyti savo temas, suderinant jas su studijų programos komiteto pirmininku bei būsimu darbo vadovu. Studento siūloma (arba keičiama) tema turi atitikti studijuojamą programą ir turi būti užregistruojama iki numatyto termino. Tam rašomas nustatytos formos prašymas leisti rašyti darbą įvardinta tema bei skirti darbo vadovą.

Pagrindiniai reikalavimai baigiamojo darbo temai:

- **turi atitikti studijų programą**;
- pasirinkta tema turi būti *aktuali* (svarbi mokslui ir praktikai) ir atskleidžianti nepakankamai ištirtus tam tikros srities aspektus;
- temos formuluotė turi aiškiai įvardinti tiriamąjį dalyką ir, pageidautina, svarbiausią darbo idėją, turi būti tiksli ir lakoniška. Temos formuluotė gali būti tikslinama ir darbo rašymo metu. Pirmiausia reikėtų pasigilinti į literatūrą, mokslininkų atliekamus tyrimus, kokie panašios tematikos aspektai atskleisti užsienio ir Lietuvos mokslininkų darbuose. Nors temos tikslinimas vyksta jau darbo rengimo procese, tačiau svarbu apsisprendimo neatidėlioti, nes, pakoregavus temą, gali pritrūkti laiko jos atskleidimui. Formuluojant galutinį temos pavadinimą pravartu bendradarbiauti su darbo vadovu.

SVARBU Nuo temos pasirinkimo nemaža dalimi gali priklausyti viso darbo sėkmė, todėl atsižvelkite:

- į savo polinkius, gabumus, galimybes, nes sėkmingiau gilinsitės į tas sritis, kurios tikrai domina;
- ar tai būtų naudinga jūsų karjerai
- ar temoje nagrinėjama sritis jums žinoma;
- ar yra pakankamai prieinamos literatūros, ar ji ta kalba, kurią mokate;
- ar turėsite galimybę tinkamai atlikti tyrimus, panaudoti tinkamus metodus, surinkti duomenis,
- ar pakaks pasiruošimo ir laiko problemai išnagrinėti - tikslingiau pasirinkti siauresnę temą, apsiriboti viena moksline problema arba net sudėtingos problemos dalimi,

[5] "Mykolo Romerio universiteto studijų rezultatų vertinimo tvarka", https://www.mruni.eu/wp-content/uploads/2024/04/SRVT-20240416.pdf

Bendradarbiavimas su darbo vadovu. Baigiamasis bakalauro ar magistro darbas yra savarankiškas studento darbas, visa iniciatyva yra studento rankose, tačiau rašant darbus reikia ir gairių, pagalbos, todėl bendradarbiavimas su patyrusiu mokslininku yra neatsiejama darbo rengimo dalis. Vadovo pareiga padėti, konsultuoti, patarti. Baigiamąjį darbą rengiantis studentas turi su darbo vadovu ir konsultantu (jeigu toks yra) palaikyti nuolatinį ryšį, informuoti vadovą apie darbo rašymo eigą, atsižvelgti į vadovo ir konsultanto (suderinus su vadovu) dalykinius ir metodinius patarimus bei pastabas[6].

Vadovai, pagal studento poreikius, konsultuoja rengiant darbo planą, ieškant ar atsirenkant literatūrą ar kitus informacijos šaltinius, atsako į klausimus, iškilusius darbo rengimo eigoje, tačiau neteikia paruoštų sprendimų. Kiekvienas vadovas turi savo darbo stilių, todėl pravartu kaip galima anksčiau su juo susitikti ir išsiaiškinti, kokius reikalavimus jis kelia darbo organizavimui, kaip siūlo bendradarbiauti. Pavyzdžiui, tam, kad vadovas galėtų pateikti savo pastabas ir rekomendacijas, kaip tobulinti darbą, galimas dalykas, jis norės iš anksto susipažinti su darbo fragmentu, dėl kurio konsultuos. Tam vadovas turi turėti pakankamai laiko, todėl pravartu iš anksto aptarti, kada pristatyti baigiamojo darbo medžiagą konsultacijai, ar ją galima atsiųsti paštu, ar įkelti per Moodle sistemą ir pan.

Visais iškilusiais klausimais vadovas konsultuoja savo konsultavimo valandomis (jos skelbiamos VVVF institutų internetiniuose puslapiuose). Tam, kad būtų racionaliau išnaudojamas konsultacijų laikas, tikslinga iš anksto susisiekti su darbo vadovu ir paprašyti suderinti konkretų konsultacijos laiką. Patartina su vadovu palaikyti nuolatinį ryšį el. paštu ar kitais vadovo nurodytais komunikacijos būdais.

Jeigu bendradarbiaujant su darbo vadovu kyla nesklandumų ar nesusipratimų, galima kreiptis į studijų programos vadovą arba studijų programos komiteto pirmininką.

Už baigiamojo darbo savarankiškumą, visą darbe pateiktą medžiagą **atsako tik baigiamojo darbo autorius.** Jis užtikrina ir tai, kaip rengiant darbą buvo laikomasi mokslinės etikos.

[6] "Mykolo Romerio universiteto studijų rezultatų vertinimo tvarka", https://www.mruni.eu/wp-content/uploads/2024/04/SRVT-20240416.pdf

1.3. Akademinio rašto darbo rengimo etika. Generatyvinio dirbtinio intelekto įrankių naudojimas universiteto studijose

Etiniai klausimai pirmiausia siejami su darbo savarankiškumu – ar darbas parengtas paties studento, ar jame nepanaudotos svetimos idėjos, tekstas, be autorių sutikimo ar nenurodant cituojamų autorių[7].

Kiekviename darbe turi būti aiškiai atskirtas autoriaus originalus indėlis ir darbe panaudoti kitų autorių darbai, mintys, duomenys, rekomendacijos. Neleidžiamas svetimų minčių, tekstų, duomenų naudojimas be nuorodų, t. y. jų plagijavimas.[8]

Taigi rengiant darbus reikia gerai išsiaiškinti, kas laikoma *plagijavimu*. Plagiato apibrėžtis pateikta *Mykolo Romerio universiteto Studijų rezultatų vertinimo tvarkoje*. Už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą, nusirašinėjimą, plagijavimą ar bet kurios kitos formos akademinį nesąžiningumą, susijusį su studijų rezultatų vertinimu, studentas arba klausytojas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą beteisės stoti į Universitetą bendra tvarka iki penkerių metų . Darbas laikomas plagiatu, jeigu:

- jis visas arba jo dalys yra parašytos pažodžiui perrašant kito autoriaus tekstą nenurodant šaltinio arba nurodant šaltinį, tačiau neišskiriant perrašyto teksto kabutėmis; pažodinis kito autoriaus teksto perrašymas nenurodant šaltinio arba nurodant šaltinį, tačiau neišskiriant perrašyto teksto kabutėmis laikomas plagiatu, jei tokio teksto darbe yra daugiau nei pusė puslapio, t. y. 900 spaudos ženklų, įskaitant tarpus;
- rašto darbas ar jo dalys yra parašytos perfrazuojant kito autoriaus tekstą nenurodant šaltinio; kito autoriaus teksto perfrazavimas nenurodant šaltinio laikomas plagiatu, jei tokio teksto darbe yra daugiau nei vienas puslapis, t. y. 1800 spaudos ženklų, įskaitant tarpus;
- rašto darbo tekste, lentelėse ar paveiksluose yra pateikiami duomenys nenurodant šaltinio (išskyrus tuos atvejus, kai duomenys yra surinkti paties autoriaus);
- rašto darbas buvo pristatytas ir gintas šioje ar kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;

[7] Remiantis *„Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymu“* (https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.207019) be kūrinio autoriaus ar kito šio kūrinio autorių teisių subjekto leidimo ir be autorinio atlyginimo, tačiau nurodant, jei tai įmanoma, naudojamą šaltinį ir autoriaus vardą, leidžiama atgaminti svetimų kūrinių fragmentus neviršijant moksliniam tyrimui reikalingo masto. Iškilus klausimams apie autorines teises, klausti galima Lietuvos autorių teisių gynimo asociacijos agentūroje (prieiga per internetą: < http://www.latga.lt>).

[8] "Mykolo Romerio universiteto Akademinės etikos kodeksas", https://www.mruni.eu/wp-content/uploads/2023/01/SN0528_etikos_kodeksas.pdf

- tęstinių darbų atveju tekste turi būti nurodyta, kurios jo dalys yra paimtos iš ankstesnių to paties darbo autoriaus rašto darbų; nenurodžius tęstinio darbo autorystės šalinimas iš Universiteto netaikomas.

Kartais galvojama, kad bus išvengta problemų, jei visi darbe naudoti šaltiniai bus išvardinti literatūros sąraše darbo pabaigoje. Tačiau **privalu visame darbo tekste pateikti teisingas nuorodas**, nurodant panaudotus šaltinius. Taigi, siekiant išvengti plagiato, svarbu tinkamai formuoti tekstą, būtinai paminėti aptariamų šaltinių autorius, rūpestingai sutvarkyti bibliografines nuorodas (pateikiant autorių ir leidimo metus tekste skliausteliuose, arba visą šaltinio bibliografiją išnašose), panaudoti tinkamus skyrybos ženklus ir įtraukti į bibliografijos sąrašą visus darbe panaudotus šaltinius (plačiau žr. 5.2 poskyrį).

Moksliniuose tyrimuose yra naudojami trijų rūšių šaltiniai: pirminiai, antriniai ir tretiniai. Pirminiai šaltiniai - tai dokumentai, kuriuose pateikiami tiesioginiai tiriamos temos įrodymai. Tokiais yra dienoraščiai, kalbos, susirašinėjimas, interviu, vyriausybės dokumentai, archyvinė medžiaga, autobiografijos. Pirminis šaltinis dažniausiai sukuriamas tuo metu, kai vyko tiriami įvykiai, pavyzdžiui, tam tikro laikotarpio laikraščių straipsniai, susirašinėjimas, diplomatiniai dokumentai, originalios tyrimų ataskaitos, statistika.

Antriniai šaltiniai - tai aprašymai, parašyti po įvykio/ fakto, turint galimybę pažvelgti į jį iš laiko perspektyvos. Tai pirminių šaltinių interpretacijos ir vertinimai. Antriniai šaltiniai yra ne įrodymai, o įrodymų komentarai ir jų aptarimas. Jais yra bibliografijos, biografiniai darbai, komentarai, kritika, konferencijų pranešimai, esė arba recenzijos, straipsniai mokslo žurnaluose, monografijos, vadovėliai (taip pat gali būti laikomi tretiniais).

Tretiniai šaltiniai, kur pateikiamos medžiagos santraukos arba sutrumpintos versijos, paprastai su nuorodomis į pirminius ir (arba) antrinius šaltinius. Jais yra almanachai, santraukos, žodynai, enciklopedijos, žinynai[9].

Visus šaltinius privalu įtraukti į literatūros sąrašą ir atitinkamai cituoti tekste bei iliustracijose nurodant autorių/ instituciją/ archyvą bei parengimo metus.

Naudojant ***internetinius šaltinius*** gali būti sudėtinga nustatyti autorių ar publikavimo datą. Jei internetiniame puslapyje nenurodytas šaltinio autorius, galima naudoti publikacijos pavadinimą, leidėjo vardą ar internetinio puslapio adresą. Jei nepavyksta rasti šaltinio sukūrimo datos, bibliografijos sąraše reikia nurodyti šaltinio panaudojimo datą.

[9] Primary, Secondary and Tertiary Sources. SIA New York Library Guide. https://sia.libguides.com/c.php?g=521408

Kai kuriuose tinklalapiuose gali būti ***pateikta informacija apie autorines teises***. Tokiu atveju, norint pasinaudoti informacija, reikia susisiekti su leidėjais ir autoriais bei gauti sutikimą naudotis jų pateikiamais resursais.

Jeigu darbe ***panaudoti kitų autorių ar tyrimų empiriniai duomenys***, taip pat turi būti pateiktos aiškios nuorodos.

Naudojant ***generatyvinio dirbtinio intelekto įrankius***, rengiant baigiamąjį darbą, studentas privalo vadovautis patvirtinta generatyvinio dirbtinio intelekto įrankių naudojimo Mykolo Romerio universiteto studijų procese tvarka (Rektoriaus 2024-04-16 įsakymas Nr. 1I-73).[10] Tvarkoje pateikiamos *gairės universiteto studentams ir klausytojams:*

- Rengdamas savo baigiamąjį darbą, generatyvinius dirbtinio intelekto (toliau – GDI) įrankius (pvz., Open AI ChatGPT, ar kitus) ir (ar) jų sugeneruotą turinį studentas gali naudoti informavęs baigiamojo darbo vadovą.
- Prieš naudojant GDI įrankius rengiant baigiamąjį darbą, studentui rekomenduojama pasikonsultuoti su baigiamojo darbo vadovu dėl tokių įrankių naudojimo poreikio, įrankio pasirinkimo, naudojimo tikslų ir apimties.
- Rengdamas savo baigiamąjį darbą studentas gali naudotis GDI įrankiais informacijos paieškai atlikti, sudėtingam ir kompleksiškam problemos ar uždavinio turiniui išsiaiškinti, taip pat teksto kalbai ar stiliui koreguoti. Apie naudojimąsi konkrečiais GDI įrankiais, panaudojimo tikslus ir apimtį turi būti nurodoma ar baigiamojo darbo įvadinėje dalyje.
- Rengiant savo baigiamąjį darbą studentas negali GDI generuojamą turinį naudoti kaip pagrindinį mokslinį informacijos šaltinį. Minėti įrankiai gali būti naudojami kaip informacinis papildymas būtinai derinant su recenzuojamais patikimais moksliniais šaltiniais.
- Studentas turi aiškiai nurodyti, kurias pateikiamo darbo turinio dalis sugeneravo GDI ir konkrečiai kokios užklausos buvo pasitelktos (tai gali būti klausimas, tekstas ar pavyzdžių forma; angl. *prompt, keyword*). Minėta informacija turi būti pateikiama baigiamajame darbe ir tinkamai cituojama.
- Jei studentas naudojasi GDI įrankiais ir jų sugeneruotą turinį pateikia kaip savo autorinį darbą, nenurodydamas, kokiu tikslu, kokiais konkrečiai GDI įrankiais naudojosi, ir kuri konkrečiai darbo dalis yra taip parengta, tai bus laikoma akademinės etikos pažeidimu.

[10] Mykolo Romerio universiteto Rektoriaus 2024-04-16 įsakymas Nr. 1I-73 "Generatyvinio dirbtinio intelekto įrankių naudojimo Mykolo Romerio universiteto studijų procese tvarka", https://www.mruni.eu/wp-content/uploads/2024/04/GDI-irankiu-naudojimo-MRU-studijose-tvarka_viesinimui.pdf

- Dirbant su GDI įrankiais, studentams rekomenduojama išsaugoti tarpinius baigiamojo darbo variantus (juodraščius) skirtinguose darbo rengimo etapuose. Tai leis studentams sukurti išsamią savo darbo rengimo chronologinę seką ir esant pagrįstiems įtarimams akademiniu nesąžiningumu padėti išsklaidyti abejones.
- Naudojantis GDI įrankiais studentas turi įvertinti, kad atsakomybė už šiais įrankiais gautą generuotą turinį tenka naudotojui, t. y., studentui. Studentas yra atsakingas už GDI įrankio pateikto teksto turinio patikrą ir turi gebėti paaiškinti kiekvieną GDI įrankio sukurto turinio aspektą. Pažymėtina, kad GDI gali generuoti: neteisingą ir klaidinančią informaciją; autorių teises pažeidžiantį turinį; saugumą ir konfidencialumą pažeidžiantį turinį (netinkamai pateikus užklausas, gali būti paviešinti konfidencialūs ar ypatingi duomenys); įžeidžiantį, paremtą stereotipais ir išankstinėmis nuostatomis turinį.
- GDI įrankiais sugeneruoto turinio citavimas. Baigiamojo darbo tekste studentas turi pateikti savo užduotą klausimą (užklausą) GDI įrankiui ir patį GDI įrankio sugeneruotą atsakymą į užklausą.
- Literatūros sąraše pateikiama taip: OpenAI. (2023). ChatGPT (žiūrėta 2023 lapkričio mėn.) [Large language model]. https://chat.openai.com/chat
- Tvarkoje pateikiamos ir *gairės Universiteto akademiniam personalui*. Nurodoma, kad, pastebėjęs abejonių keliančius požymius studento darbe, baigiamojo darbo vadovas, recenzentas ar kvalifikacijos komisijos narys turi imtis šių veiksmų: lyginti studento darbą su ankstesnėmis jo versijomis; reikalauti studento pateikti darbo tarpines versijas ar kitus įrodymus; užduoti klausimus apie darbo atlikimo procesą, šaltinių paiešką, naudotus citavimo įrankius ir atskleisti supratimą apie užduotį.
- Tuo atveju, jei neišsklaidomos abejonės dėl neetiško GDI sugeneruoto turinio panaudojimo rašto darbuose, atliekamas papildomas darbo vertinimas. Papildomai, jei yra galimybė, naudojamasi akademinėje bendruomenėje pripažintais GDI aptikimo įrankiais (pvz., OXSICO, Turnitin, Compilatio ar kt.).
- Jei, atlikęs aukščiau įvardytus veiksmus baigiamojo darbo vadovas, recenzentas ar kvalifikacijos komisijos narys įtaria, kad studento darbas buvo atliktas neteisėtai (pažeidžiant nustatytą tvarką) naudojant GDI priemones, jie turėtų elgtis taip kaip ir su bet kuriuo kitu įtarimu dėl nusižengimo akademiniam sąžiningumui – vadovaujantis MRU rektoriaus 2019 m. balandžio 17 d. įsakymu Nr. 1I-90 patvirtinta MRU atliekamų Akademinės etikos pažeidimų, pareigų nevykdymo arba

netinkamo vykdymo tyrimų tvarka[11], tarnybiniu raštu pranešti akademinio padalinio dekanui, nurodant (jeigu įmanoma) galimai GDI sugeneruotas darbo dalis.

- Per baigiamojo darbo tarpinį ar viešąjį gynimą, kvalifikacinė komisija turėtų užduoti studentui klausimus apie nurodytas galimai GDI sukurtas darbo dalis. Kvalifikacinė komisija taip pat gali paprašyti baigiamojo darbo vadovo nuomonės apie studento darbo eigą ir atsižvelgti į visas aplinkybes vertinant baigiamąjį darbą.

Kitų asmenų įtraukimas į darbo rašymą draudžiamas, išskyrus tuos atvejus, kai kiti asmenys *padeda surinkti* informaciją (pvz., padeda atlikti didelės apimties apklausą, vykdomą keliose organizacijose, sutinka išplatinti bei surinkti anketas organizacijoje) ar *apdoroti* jau surinktą informaciją (pavyzdžiui, taikant specialias statistines programas pateikti statistinius tyrimo duomenis). *Duomenų analizę bet kokiu atveju privalu atlikti pačiam darbo autoriui.* Esant tokiems atvejams, *darbe būtina nurodyti, kokia pagalba buvo suteikta,* įvardinti pagalbą suteikusius asmenis ir tos pagalbos apimtis. Tačiau jų indėlis **turi būti esminis** vykdant tyrimą, analizuojant ir interpretuojant jo rezultatus[12]. Baigiamųjų darbų Įvade galima pareikšti padėką visiems asmenims ar institucijoms už konsultacijas, pastabas ir suteiktą techninę, redagavimo ar kitokią pagalbą.

Kiekvienas rašto darbas turi būti pateikiamas kartu su autoriaus pasirašytu *patvirtinimu apie darbo savarankiškumą* (žr. 6 priedą), kuriuo patvirtinama, kad darbas atliktas paties studento, nebuvo naudotas kitoje mokslo ar mokymo įstaigoje Lietuvoje ir užsienyje, jame nenaudojami literatūros sąraše bei nuorodose tekste nenurodyti šaltiniai. Jeigu darbą atliko keli autoriai, jie visi turi patvirtinti darbo savarankiškumą.

Kitas svarbus etinis aspektas – kaip darbo autorius laikėsi **etikos tyrimo metu**, ar nepažeidė tiriamųjų teisių, saugumo, privatumo, ar tyrime buvo dalyvaujama laisvanoriškai ir t.t. Šiuos aspektus tinka aptarti darbo metodologinėje dalyje (žr. 5. 3. poskyrį).

Jei baigiamąjį darbą rengia keli studentai, būtina išlaikyti lygiateisės partnerystės ir bendradarbiavimo principus, įvade aptarti kiekvieno autoriaus indėlį į baigiamąjį darbą.

Savarankiškų ir baigiamųjų darbų rengimo ir gynimo metu rekomenduojama puoselėti pasitikėjimo ir geranoriškumo nuostatą – geranoriškai priimti visus darbo vadovo ar konsultanto patarimus, taip pat visus gynimo metu užduodamus klausimus, o iškilus neaiškumams juos ramiai, be neigiamų emocijų, išsiaiškinti.

[11] ”Mykolo Romerio universitete atliekamų akademinės etikos pažeidimų, pareigų nevykdymo arba netinkamo vykdymo tyrimų tvarka“, https://www.mruni.eu/wp-content/uploads/2023/01/Tyrimu_tvarka_2019.pdf
[12] Mokslininko etikos kodeksas. https://www.lma.lt/mokslininko-etikos-kodeksas

2. BAKALAURO BAIGIAMOJO DARBO RENGIMAS

2.1. Bakalauro baigiamojo darbo rengimo tvarka

Bakalauro baigiamais darbas (BBD) yra savarankiškas kvalifikacinis darbas, kuriuo studentas įrodo, kad įsisavino bakalauro studijų programą ir geba:

- tikslingai pasirinkti studijų srities literatūrą ir ją analizuoti;
- suformuluoti spręstiną problemą ir ją išnagrinėti remiantis politikos mokslų, vadybos, viešojo administravimo, o taip pat kitomis socialinių mokslų teorijomis;
- parengti tyrimo programą, organizuoti ir atlikti savarankišką tyrimą;
- analizuoti, sisteminti, interpretuoti ir vertinti informaciją, tyrimo rezultatus;
- formuluoti originalias ir argumentuotas išvadas
- pateikti siūlymus problemos sprendimui;
- glaustai ir aiškiai reikšti mintis raštu taisyklinga kalba;
- vaizdžiai ir argumentuotai pristatyti savo darbą viešame gynime bei pagrįstai atsakyti į pateiktus klausimus.

Bakalauro darbo rengimo metu taip pat ugdomi planavimo, laiko valdymo, streso valdymo, informacijos valdymo, bendradarbiavimo gebėjimai, savarankiškumas, organizuotumas, gebėjimas spręsti problemas.

Mykolo Romerio universiteto Studijų tvarka apibrėžia bakalauro baigiamųjų darbų rengimo ir gynimo organizavimo tvarką, kitos sąlygos nustatomos *Studijų rezultatų vertinimo tvarkoje.*

***Darbo pobūdis*.** Bakalauro baigiamajame darbe dažniausiai spendžiamos taikomojo (praktinio) pobūdžio problemos, atliekama problemos analizė teoriniu lygmeniu ir diagnozuojama esama situacija praktikoje, pateikiamos apibendrinančios išvados bei pagrįsti pasiūlymai. Atskirais atvejais gali būti rengiami ir teorinio pobūdžio BBD. Tokiuose darbuose, remiantis literatūros studijomis, pateikiamas problemos ir sprendimų tyrimas teoriniu lygmeniu, teorinių koncepcijų argumentuotas vertinimas, aptariamos nagrinėjamos problemos sprendimų pritaikymo galimybės ir perspektyvos Lietuvoje, pateikiamos apibendrinančios išvados.

Bakalauro studijų baigiamąjį darbą rengia vienas studentas. Kai kuriais atvejais, kai nagrinėjama platesnė tema, studijų programos komiteto pirmininko leidimu darbą gali rengti du studentai, tokiu atveju

rengiamas išsamesnis ir didesnės apimties darbas. Kai baigiamąjį darbą rengia keli studentai, įvade turi būti nurodytas kiekvieno studento indėlis.

Darbo apimtis. Bakalauro baigiamojo darbo bendra apimtis 40-50 puslapių (be priedų), parašytų kompiuteriu 12 šriftu ir naudojant 1.5 intervalu tarp eilučių. Minimali bakalauro baigiamojo darbo apimtis (be priedų), jei jį rengia du studentai, – 70 psl.

Rengdamas baigiamąjį darbą studentas turi parodyti, kad geba vaizdžiai pateikti informaciją, todėl svarbiausieji teiginiai turi būti iliustruoti diagramomis, lentelėmis, paveikslais ir pan.

Darbo rengimo eiga. Bakalauro baigiamųjų darbų temos pasirenkamos, darbų rengimo ir gynimo terminai nustatomi remiantis MRU patvirtinta *Studijų tvarka*[13] ir *Studijų rezultatų vertinimo tvarka*[14]. Visa informacija apie baigiamųjų darbų temų pasirinkimo terminus, darbų pristatymo gynimui terminus yra talpinama ir fakulteto intranete, institutų tinklalapiuose.

2 lentelė. Bakalauro baigiamojo darbo rengimo eiga

Bakalauro darbo rengimo etapai	**Atsiskaitymo forma**	**Rezultatas**
Temos pasirinkimas	Renkasi savarankiškai	Informacinėje sistemoje „Studijos“ registruojama pasirinkta baigiamojo darbo tema. Kartu su BD vadovu, jeigu yra reikalinga, pakoreguoja baigiamojo darbo temą, aptaria tikslą, uždavinius, užduotis, numato preliminarią darbo struktūrą, aptaria literatūros sąrašą.
Darbo rengimo programos sudarymas	Rengia savarankiškai, konsultuodamasis su darbo vadovu	Atlikta mokslinės ir metodinės literatūros, būtinos bakalauro baigiamojo darbo perengimui, analizė; parengtas preliminarus tyrimo planas, suderinamas su darbo vadovu, darbe atliekamos reikalingos korekcijos.
Darbo rašymas	Rengia savarankiškai, konsultuodamasis su darbo vadovu ir tyrimų metodologijos dalyko dėstytoju	Parengtas galutinis tyrimo planas: suformuluotas bakalauro darbo tyrimo objektas, tikslas ir uždaviniai. Pagrindžiama tyrimo metodologija. Pasirinkti tyrimo metodai ir pateiktas jų pasirinkimo pagrindimas. Atlikta mokslinės literatūros analizė. BD įdirbis aptariamas su darbo vadovu, įvertinami pastebėjimai, patarimai ir komentarai.
Galutinio darbo varianto rašymas	Darbo gynimas	Parašytas bakalauro darbo galutinis variantas; pateiktas bakalauro darbas recenzavimui ir viešam gynimui. Bakalauro baigiamasis darbas ginamas MRU Rektoriaus

[13] ”Mykolo Romerio universiteto studijų tvarka”, https://www.mruni.eu/wp-content/uploads/2024/04/Studiju-tvarka-20240416.pdf
[14] ”Studijų rezultatų vertinimo tvarka“, https://www.mruni.eu/wp-content/uploads/2024/04/SRVT-20240416.pdf

		įsakymu sudarytos bakalauro baigiamųjų darbų gynimo kvalifikacinės komisijos viešame posėdyje.

- ***Temos pasirinkimas***[15]***:***
  - Temas galima pasirinkti iš studijų programų komiteto pateikto baigiamųjų darbų temų, vadovų ir konsultantų sąrašo.
  - Prireikus BD tema gali būti koreguojama po *Mokslinių tyrimų metodologijos pagrindų* dalyko atitinkamo semestrų įvertinimo, tačiau ne vėliau kaip likus dviem savaitėms iki BD gynimo.
  - Studentams, kurie iki nustatytos datos nepasirinko BD temos ir vadovo, per dvi savaites nuo nustatytos datos instituto direktorius paskiria temą ir vadovą, atsižvelgdamas į vadovų pedagoginius krūvius. Studentas apie BD temą ir vadovą yra informuojamas elektroniniu laišku.
  - Studentai gali siūlyti ir savo suformuluotą darbo temą – tokiu atveju reikia kreiptis į studijų programos komiteto pirmininką. Jei siūloma tema atitinka baigiamajam darbui keliamiems reikalavimams, studijų programos komitetas turi paskirti baigiamojo darbo vadovą.
    - Renkantis temas patariama konsultuotis su dėstytojais, būsimais darbo vadovais; taip pat pravartu pasigilinti, ar tema plačiai nagrinėjama, ar yra pakankamai prieinamos literatūros.
    - Pasibaigus pasirinkimo laikotarpiui Studijų programos komitetai viešai paskelbia studentų, kuriems leista rengti baigiamuosius darbus bei jų pasirinktų temų ir paskirtų vadovų sąrašus.
- ***Darbo rengimas ir atsiskaitymai*** [16]:
  - Baigiamuosius bakalauro darbus rengiantys studentai su darbo vadovais suderina baigiamojo darbo rengimo planą (pagal Studijų tvarkoje numatytus terminus);
  - Studentai turi baigiamojo darbo rengimo plane numatyta tvarka informuoti vadovą apie rašymo eigą, atsižvelgti į vadovo ir konsultanto patarimus ir pastabas, teikti tarpiniams atsiskaitymams iki atitinkamo semestro pabaigos darbo dalis, jas pateikdami vadovo nurodytu būdu, ir gauti vadovo įvertinimą;

[15] "Studijų rezultatų vertinimo tvarka", https://www.mruni.eu/wp-content/uploads/2024/04/SRVT-20240416.pdf
[16] "Studijų rezultatų vertinimo tvarka", https://www.mruni.eu/wp-content/uploads/2024/04/SRVT-20240416.pdf

- Parengtą baigiamąjį darbą ir nustatytos formos darbo rengimo savarankiškumo deklaraciją studentas įteikia vadovui ne vėliau kaip likus mėnesiui iki studijų grafike nurodyto baigiamųjų darbų gynimo termino pradžios.

- ***BBD gynimas ir vertinimas***[17]:
  - Darbo vadovas ne vėliau kaip prieš dešimt darbo dienų iki gynimo dienos informuoja studentą, ar parengtas baigiamasis darbas gali būti ginamas. Studentas baigiamąjį darbą ne vėliau kaip prieš septynias darbo dienas iki gynimo dienos privalo įkelti į IS „Studijos“. Vadovas po sutapčių patikros pažymi sutikimą, kad darbas būtų ginamas. Jeigu vadovas neleidžia gintis darbo, studentas, ne vėliau kaip per dvi darbo dienas nuo darbo vadovo sprendimo dienos, gali kreiptis į SPK, kuris ne vėliau kaip prieš tris darbo dienas iki gynimo dienos nusprendžia, ar leisti ginti darbą.
  - Instituto direktorius skiria recenzentą,
  - Ne vėliau kaip 2 dienos iki gynimo recenzentas į IS „Studijos“ įkelia recenziją, kurioje teigiamai arba neigiamai įvertina darbą.
  - Ginami tik elektroninę sutapčių patikrą praėję darbai.
    - Baigiamieji darbai ginami viešame bakalauro baigiamųjų darbų gynimo kvalifikacinės komisijos posėdyje. Gynimo metu gali būti naudojama garso ir vaizdo įrašymo aparatūra. Šie įrašai gali būti naudojami nagrinėjant apeliacijas. laikantis Studijų rezultatų vertinimo tvarkos VIII skyriuje numatytų reikalavimų[18]. Apie garso ir vaizdo įrašymo aparatūros naudojimą posėdyje turi būti informuojami studentai. Gynimo metu taip pat gali būti naudojama informacinė medžiaga – lankstinukai, modeliai ar kitos priemonės.
  - ***BBD gynimo metu*** baigiamojo darbo autorius trumpai pristato savo darbą (iki 10 min.), apžvelgdamas tyrimo problemą, darbo tikslą, uždavinius, hipotezę (jei yra), tyrimo objektą, gautus tyrimo rezultatus, taikytų metodų patikimumą, supažindina su išvadomis bei rekomendacijomis ir jas pagrindžia. Po to pristatoma recenzija, baigiamojo darbo autorius atsako į pateiktas pastabas. Taip pat darbo autorius atsako į gynimo komisijos ir kitų dalyvaujančių gynime asmenų klausimus.
  - Remiantis MRU *Studijų rezultatų vertinimo tvarka* [19], baigiamieji darbai vertinami atsižvelgiant į kriterijus:

[17] *Ibid*
[18] *Ibid*
[19] “Studijų rezultatų vertinimo tvarka”, https://www.mruni.eu/wp-content/uploads/2024/04/SRVT-20240416.pdf

- darbo parengimas ir mokslinis lygis, vientisumas bei turinio išbaigtumas, įforminimo kokybė (svertinis koeficientas 0,60);
- gynimo kokybė (svertinis koeficientas 0,40).

- Neapginto darbo galutinis vertinimas yra neigiamas. Tokiu atveju baigiamojo darbo gynimo komisija gali rekomenduoti taisyti darbą, arba rengti naują darbą kita pasirinkta tema.

Komisijos sprendimas dėl įvertinimo yra galutinis ir apeliacine tvarka neskundžiamas, išskyrus atvejus, jeigu gynimo komisijos posėdžio metu buvo nustatyti procedūriniai ar etiniai pažeidimai. Apeliacijos dėl procedūrų pažeidimų svarstomos Mykolo Romerio universiteto studentų apeliacijų ir skundų nagrinėjimo tvarkos apraše nustatyta tvarka [20].

2.2 Bakalauro baigiamojo darbo struktūrinių dalių charakteristika

Bakalauro studijų baigiamajame darbe autorius turi parodyti teorinį nagrinėjamos temos kontekstą, detaliai ir aiškiai aprašyti, kaip pasirengė ir atliko empirinį tyrimą, taip pat išanalizuoti šio tyrimo rezultatus bei pateikti išvadas ir pasiūlymus. Tradiciškai reglamentuojamos ***mokslinio darbo pagrindinės dalys:*** *įvadas* (jame turi būti atskleistas temos naujumas ir aktualumas, tyrimo problema, iškeltas tyrimo probleminis klausimas, jeigu reikalinga ir hipotezė(s), tyrimo objektas, tyrimo tikslas ir uždaviniai; trumpai pristatoma pasirinkta tyrimo metodologinė kryptis, metodai, konkretūs darbo rezultatai, darbo struktūra); *teorinė* (skiriama literatūros ir mokslinių tyrimų apžvalgai); *metodologinė* (skiriama atskleisti tyrimo proceso ypatumus, pagrįsti, kokia metodologija taikoma tyrime/kiekybinė, kokybinė ar mišri/, pateikiamos empirinio tyrimo koncepcijos taip pat skiriama išsamiai pristatyti darbo metodiką) bei *analitinė* (skiriama tyrimo rezultatų analizei); *išvados ir pasiūlymai; literatūra;* darbo pabaigoje yra pateikiami *priedai (*segami eilės tvarka pagal tai, kokia seka yra paminėti baigiamajame darbe). Tačiau šios dalys tėra darbo struktūros elementai (žr. 4 priedą), todėl nebūtina jų pavadinimais įvardinti darbo skyrius. Darbo skyriai ir poskyriai formuojami taip, kad aiškiai ir logiškai atspindėtų nagrinėjamą temą.

Tituliniuose (pirmame ir antrame) lapuose pateikiama oficiali darbą pristatanti informacija: kur darbas parengtas (universiteto, fakulteto ir instituto` pavadinimai); autoriaus (-ės) vardas ir pavardė, darbo pavadinimas, vadovo pedagoginis ir mokslo laipsnis, vardas ir pavardė, darbo parengimo vieta

[20] Apeliacijų nuostatai, https://www.mruni.eu/wp-content/uploads/2022/12/SN_Apeliaciju-nuostatai_-2022_12_23.pdf

(miestas) bei metai. Reikalavimai šių lapų informacijai ir rekomenduojamas maketavimas pateikiami 1 priede.

Turinyje (žr. 2 ir 3 priedą) detaliai atskleidžiama darbo struktūra. Jį sudaro visų darbo skyrių ir poskyrių pavadinimai, nurodant kuriame puslapyje jie prasideda. Darbo skyriai ir poskyriai numeruojami arabiškais skaitmenimis. Įvadas, išvados ir pasiūlymai, literatūros sąrašas, anotacija, santrauka, priedai pateikiami kaip savarankiškos struktūrinės dalys, tačiau jos nenumeruojamos.

Turinyje ir darbo tekste darbo dalių pavadinimai, taip pat nenumeruojami struktūriniai elementai (baigiamųjų darbų santraukos, įvadas, išvados, naudota literatūra, priedai) teikiami didžiosiomis raidėmis.

Po darbo turiniu atskiruose lapuose pateikiami lentelių, paveikslų ir priedų sąrašai.

Baigiamojo darbo **Įvadas** yra itin svarbus, nes nurodo pagrindines viso darbo gaires. **Įvade** studentas pagrindžia temos aktualumą, išaiškina problemą, trumpai apibūdina temos ištirtumo lygį, suformuluoja tyrimo objektą, tikslą, uždavinius (ne mažiau 3 uždavinių bakalauro darbui), pristato, kokia metodologija taikoma atliekant empirinį tyrimą, trumpai aprašo darbe naudotus informacijos rinkimo ir tyrimo metodus, taip pat **atskleidžiama, kuo šis darbas bus reikšmingas**. Kai baigiamąjį darbą rengia keli studentai, įvade turi būti nurodytas kiekvieno studento indėlis.

Įvado apimtis – 2 -5 puslapiai. Detaliau apie įvado rengimą ir reikalavimus skaitykite 5.1. poskyryje.

Įvado pabaigoje gali būti pateikiami:

Santrumpų sąrašas – teikiamas tik esant poreikiui, kada darbe dažnai naudojamų nestandartinių santrumpų skaičius siekia 5 ar daugiau;

Žodynėlis – darbe tikslinga pateikti pagrindinių naudotų sąvokų žodynėlį.

Mokslinių šaltinių analizė - teorinė darbo dalis. Rašydamas mokslinį darbą autorius turi atskleisti, kaip įvairūs jo pasirinktos temos aspektai nagrinėjami kitų mokslininkų darbuose. Tad pirmiausiai tikslinga susipažinti su moksline literatūra savo darbo tema. Pateikiant nagrinėjamos temos literatūros apžvalgą atsirenkamos teorijos ir koncepcijos, kuriomis remiantis bus ieškoma atsakymo į tyrimo klausimą.

Autorius turi gebėti susirasti mokslinės literatūros šaltinius darbo tema, juos analizuoti, sisteminti informaciją, rašyti akademinį tekstą.

Remiantis atlikta apžvalga turi būti pateikiamas nagrinėtų teorinių teiginių įvertinimas, argumentuojant savo nuomonę. Plačiau apie teorinių šaltinių nagrinėjimą ir darbo teorinės dalies rengimą žiūrėti šių metodinių nurodymų 5.2. poskyryje. Paprastai teorinė darbo dalis apima kelis turinio skyrius.

Tyrimo metodologija pristatomas tyrimo rengimo procesas, atskleidžiant pasirinktą metodologinę kryptį, turi būti pagrindžiama tyrimo problema, iškeliama hipotezė(s), pateikiamos empirinio tyrimo koncepcijos, ir darbe naudojami metodai, galima pristatyti darbą vykdyti padėjusiuosius, taip pat trukdžiusius veiksnius bei sunkumus. Tyrimo metodologijos ir metodikos pateikimo tikslas ir esmė – įrodyti, kad jo darbas yra moksliškai pagrįstas. Metodologinėje dalyje, remiantis išanalizuota moksline literatūra, pagrindžiamas visas empirinis tyrimas, metodai, tyrimo intrumentavimo logika/tyrimo instrumentarijus/, instrumentų (anketų, klausimynų, aprašų) sudarymas, tiriamųjų imtis, paaiškinamas atliktų tyrimų (stebėjimų, anketavimo, interviu ir t.t.) organizavimas ir įvertinamas jų patikimumas, pateikiamos tiriamųjų charakteristikos, aptariama tyrimo eiga, su ja susijusios problemos (plačiau skaitykite šių metodinių nurodymų 5.3. poskyryje).

Metodologinė dalis gali būti kaip atskiras darbo skyrius, arba poskyris, prijungtas prie skyriaus, aptariančio tyrimo rezultatus.

Tyrimo rezultatų pateikimas ir analizė. Pagal metodologinėje dalyje išdėstytą tyrimo metodiką ir nuoseklumą pateikiami ir analizuojami tyrimo duomenys, daromi apibendrinimai ir tyrimo išvados, kurios turi atskleisti, ar pasiektas darbo įvade suformuluotas tikslas ir ar atsakyta į išsikeltus uždavinius. Šioje dalyje yra pateikiama išsami faktinė (statistinė, sociologinė, teisinė ir kitokia) tiriamos problemos informacija, jos analizė.

Analizuojant duomenis, svarbu juos pateikti korektiškai, aiškiai ir susistemintai, jei įmanoma, vaizdžiai. Analizuojant kiekybinių tyrimų duomenis bei pateikiant rezultatus gausiai naudojama iliustracinė medžiaga - lentelės ir paveikslai, kuriuose atspindima grafinė tyrimo duomenų analizė (plačiau žr. 5.4. poskyrį). Labai svarbi ir tekste pateikiama autoriaus analizė, tai jokiu būdu neturėtų būti vien tik pateiktų duomenų atkartojimas.

Analizuojant kokybinio tyrimo duomenis (tekstus), sudėtinga pateikti daug vaizdinės medžiagos, tačiau ir šie duomenys turi būti susisteminti, gali būti apjungiami į lenteles, pateikiami schemų pavidalu.
Išvados. Šis bakalauro baigiamojo darbo struktūros elementas apibendrina svarbiausius darbo rezultatus ir turi išplaukti iš teorinėje ir analitinėje dalyse išnagrinėtos medžiagos. Išvados turi būti tikslios, glaustos. Jose negali atsirasti naujos, ankstesniame tekste neteiktos informacijos. Išvadose ***parodoma, kaip yra išspręsti tyrimo uždaviniai ir ar pasiektas tyrimo tikslas, atliepiantis iškeltą problemą;*** taigi išvados turi būti susietos su uždaviniais ir pagrįstos darbo rezultatais. Jose neturėtų būti pateikiama

vizualinė medžiaga. Išvadas patartina numeruoti. Rekomenduojama teksto apimtis yra iki vieno kompiuterinio puslapio (A4; 1,5 intervalu).

Pasiūlymai. Remiantis darbo medžiaga ir gautais tyrimo rezultatais, pateikiami argumentuoti pasiūlymai, kaip spręsti tirtą probleminę situaciją, gerinti tyrimo objekto veiklą. Pasiūlymai pateikiami po išvadų ir numeruojami (arba kitaip struktūrinami) atskirai. Išvados ir pasiūlymai pateikiami 1–2 puslapiuose. Pasiūlymai turi būti:

- konkretūs,
- pagrįsti, susieti su išnagrinėta medžiaga, atliktu tyrimu,
- turėti aiškų adresatą (kam skirtas pasiūlymas),
- turi būti galimybė juos praktiškai įgyvendinti.

Nekonkretūs, bendro pobūdžio, siūlantys "gerinti", "tobulinti", "plėsti" ir pan., bet nenurodantys, kaip tai daryti, pasiūlymai menkina baigiamojo darbo kokybę.

Darbe panaudotų **šaltinių sąrašas.** Darbe turi būti pateiktas naudotos literatūros (monografijų, knygų, vadovėlių, straipsnių) ir kitų informacijos šaltinių (teisės aktų, dokumentų, nepublikuotų mokslinių darbų, vertimų, knygų bei straipsnių rankraščių, internete gautos informacijos ir kt.) sąrašas.

Tekste pateikiamos visos bibliografinės nuorodos, darbe laikomasi vieningos nuorodų pateikimo sistemos. Jeigu darbe buvo naudojami generatyvinio dirbtinio intelekto (toliau – GDI) įrankiai, juos privalu aprašyti tekste, kuomet studentas turi pateikti savo užduotą klausimą (užklausą) GDI įrankiui ir patį GDI įrankio sugeneruotą atsakymą į užklausą cituojant arba perfrazuojant tekstą.

Bibliografijos šaltinių sąraše atskirai išskiriami:

- teisės ir kiti normatyviniai aktai,
- moksliniai šaltiniai (monografijos, studijos ar jų dalys, moksliniai straipsniai),
- kiti internetiniai šaltiniai (organizacijų tinklapiai ir kt.).

Abėcėlės tvarka pirmiausia pateikiami veikalai lietuvių ir užsienio kalba (kai naudojamas lotyniškas šriftas), o sąrašo pabaigoje pateikiami šaltiniai kitais rašmenimis (pvz., kirilica).

Bibliografinių šaltinių sąrašas turi būti sunumeruotas, numeracija ištisinė. Šiame sąraše nurodoma ***tik darbe panaudoti šaltiniai,*** darbo tekste taip pat turi būti atitinkamos bibliografinės nuorodos**.**

Naudotų šaltinių bibliografiniai aprašai pateikiami pagal fakultete naudojamo *Chicago* stiliaus bibliografinių nuorodų tvarkymo reikalavimus[21], laikantis pasirinkto būdo („autorius - data“ arba išnašų).

[21] The Chicago Manual of Style Online. https://www.chicagomanualofstyle.org/home.html

- Bibliografinis šaltinių sąrašas pateiktas pagal reikalavimus, sąraše išvardinti tik darbe naudoti šaltiniai. Jeigu darbe buvo naudojami generatyvinio dirbtinio intelekto (toliau – GDI) įrankiai, juos privalu nurodyti bibliografijos šaltinių sąraše.

Santrauka – tai baigiamojo darbo vizitinė kortelė, trumpas darbo esmės išdėstymas lietuvių ir užsienio kalba (anglų), todėl ją rengti reikia labai atsakingai, trumpai nusakant darbo esmę. Santraukoje įvardijama darbo tema ir labai glaustai aprašomas darbo aktualumas, problema, tyrimo tikslas bei uždaviniai, paminimi tyrime naudoti pagrindiniai metodai, trumpai aprašomi pagrindiniai darbo rezultatai ir aptariamos pagrindinės išvados. Santrauka rašoma atskirame lape. Santraukos apimtis apie 0,5 kompiuterinio puslapio (A4; 1,0 int., sumažintas iki 10 pt šriftas). Santraukos pabaigoje trumpai pristatoma darbo struktūra, autoriaus pasiekimai, jei tokių yra (pvz. studijų metu buvo skaitytas pranešimas studentų mokslinėje konferencijoje, parengta publikacija). Pačioje pabaigoje išvardinami darbo raktinai (esminiai) žodžiai.

Baigiamojo darbo pabaigoje pateikiami **priedai.** Priedai segami eilės tvarka pagal tai, kokia seka jie paminėti darbe. Prieduose pateikiama didesnės apimties medžiaga, kurią sudėtinga įterpti į darbo tekstą, bet ji reikalinga darbo rezultatams pagrįsti. Tai gali būti didelės apimties lentelės, skaičiavimai, schemos, pirminiai tyrimo rezultatai ir kita medžiaga, aptarta tekste. Jeigu rengiant darbą buvo atliktas tyrimas, prieduose pateikiami tyrimui naudotų anketų, klausimynų pavyzdžiai. Priedai numeruojami atskira numeracija. Bendras baigiamajame darbe teikiamų priedų sąrašas nurodomas po darbo turinio. Priedai pateikiami tik tokiu atveju, jei iš esmės papildo ir praturtina darbą ir ***yra paminėti darbo tekste***.

Patvirtinimas apie darbo savarankiškumą pridedamas atskiru lapu darbo gale (6 priedas).

2.3. Bakalauro baigiamojo darbo kokybės kriterijai

Darbo vientisumas, struktūra:

- yra visi privalomi darbo struktūros elementai,
- darbo apimtis tinkama, išlaikytas struktūrinių dalių apimties balansas,
- dalių pavadinimai atitinka teksto turinį;

Darbo mokslinis lygis:

- Pagristas pasirinktos temos aktualumas, reikšmingumas;
- Suformuluota aiški darbo problema; konstruojamas pagrindinis mokslinės problemos/tyrimo klausimas

- Tyrimo tikslas, uždaviniai susiję ir atskleidžia temą, suformuluota hipotezė (jei atliekamas statistinis tyrimas);
- Tinkamas teorinio pasirengimo lygis:
    - Tema atskleista išsamiai;
    - Tikslingai pasirinkta darbo temą ir problemą atskleidžianti literatūra;
    - Autorius susipažinęs su naujais mokslininkų darbais;
    - Daugiausia naudojami pirminiai šaltiniai;
    - Darbe panaudotos ir užsienio autorių publikacijos nagrinėjama tema;
- Tyrimo pagrįstumas:
    - Tyrimo tikslas ir uždaviniai padeda pasiekti darbo tikslą ir atskleisti problemą;
    - Tyrimas susietas su teorinių šaltinių analize.
- Metodologijos pasirinkimas ir metodų tinkamumas ir pagrįstumas. Tyrimo instrumentarijaus pristatymas.
    - Pagrįsta, kodėl būtent šis metodas (šie metodai) pasirinkti tyrimui, ar pasirinktas metodas tinkamas numatytiems uždaviniams atskleisti;
    - Paminėti ir trumpai aprašyti ne tik duomenų rinkimo, bet ir duomenų analizės metodai, duomenų analizės parametrai;
- Tyrimo instrumentas (anketa, klausimynas, ar kt.) tiksliai aprašytas, pagrįsta, kodėl būtent tokie klausimai / rodikliai pasirinkti;
- Aiškiai aprašyta tyrimo eiga ir organizavimas, įvardinti sunkumai, su kuriais susidūrė tyrėjas;
- Tyrimo patikimumas: paaiškinama kokiai populiacijai taikomos darbo išvados;
- Įrodoma, kad tyrimas atliktas nepažeidžiant mokslinių tyrimų etikos;
- Autorius ne tik aprašo gautus duomenis, bet ir juos analizuoja, interpretuoja;
- Tyrimo rezultatai pateikti aiškiai ir vaizdžiai;
- Pateikiamas gautų rezultatų apibendrinimas.

Darbo įforminimo kokybė:

- Darbas kokybiškai atspausdintas, vaizdinė medžiaga (lentelės, paveikslai) sutvarkyta pagal

reikalavimus ir aiškiai įskaitoma (žr. 5 skyrių);

- Akademinis kalbos stilius: tinkamai naudojami moksliniai terminai, kalba logiška, taisyklinga, lakoniška;
- Sutvarkyti darbo priedai :anketos, pokalbių dalyvių sąrašai, statistiniai duomenys ir kt.;
- Laikomasi akademinio tekto rašymo reikalavimų, citavimo korektiškumo, tekste teisingai pateikiamos bibliografinės nuorodos;
- Bibliografinis panaudotų šaltinių aprašas sutvarkytas pagal reikalavimus[22].

[22] Citavimo stiliai. https://www.mruni.eu/biblioteka/citavimas/

3. MAGISTRO DARBO RENGIMAS

3.1. Magistro baigiamojo darbo rengimo tvarka

Magistro baigiamasis darbas (MBD) – tai savarankiškas kvalifikacinis studento (-ės) darbas, atitinkantis moksliniams darbams keliamus reikalavimus, kuriuo studentas įrodo, kad įsisavino studijų programą ir geba kryptingai ir savarankiškai:

- integruoti žinias bei spręsti problemas platesnėje (daugiadisciplinėje, tarpdisciplininėje), su studijų sritimi susijusioje erdvėje,
- tikslingai pasirinkti mokslinę literatūrą ir ją analizuoti, originaliai vystyti idėjas mokslinių tyrimų kontekste,
- suformuluoti mokslinę problemą ir ją išnagrinėti remiantis politikos mokslų / vadybos ir administravimo mokslų bei kitų socialinių mokslų teorijomis;
- parengti metodologiškai pagrįstą tyrimo programą, organizuoti ir atlikti mokslinį tyrimą;
- analizuoti, sisteminti, interpretuoti ir vertinti mokslinę informaciją bei tyrimo rezultatus;
- formuluoti originalias ir argumentuotas išvadas bei pateikti siūlymus problemos sprendimui;
- glaustai ir aiškiai reikšti mintis raštu taisyklinga kalba;
- argumentuotai pristatyti savo darbą viešame gynime bei pagrįstai atsakyti į pateiktus klausimus.

Magistro darbo rengimo metu studentas taip pat ugdosi planavimo, laiko valdymo, streso valdymo, informacijos valdymo, bendradarbiavimo kompetencijas, savarankiškumą, organizuotumą, gebėjimą spręsti problemas.

Darbo pobūdis. Magistro baigiamieji darbai gali būti teorinio ir taikomojo pobūdžio. *Teorinio pobūdžio* MBD iškeliamas probleminis klausimas į kurį gali būti atsakyta teoriniais metodais, remiantis mokslinės literatūros studijomis, pateikiamas problemos ir sprendimų tyrimas teoriniu lygmeniu, teorinių koncepcijų visapusiškas argumentuotas vertinimas, aptariamos nagrinėjamos problemos sprendimų pritaikymo galimybės ir perspektyvos Lietuvoje. Sveikintina, kai pasiūlomas teorinis modelis, pateikiamos apibendrinančios išvados. Darbe turi būti pateikiama originali autoriaus argumentacija, teorinės įžvalgos. Reikia pastebėti, kad teorinio pobūdžio darbą parengti yra sudėtinga, tad tokio darbo rengimą vertėtų suderinti su studijų programos komiteto pirmininku ir gauti pritarimą. Kaip teorinio darbo atvejis gali būti meta analize pagrįstas tyrimas. Tokiame tyrime rekomenduojama naudoti PRISMA (angl. Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses)

priemonę, kuri yra plačiai taikoma sisteminių apžvalgų ir meta analizių rengimui. PRISMA pateikia rekomendacijas, skirtas sisteminių apžvalgų ir meta analizių skaidrumui ir kokybei gerinti [23].

Jei teorinio pobūdžio darbe apsiribojama medžiagos pristatymu, referavimu, tokio darbo neleidžiama ginti.

Taikomojo pobūdžio darbuose atliekamas originalus empirinis tyrimas arba parengiamas ir įgyvendinamas projektas. *Taikomojo / tiriamojo* pobūdžio darbuose problemos sprendimo ieškoma parengiant ir įgyvendinant empirinio tyrimo projektą, surenkant originalius empirinius duomenis, arba naudojant duomenis iš antrinių duomenų šaltinių. Šie duomenys analizuojami, sisteminami, vertinami, lyginami su kitų mokslininkų panašių tyrimų rezultatais. *Taikomojo / projektinio* pobūdžio magistro baigiamuosiuose darbuose analizuojamos mokslinės-praktinės problemos konkrečiose institucijose, pasiūlant inovatyvias ir efektyvias jų sprendimo galimybes. Šie darbai gali būti realizuojami atliekant atvejų studijas konkrečiose institucijose, sukuriant bei įgyvendinant (arba pateikiant galimą detalų projekto įgyvendinimo aprašymą) praktinius projektus. Rašydamas mokslinio taikomojo - projektinio pobūdžio darbą jo autorius įrodo, kad geba analizuoti ir vertinti aktualius šiuolaikinius politikos, vadybos ir administravimo procesus, geba įžvelgti minėtų sričių mokslines - praktines problemas ir pasiūlyti naujas bei efektyvias jų sprendimo galimybes, pritaikant šiuolaikines strategijas bei metodus.

Projektinio pobūdžio magistro baigiamajame darbe autorius turi:

- pagrįsti, kodėl pasirinko taikomojo / projektinio pobūdžio darbą,
- atskleisti teorinį nagrinėjamos temos kontekstą,
- suformuluoti problemą, numatyti jos sprendimo alternatyvas bei pagrįsti tinkamiausios pasirinkimą,
- pateikti projekto pasiūlymą,
- detaliai ir aiškiai aprašyti projekto realizavimą, aptarti rezultatus, kritiškai juos įvertinant ir parodant jų reikšmingumą,
- pateikti išvadas ir rekomendacijas.

Rengimo tvarka. Magistro studijų baigiamąjį darbą dažniausiai rengia vienas studentas. Tačiau studijų programos komiteto pritarimu MBD gali rengti ir keli studentai. Tokiu atveju vadovas turėtų argumentuoti studijų programos komitetui, kodėl to reikia. Kai baigiamąjį darbą rengia keli studentai, įvade turi būti nurodytas kiekvieno studento indėlis.

[23] PRISMA 2020 Checklist. https://www.prisma-statement.org/prisma-2020-checklist

Magistro baigiamojo darbo **apimtis** 60 – 80 puslapių (be priedų), parašytų kompiuteriu 12 šriftu ir naudojant 1.5 intervalu tarp eilučių. Minimali magistro baigiamojo darbo apimtis (be priedų), jei jį rengia du studentai, – 90 psl. Magistro baigiamuosiuose darbuose svarbiausieji teiginiai turi būti iliustruoti diagramomis, lentelėmis, paveikslais ir pan.

Darbo rengimo eiga. Magistro baigiamųjų darbų temos pasirenkamos, darbų rengimo ir gynimo terminai nustatomi remiantis MRU patvirtinta *Studijų tvarka* ir *Studijų rezultatų vertinimo tvarka*[24].

3 lentelė. Magistro baigiamojo darbo rengimo eiga

Magistro darbo rengimo etapai	Atsiskaitymo forma	Rezultatas
Temos pasirinkimas	Renkasi savarankiškai	Informacinėje sistemoje „Studijos“ registruojama pasirinkta baigiamojo darbo tema. Kartu su BD vadovu, jeigu yra reikalinga, pakoreguoja baigiamojo darbo temą, aptaria tikslą, uždavinius, užduotis, numato preliminarią darbo struktūrą, aptaria literatūros sąrašą
Darbo rašymo programos parengimas	Rengia savarankiškai, konsultuodamasis su darbo vadovu	Konsultuojantis su darbo vadovu, parengta tyrimo programa: pristatoma trumpa problemos analizė, tikslas, uždaviniai, tyrimo strategija, įgyvendinimo veiksmai ir etapai, darbe atliekamos reikalingos korekcijos.
Teorinės, metodologinės ir metodinės magistro darbo dalių rengimas, tyrimo atlikimas	Rengia savarankiškai, konsultuodamasis su darbo vadovu ir tyrimų metodologijos dalyko dėstytoju	Parašytas ir įteiktas darbo vadovui magistro baigiamojo darbo teorinės dalies pirmas variantas; parengta tyrimo metodika. Įvertinus darbo vadovo pastebėjimus, patarimus ir komentarus, atliekamos reikalingos baigiamojo darbo korekcijos.
Galutinio darbo varianto rašymas	Darbo gynimas	Parašytas magistro darbo galutinis variantas; pateiktas recenzavimui ir gynimui. Magistro baigiamasis darbas ginamas MRU Rektoriaus įsakymu sudarytos magistro baigiamųjų darbų gynimo kvalifikacinės komisijos viešame posėdyje.

[24] “Studijų rezultatų vertinimo tvarka”, https://www.mruni.eu/wp-content/uploads/2024/04/SRVT-20240416.pdf

Magistro baigiamųjų darbų rengimo etapai:

Temos pasirinkimas[25]:

- Studijų programų komitetai studentams pateikia patvirtintą baigiamųjų darbų temų, vadovų ir konsultantų sąrašą.
- Baigiamųjų darbų temas magistrantūros studijų studentai turi pasirinkti iš pateiktų temų sąrašo IS „Studijos“.
- Renkantis temas patariama konsultuotis su dėstytojais, būsimais darbo vadovais; taip pat pravartu pasigilinti, ar tema plačiai nagrinėjama, ar yra pakankamai prieinamos literatūros; taipogi svarbu, kad tema būtų įdomi pačiam studentui;
- Studentai, norintys rengti baigiamąjį darbą savo pasiūlyta tema, konsultuojasi su studijų programos vadovu ir (ar) potencialiu baigiamojo darbo vadovu, ir pateikia savo siūlomas temas Institutui ne vėliau kaip per penkias darbo dienas nuo Tvarkos 95 punkte[26] nurodytų terminų pabaigos.

Darbo rengimas[27]:

- Baigiamieji darbai yra rengiami vadovaujantis akademinio padalinio tarybos patvirtintais rašto darbų rengimo ir gynimo metodiniais nurodymais.
- Baigiamąjį darbą rengiantis studentas su darbo vadovu suderina baigiamojo darbo rengimo planą. Studentas privalo baigiamojo darbo rengimo plane numatyta tvarka informuoti darbo vadovą apie darbo rengimo eigą, atsižvelgti į darbo vadovo ir (ar) konsultanto dalykinius ir metodinius patarimus bei pastabas.
- Jeigu dėl objektyvių priežasčių pasikeičia baigiamojo darbo vadovas, tolesnis vadovavimas darbui paprastai vyksta atsižvelgiant į jau sudarytą baigiamojo darbo rengimo planą ir naujai paskirto darbo vadovo pateiktus metodinius nurodymus.
- Jei studentas tęsia studijas po studijų sustabdymo ar akademinių atostogų, buvęs ar naujai paskirtas baigiamojo darbo vadovas vertina, ar tema vis dar nepraradusi aktualumo ir naujumo. Jeigu baigiamojo darbo vadovas nustato, kad temos aktualumo ir naujumo pasikeitimai yra esminiai, studentui siūloma kita tema, kuri yra kiek įmanoma artimesnė buvusiai temai. Studentas taip pat gali rinktis naują baigiamojo darbo temą iš SPK pateikto temų sąrašo, netaikant baigiamojo darbo

[25] “Studijų rezultatų vertinimo tvarka”, https://www.mruni.eu/wp-content/uploads/2024/04/SRVT-20240416.pdf
[26] *Ibid*
[27] *Ibid*

temos pasirinkimą ribojančių terminų arba pasiūlyti savo temą laikantis Tvarkos 96 punkte nustatytų reikalavimų, netaikant pasirinkimą ribojančių terminų.

- Parengto baigiamojo darbo projektą studentas pateikia vadovui ne vėliau kaip likus mėnesiui iki studijų grafike nurodyto baigiamųjų darbų gynimo termino pradžios. Prie baigiamojo darbo projekto kaip priedas pridedama studento Akademinio sąžiningumo deklaracija.

MBD gynimas ir vertinimas[28]:

- Darbo vadovas ne vėliau kaip prieš dešimt darbo dienų iki gynimo dienos informuoja studentą, ar parengtas baigiamasis darbas gali būti ginamas. Studentas baigiamąjį darbą ne vėliau kaip prieš septynias darbo dienas iki gynimo dienos privalo įkelti į IS „Studijos“. Vadovas po sutapčių patikros pažymi sutikimą, kad darbas būtų ginamas. Jeigu vadovas neleidžia gintis darbo, studentas, ne vėliau kaip per dvi darbo dienas nuo darbo vadovo sprendimo dienos, gali kreiptis į SPK, kuris ne vėliau kaip prieš tris darbo dienas iki gynimo dienos nusprendžia, ar leisti ginti darbą.
- Instituto direktorius skiria recenzentą. Ne vėliau kaip 2 dienos iki gynimo recenzentas į IS „Studijos“ įkelia recenziją, kurioje teigiamai arba neigiamai įvertina darbą.
- Ginami tik elektroninę sutapčių patikrą praėję darbai. Baigiamieji darbai ginami viešame magistro baigiamųjų darbų gynimo kvalifikacinės komisijos posėdyje. Gynimo metu gali būti naudojama garso ir vaizdo įrašymo aparatūra. Šie įrašai gali būti naudojami nagrinėjant apeliacijas. laikantis Studijų rezultatų vertinimo tvarkos VIII skyriuje numatytų reikalavimų.[29] Apie garso ir vaizdo įrašymo aparatūros naudojimą posėdyje turi būti informuojami studentai. Gynimo metu taip pat gali būti naudojama informacinė medžiaga – lankstinukai, modeliai ar kitos priemonės.
- Gynimo metu baigiamojo darbo autorius trumpai pristato savo darbą (iki 10 min.), apžvelgdamas tyrimo problemą, darbo tikslą, uždavinius, hipotezę (jei yra), tyrimo objektą, gautus tyrimo rezultatus, taikytų metodų patikimumą, supažindina su išvadomis bei rekomendacijomis ir jas pagrindžia. Po to pristatoma recenzija, baigiamojo darbo autorius atsako į pateiktas pastabas. Taip pat darbo autorius atsako į gynimo kvalifikacinės komisijos ir kitų dalyvaujančių gynime asmenų klausimus.

[28] “Studijų rezultatų vertinimo tvarka”, https://www.mruni.eu/wp-content/uploads/2024/04/SRVT-20240416.pdf
[29] *Ibid*

- Remiantis MRU *Studijų rezultatų vertinimo tvarka*[30], baigiamieji darbai vertinami atsižvelgiant į kriterijus:
  - darbo parengimas ir mokslinis lygis, vientisumas bei turinio išbaigtumas, įforminimo kokybė (svertinis koeficientas 0,60);
  - gynimo kokybė (svertinis koeficientas 0,40).
  - Neapginto darbo galutinis vertinimas yra neigiamas. Tokiu atveju baigiamojo darbo gynimo komisija gali rekomenduoti taisyti darbą, arba rengti naują darbą kita pasirinkta tema.
  - Komisijos sprendimas dėl įvertinimo yra galutinis ir apeliacine tvarka neskundžiamas, išskyrus atvejus, jeigu gynimo komisijos posėdžio metu buvo nustatyti procedūriniai ar etiniai pažeidimai. Apeliacijos dėl procedūrų pažeidimų svarstomos Mykolo Romerio universiteto studentų apeliacijų ir skundų nagrinėjimo tvarkos apraše nustatyta tvarka[31].

3.2. Magistro baigiamojo darbo struktūrinių dalių charakteristika

Magistro baigiamajame darbe autorius turi atskleisti teorinį nagrinėjamos temos kontekstą, parengti metodologiškai pagrįstą tyrimo programą, aprašyti, kaip atliko mokslinį tyrimą (arba parengė ir įgyvendino projektą), taip pat išanalizuoti šio tyrimo rezultatus bei pateikti išvadas ir rekomendacijas. Tradiciškai reglamentuojamos **darbo pagrindinės dalys: teorinė** (skiriama teorinių, teisinių šaltinių ir mokslinių tyrimų apžvalgai ir analizei), **metodologinė** (skiriama darbo pasirinktos metodologijos ir metodikos pristatymui) bei **analitinė** (skiriama tyrimo rezultatų analizei ir interpretavimui). Tačiau šios dalys tėra darbo struktūros elementai, todėl neteisinga struktūrinės dalies pavadinimais įvardinti darbo skyrius (žr. 4 priedą). Darbo skyriai ir poskyriai formuojami taip, kad aiškiai ir logiškai atspindėtų nagrinėjamą temą. Atskiru skyriumi ar poskyriu gali būti išskirtos diskusijos (tyrimų apžvalga), kur darbo autorius palygina savo gautus rezultatus su kitų autorių tyrimais. Teorinio pobūdžio darbuose nėra tyrimo rezultatų analizės, darbas remiasi gilesne mokslinių šaltinių analize, tačiau autoriaus taikyti metodai turi būti aprašyti (tokiu atveju bus taikyti teoriniai tyrimo metodai) (žr. 5 priedą).

[30] *Ibid*
[31] Apeliacijų nuostatai, https://www.mruni.eu/wp-content/uploads/2022/12/SN_Apeliaciju-nuostatai_-2022_12_23.pdf

Tituliniuose (pirmame ir antrame) lapuose pateikiama darbą oficialiai pristatanti informacija: kur darbas parengtas (universiteto, fakulteto ir katedrų pavadinimai); autoriaus (-ės) vardas ir pavardė, darbo pavadinimas, vadovo pedagoginis ir mokslo laipsnis, vardas ir pavardė, darbo parengimo vieta (miestas) bei metai. Reikalavimai šių lapų informacijai ir rekomenduojamas maketavimas pateikiami 1 priede.

Turinyje detaliai atskleidžiama darbo struktūra (žr. 2 ir 3 priede). Anksčiau minėtos mokslinio darbo dalys nėra prilyginamos darbo struktūros elementams (skyriams ir poskyriams), viena dalis (pvz. teorinė) gali būti atskleista keliuose skyriuose. Darbo skyriai ir poskyriai formuojami taip, kad aiškiai ir logiškai atspindėtų nagrinėjamą temą.

Turinį sudaro visų darbo skyrių ir poskyrių pavadinimai, nurodant kuriame puslapyje jie prasideda. Darbo skyriai ir poskyriai numeruojami arabiškais skaitmenimis. Įvadas, išvados ir pasiūlymai, literatūros sąrašas, anotacija, santrauka, priedai pateikiami kaip savarankiškos struktūrinės dalys, tačiau jos nenumeruojamos. Skyriai dalijami į kelis smulkesnius poskyrius, šie dar gali būti dalinami į smulkesnius skyrelius. Mažiausio struktūrinio vieneto teksto apimtis neturėtų būti mažesnė kaip 1–1,5 psl.

Turinyje ir darbo tekste darbo dalių pavadinimai, taip pat nenumeruojami struktūriniai elementai (baigiamųjų darbų santraukos, įvadas, išvados, naudota literatūra, priedai) teikiami didžiosiomis raidėmis (žr. 3 priedas).

Įvade trumpai aptariamas temos aktualumas, ištirtumas**,** pagrindžiamas darbo naujumas, formuluojamas tyrimo objektas, problema, tikslas, tyrimo uždaviniai (magistro darbui 4-5), trumpai aprašomi darbe naudoti informacijos rinkimo ir tyrimo metodai, pagrindžiamas darbo teorinis reikšmingumas ir pristatoma atlikto darbo praktinė reikšmė. Kolektyvinio darbo atveju nurodoma, koks buvo kiekvieno autoriaus indėlis į darbą. Įvado apimtis –2- 5 puslapiai (detaliau žr. 5.1 poskyrį).

Santrumpų sąrašas – teikiamas tik esant poreikiui, kada darbe dažnai naudojamų nestandartinių santrumpų skaičius siekia 5 ar daugiau;

Žodynėlis – darbe tikslinga pateikti pagrindinių naudotų sąvokų žodynėlį.

Mokslinių šaltinių teorinė analizė. Šioje dalyje pateikiama išsami nagrinėjamos temos teorinė analizė, atskleistos esminės su nagrinėjama tematika susijusios teorijos, atsirenkamos teorijos ir koncepcijos, kuriomis remiantis bus ieškoma problemos sprendimo. Remiamasi naujausia moksline literatūra, teisiniais aktais. Atskleidžiamas Lietuvoje bei užsienyje atliekamų mokslinių tyrimų kontekstas. Čia svarbu susisteminti įvairių pasaulio mokslininkų nuomones tiriama tema, išsakyti ir pagrįsti savo nuomonę. Remiantis atlikta apžvalga ir darbo autoriaus teorinėmis įžvalgomis, pateikiamas bendras teorinių teiginių įvertinimas, suformuojamas teorinis tyrimo modelis. Be to, išsami teorinių

studijų darbo dalis yra reikalinga nagrinėjamo klausimo tyrimo metodikai pagrįsti. Paprastai teorinė darbo dalis apima kelis turinio skyrius (plačiau skaitykite 5.2 poskyryje).

Metodologinė dalis. Šioje dalyje pristatomas empirinio tyrimo parengimo ir realizavimo procesas, atskleidžiant autoriaus pasirinktą metodologinę prieigą, tyrimo strategiją (kiekybinis, kokybinis tyrimas; naratyvinis, veiklos, atvejo tyrimas, metodų trianguliacija, mišrių metodų prieiga ir kt.), metodų pasirinkimo tikslingumą, darbą vykdyti padėjusius, taip pat jį trukdžiusius veiksnius bei sunkumus. Aprašant tyrimo metodikos pasirinkimą, instrumento sudarymą, pateikiamos sąsajos su teorine darbo dalimi. Aprašomas tyrimo modelis, kaip buvo taikyti tyrimo metodai, pagrindžiamas tyrimo instrumentarijus (tyrimo kriterijai, indikatoriai ir taikomi metodai/matrica), aprašoma, kaip buvo sudaryti tyrimo instrumentai (anketos, klausimynai, aprašai ir kt.), tiriamųjų imtis, paaiškinamas atliktų tyrimų (stebėjimų, anketavimo, interviu ir t.t.) organizavimas ir įvertinamas jų patikimumas, pateikiamos tiriamųjų charakteristikos (plačiau žiūrėti šių metodinių nurodymų 5.3. poskyrį). Magistro darbe metodologinę dalį tikslinga pateikti atskirame skyriuje arba poskyryje.

Projektinio pobūdžio darbe metodologinėje dalyje tinka detaliau pagrįsti, kodėl pasirinktas projektinis darbo pobūdis. Metodikoje aprašomi darbe taikyti mokslinio tyrimo ir projekto metodai bei praktinio problemos sprendimo instrumentai. Įvardijami darbą rengti padėję, taip pat trukdę veiksniai bei sunkumai, darbo privalumai bei ribotumai. Aprašomas tyrimo objektas, pateikiamos tiriamųjų / projekto dalyvių charakteristikos. Taikomojo / projektinio pobūdžio MBD metodologinę dalį tikslinga pateikti atskirame poskyryje.

Analitinė dalis/ Tyrimo rezultatų aptarimas, palyginimas. Pagal parengtą tyrimo metodiką ir nuoseklumą pateikiami ir analizuojami tyrimo duomenys, daromos tyrimo išvados ir apibendrinimai. Analitinėje dalyje yra pateikiama faktinė (statistinė, sociologinė, teisinė ir kitokia) tiriamos problemos informacija, jos analizė; nagrinėjami tiriamieji reiškiniai, jų tarpusavio ryšiai, patvirtinamos arba paneigiamos iškeltos hipotezės. Gauti rezultatai turi atskleisti darbo įvade suformuluotą mokslinę problemą, iškeltą tikslą ir atsakyti į išsikeltus uždavinius, t. y. juos išspręsti. Analizuojant duomenis, svarbu juos pateikti korektiškai, aiškiai ir susistemintai, jei įmanoma – vaizdžiai. Analizuojant *kiekybinių tyrimų* duomenis bei pateikiant rezultatus gausiai naudojama iliustracinė medžiaga - lentelės ir paveikslai, kuriuose atspindima grafinė tyrimo duomenų analizė (plačiau žr. 5.4. poskyrį). Labai svarbi ir tekste pateikiama autoriaus analizė, tai jokiu būdu neturėtų būti vien tik pateiktų duomenų atkartojimas. Analizuojant *kokybinio tyrimo* duomenis (tekstus), sudėtinga pateikti daug vaizdinės medžiagos, tačiau ir šie duomenys turi būti susisteminti, gali būti apjungiami į lenteles, pateikiami schemų pavidalu.

M*agistro darbuose* siektina ne tik aptarti tyrimo rezultatus, bet ir palyginti su paskelbtais panašios problematikos tyrimais atliktais Lietuvoje ir užsienio šalyse. Tai gali būti atliekama atskirame darbo poskyryje, pvz. „Diskusijos“ arba „Tyrimo rezultatų aptarimas“ arba toks aptarimas turi būti integruojamas analizuojant tyrimo rezultatus.

Taikomojo / projektinio pobūdžio MBD vietoje tyrimo rezultatų aptarimo pateikiama **projektinė dalis** (žr. 5 priedą). Šioje darbo dalyje aiškiai ir tiksliai aprašomas projekto ciklas. Pateikiamas projekto pasiūlymas, įgyvendinimo planas, aprašomas valdymas, realizavimo eiga, rezultatai, nagrinėjamos realizavimo problemos. Pateikiama projekto valdymo, veiklų, aplinkosauginė, ekonominė ir socialinė rezultatų analizė, darbo autoriaus kritinis vertinimas. Projektinė darbo dalis gali apimti kelis turinio skyrius ir poskyrius[32].

Išvados. Šis magistro baigiamojo darbo struktūros elementas apibendrina svarbiausius darbo rezultatus ir turi išplaukti iš teorinėje ir analitinėje (arba projektinėje) dalyse išnagrinėtos medžiagos. Išvados turi būti tikslios, glaustos. Jose negali atsirasti naujos informacijos. Išvadose apibendrinamas visas darbas, įvertinama, ar pasitvirtino išsikelta hipotezė, ***parodoma, kaip išspręsti darbo uždaviniai ir ar pasiektas darbo tikslas***, taigi išvados turi būti susietos su darbo uždaviniais. Išvadas patartina numeruoti arba kitaip struktūrinti.

Pasiūlymai. Remiantis darbo medžiaga ir gautais tyrimo rezultatais, pateikiami argumentuoti pasiūlymai, kaip spręsti tirtą probleminę situaciją, gerinti tyrimo objekto veiklą, nurodomos naujų idėjų įdiegimo sritys. Pasiūlymai pateikiami po išvadų ir numeruojami atskirai arba kitaip struktūruojami. Išvados ir pasiūlymai pateikiami 1–2 puslapiuose.

Pasiūlymai turi būti:

- konkretūs,
- pagrįsti, susieti su išnagrinėta medžiaga, atliktu tyrimu,
- turėti aiškų adresatą (kam skirtas pasiūlymas),
- turi būti galimybė juos praktiškai įgyvendinti.

Nekonkretūs, deklaratyvūs, bendro pobūdžio, siūlantys "gerinti", "tobulinti", "plėsti" ir pan., bet nenurodantys, kaip tai daryti, pasiūlymai menkina baigiamojo darbo kokybę.

Darbe panaudotų **šaltinių sąrašas.** Darbe turi būti pateiktas naudotos literatūros (monografijų, knygų, vadovėlių, straipsnių) ir kitų informacijos šaltinių (teisės aktų, dokumentų, išankstinių (mokslinių

[32] Plačiau: Kaziliūnas A., *Strateginis projektų valdymas : vadovėlis*, Vilnius : Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009.

leidinių (angl. pre-print), vertimų, internete gautos informacijos, kitų viešai paskelbtų darbų ir pan.) sąrašas.

Bibliografijos šaltinių sąraše atskirai išskiriami:

- teisės ir kiti normatyviniai aktai,
- moksliniai šaltiniai (monografijos, studijos ar jų dalys, moksliniai straipsniai)
- kiti internetiniai šaltiniai (organizacijų tinklapiai ir kt.).

Abėcėlės tvarka pirmiausia pateikiami veikalai lietuvių ir užsienio kalba (kai naudojamas lotyniškas šriftas), o sąrašo pabaigoje pateikiami šaltiniai kitais rašmenimis (pvz., kirilica).

Bibliografinių šaltinių sąrašas turi būti sunumeruotas, numeracija ištisinė. Šiame sąraše nurodomi ***tik darbe panaudoti šaltiniai,*** darbo tekste taip pat turi būti atitinkamos bibliografinės nuorodos.

Naudotų šaltinių bibliografiniai aprašai pateikiami pagal fakultete naudojamo *APA*[33] arba *Chicago*[34] stiliaus bibliografinių nuorodų tvarkymo reikalavimus. Naudojant Chicago stilių laikomasi vieno pasirinkto būdo („autorius - data“ arba išnašų). Jeigu magistro baigiamajame darbe naudojo generatyvinio dirbtinio intelekto (GDI) programėlių kuriamą turinį ir jį citavo savo darbe, tuomet turi nurodyti tą GDI programėlę literatūros sąraše.

Santrauka – tai baigiamojo darbo pristatymas, trumpas darbo esmės išdėstymas lietuvių ir užsienio (anglų) kalbomis. Todėl ją rengti reikia labai atsakingai, aiškiai ir glaustai nusakant darbo esmę. Santraukoje įvardijama darbo tema ir labai glaustai aprašomas darbo aktualumas, problema, darbo tikslas bei uždaviniai, paminimi tyrime naudoti pagrindiniai metodai, trumpai aprašomi pagrindiniai darbo rezultatai ir aptariamos pagrindinės išvados. Santrauka rašoma atskirame lape. Santraukos apimtis apie 0,5 kompiuterinio puslapio (A4; 1,0 int., sumažintas iki 10 pt šriftas). Santraukos pabaigoje trumpai pristatoma darbo struktūra, autoriaus pasiekimai, jei tokių yra (pvz. studijų metu buvo skaitytas pranešimas studentų mokslinėje konferencijoje, parengta publikacija). Pačioje pabaigoje išvardinami darbo raktiniai (esminiai) žodžiai.

Magistro baigiamojo darbo pabaigoje pateikiami **priedai.** Prieduose pateikiam didesnės apimties medžiaga, kurią sudėtinga įterpti į darbo tekstą, bet ji reikalinga darbo rezultatams pagrįsti. Tai gali būti didelės apimties lentelės, skaičiavimai, schemos, pirminiai tyrimo rezultatai ir kita medžiaga, aptarta tekste. Jeigu rengiant darbą buvo atliktas tyrimas, prieduose pateikiami tyrimui naudotų anketų, klausimynų pavyzdžiai. Priedai numeruojami atskira numeracija. Bendras baigiamajame darbe teikiamų

[33] APA style. https://apastyle.apa.org/
[34] The Chicago Manual of Style Online. https://www.chicagomanualofstyle.org/home.html

priedų sąrašas nurodomas po darbo turinio. Priedai pateikiami tik tokiu atveju, jei iš esmės papildo ir praturtina darbą ir ***yra paminėti darbo tekste***.

Patvirtinimas apie darbo savarankiškumą pridedamas atskiru lapu darbo gale (6 priedas).

3.3. Magistro baigiamojo darbo kokybės kriterijai

Darbo vientisumas, struktūra:

- yra visi privalomi darbo struktūros elementai,
- darbo apimtis tinkama, išlaikytas struktūrinių dalių apimties balansas;
- dalių pavadinimai atitinka tekstui ir darbo temai.

Darbo mokslinis lygis:

- pagristas pasirinktos tyrimo problemos aktualumas ir reikšmingumas;
- tema atitinka studijų programą, aiškiai suformuluota, darbo turinys atitinka temą;
- tyrimo tikslas, uždaviniai susiję ir atskleidžia temą, suformuluota hipotezė (jei ją galima aiškiai įrodyti, t.y. atliekamas statistinis tyrimas ir hipotezė yra patikrinama);
- ***Tinkamas teorinio pasirengimo lygis:***
    - tikslingai pasirinkta ir išanalizuota mokslinę problemą atskleidžianti literatūra;
    - pateikta išsami nagrinėjamos temos teorinė analizė, atskleistos esminės su nagrinėjama tematika susijusios teorijos, teorinės paradigmos;
    - pateikta darbo autoriaus nuomonė, nagrinėjamų teorinių teiginių lyginimas, kritinis vertinimas;
    - autorius susipažinęs su naujausiais mokslininkų darbais; daugiausia naudojami pirminiai šaltiniai;
    - panaudotos užsienio mokslininkų publikacijos; atskleistas nagrinėjamos temos Lietuvos ir užsienio naujausių tyrimų kontekstas;
- ***Metodologijos ir pasirinktų metodų pagrįstumas:***
    - išskirta ir apibrėžta teorinė tyrimo koncepcija, tyrimo modelis: įvardinama, kokių mokslininkų idėjomis, kokiomis pirmoje darbo dalyje išnagrinėtomis teorinėmis prielaidomis darbo autorius remsis;
    - pagrįstos tyrimo metodologinės prielaidos ir tyrimo strategija;
    - pagrįstas tyrimo metodų tinkamumas (įrodyta, kad panaudoti metodai išsamiai atskleidžia tyrimo problemą);

- Pagrįsti duomenų analizės metodai.

Tyrimo instrumentavimo logika/ tyrimo instrumentų pagrįstumas: sudarytas empirinio tyrimo modelis ir aiškiai pagrįstas tyrimo instrumentarijus bei instrumentai;

- Aiškiai ir detaliai aprašyta tyrimo eiga ir organizavimas, nurodyti sunkumai, su kuriais susidūrė tyrėjas;
- Aprašytos duomenų analizės procedūros; aiškiai apibrėžti duomenų analizės parametrai;
- Pagrindžiama tyrimo imtis ir kokiai populiacijai taikomos darbo išvados, aptariamas duomenų reprezentatyvumas;
- Paaiškinama, kaip tyrėjas siekė užtikrinti darbo validumą;
- Įrodoma, kad tyrimas atliktas nepažeidžiant mokslinių tyrimų etikos;
- Tyrimo rezultatai analizuojami prisilaikant metodinėje dalyje aprašytos panaudoto duomenų analizės metodo logikos ir korektiškai interpretuojami. *Pastaba: Esant kiekybiniams tyrimams neapsiribojama vien aprašomąja statistika, atliekama gilesnė statistinė (koreliacinė, faktorinė analizė, hipotezių tikrinimas ir pan.) analizė*;
- Tyrimo rezultatų aptarimas (diskusija): rezultatai lyginami su kitų autorių tyrimais, aptariami platesniame mokslinių tyrimų kontekste;
- Tyrimo rezultatai pateikti aiškiai ir vaizdžiai;
- Darbo išvados atitinka darbo uždaviniams ir yra pagrįstos darbe nagrinėtais duomenimis.

Darbo įforminimo kokybė:

- Darbas kokybiškai atspausdintas, vaizdinė medžiaga (lentelės, paveikslai) sutvarkyta pagal reikalavimus ir aiškiai įskaitoma (žr. 5 skyrių);
- Akademinis kalbos stilius: tinkamai naudojami moksliniai terminai, kalba logiška, taisyklinga, lakoniška;
- Sutvarkyti darbo priedai: anketos, pokalbių dalyvių sąrašai, statistiniai duomenys ir kt.;
- Laikomasi akademinio teksto rašymo reikalavimų, citavimo korektiškumo;
- Tekste pateikiamos visos bibliografinės nuorodos, darbe laikomasi vieningos nuorodų pateikimo sistemos. Jeigu darbe buvo naudojami generatyvinio dirbtinio intelekto (toliau – GDI) įrankiai, juos privalu aprašyti tekste, kuomet studentas turi pateikti savo užduotą klausimą (užklausą) GDI įrankiui ir patį GDI įrankio sugeneruotą atsakymą į užklausą cituojant arba perfrazuojant tekstą;

- Bibliografinis šaltinių sąrašas pateiktas pagal reikalavimus, sąraše išvardinti tik darbe naudoti šaltiniai. Jeigu darbe buvo naudojami generatyvinio dirbtinio intelekto (toliau – GDI) įrankiai, juos privalu nurodyti bibliografijos šaltinių sąraše.

• **<u>Taikomojo / projektinio pobūdžio magistro baigiamojo darbo parengimo lygį nusako šie kriterijai</u>**:

Darbo vientisumas, struktūra:

- yra visi privalomi ***darbo struktūros elementai,***
- ***darbo apimtis tinkama***, išlaikytas struktūrinių dalių apimties balansas, dalių pavadinimai atitinka tekstui;

Darbo mokslinis lygis:

- pagristas pasirinktos ***temos aktualumas*** ir reikšmingumas;
- tema aiškiai suformuluota, ***darbo turinys atitinka temą***;
- suformuluota ***darbo problema aiški, aktuali ir pagrįsta***;
- tyrimo ***tikslas, uždaviniai susiję ir atskleidžia temą***;
- Tinkamas ***teorinio pasirengimo lygis***:
    - pateikta nagrinėjamos temos *teorinė analizė*, atskleistos esminės su nagrinėjama tematika susijusios teorijos;
    - pateikiama *darbo autoriaus nuomonė*, teorinių teiginių lyginimas, probleminės srities kritinis vertinimas;
    - *tikslingai* pasirinkta ir išanalizuota mokslinę problemą atskleidžianti literatūra; integruojamos žinios bei sprendžiamos problemos daugiadisciplininėje, su studijų sritimi susijusioje erdvėje;
    - panaudoti *naujausi* informacijos šaltiniai; daugiausia naudojami pirminiai šaltiniai;
    - laikomasi akademinio tekto rašymo reikalavimų, citavimo korektiškumo.
- ***Metodologijos ir taikomų metodų pagrįstumas*** - įrodyta pasirinktos metodologinės krypties pasirinkimas ir kaip taikomi metodai įgalino išsamiai atskleisti tyrimo problemą ir padėjo ją spręsti;
- ***Projektinės darbo dalies*** aprašymo aiškumas, tikslumas ir kritinis vertinimas[35]:

[35] Plačiau apie projektų rengimą: Kaziliūnas A Strateginis projektų valdymas : vadovėlis. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius : Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009.

- *Sukurtas ir įgyvendintas* (arba parengtas detalus įgyvendinimo scenarijus) inovatyvus studijuojamos programos *projektas*;
- Aiškiai, detaliai ir vaizdžiai *pateiktas projekto aprašymas*: pagrindimas, idėjos aprašymas, projekto valdymas, realizavimo eiga, rezultatai, efektyvumas, nurodyti sunkumai, su kuriais susidurta realizuojant projektą;
- Pateikta *projekto analizė, kritinis vertinimas*, rezultatų aptarimas platesniame moksliniame- praktiniame kontekste.

- ***Darbo išvados*** atitinka darbo uždaviniams ir yra pagrįstos darbe nagrinėtais duomenimis. ***Pasiūlymai*** atitinka darbo turiniui ir išplaukia iš darbo autoriaus atliktų tiriamųjų bei praktinių veiklų.
- Įrodoma, kad magistro darbas atliktas nepažeidžiant mokslinių tyrimų etikos.
- **Darbo įforminimo kokybė**:
- Teksto ir vaizdinės medžiagos kokybė, kalbos moksliškumas, logiškumas, taisyklingumas ir lakoniškumas,
- rezultatų lentelių, paveikslų tinkamas pateikimas
- anketų, pokalbių dalyvių sąrašų, statistinių duomenų tinkamas pateikimas (pateikiami darbo prieduose),
- literatūros šaltinių citavimo tikslumas,
- bibliografinio aprašo pateikimo kokybė[36].

[36] Žr.: Citavimo stiliai. https://www.mruni.eu/biblioteka/citavimas/

4. BAKALAURO IR MAGISTRO BAIGIAMŲJŲ DARBŲ APIFORMINIMAS

Reikalavimai teksto apiforminimui:

- Darbas turi būti parašytas A4 formato lapuose, naudojant *Times New Roman* šriftą, 12 pt dydžio šriftu, tarpas tarp eilučių 1,5.
- Skyrių pavadinimai rašomi didžiosiomis raidėmis (16 pt), poskyrių – mažosiomis (14 pt).
- Paraštės: kairėje pusėje – 25 mm, dešinėje 10 mm, viršuje 20 mm, apačioje 20 mm
- Kiekvienas darbo skyrius prasideda naujame lape.
- Teksto lapai numeruojami arabiškai skaitmenimis lapo apačioje dešinėje pusėje, prie puslapio numerio nededant nei taško, nei brūkšnelių.
- Turinys, santrumpų sąrašas, įvadas, išvados, rekomendacijos, šaltinių sąrašas, priedai pradedami naujame lape. Jų pavadinimai turinyje nenumeruojami ir į darbo apimtį neįsiskaičiuoja (žr. 3 priedas).

Iliustracijų apiforminimas:

- Visos darbo iliustracijos turi turėti pavadinimus ir numerius.
- Skirtingo pobūdžio iliustracijų numeracija yra atskira: lentelės ir paveikslai numeruojami atskirai. Tiek lentelių, tiek ir paveikslų numeracija gali būti tęsiama nuo darbo pradžios iki pabaigos (pvz. 1 lentelė, 2 lentelė ir t.t.; 1 pav., 2 pav. ir t.t.). Lentelių numeracija gali būti derinama su skyrių ir poskyrių numeracija (1.1. lentelė; 1.2. lentelė; 2.1 lentelė...;).
- Lentelės numeris ir pavadinimas rašomas virš lentelės. Numeris rašomas prieš žodį „lentelė“ (pasviruoju šriftu). Prireikus lentelę kelti į kitą lapą, naujo lapo viršuje rašoma „1 lentelės tęsinys“

PAVYZDYS:

1 lentelė. Lentelės pavadinimas

Stulpelio pavadinimas	**Stulpelio pavadinimas**	**Stulpelio pavadinimas**

Cituota iš....
Arba
Sudaryta darbo autoriaus pagal.....

- Paveikslų numeriai ir pavadinimai rašomi apačioje paveikslo. Numeris rašomas prieš trumpinį „pav.“, pvz.: *1 pav*. Paveikslo pavadinimas
- Darbe panaudotos iliustracijos turi būti paminėtos darbo tekste, pateikiant nuorodas;
- Iliustracijų pavadinimuose turi atsispindėti visa jose pateikiama informacija;
- Po visomis lentelėmis ir paveikslais turi būti nurodytas duomenų šaltinis. Jei iliustracija paimta iš kito autoriaus darbo, nurodoma, kad tai citata: *Cituota iš ....* Jei iliustracija sudaryta baigiamojo darbo autoriaus remiantis kitų autorių duomenimis, rašoma: *Sudaryta darbo autoriaus pagal...*
- Nuorodos po iliustracijomis pateikiamos naudojant sumažintą 10 pt šriftą • Jei magistrantas/-ė pateikia savo originalaus tyrimo duomenis, šaltinio nurodyti nereikia.

Priedų apiforminimas:

- Darbo priedai turi būti sunumeruoti: 1 PRIEDAS, 2 PRIEDAS ir t.t.
- Priedų numeriai rašomi lapo viršuje, priedo numeris nurodomas ant kiekvieno priedo lapo.
- Paveikslų, lentelių ir priedų sąrašai pateikiami po darbo turiniu atskiruose lapuose.

Kalbos reikalavimai:

- Darbas turi būti parašytas taisyklinga lietuvių kalba Terminai, vietovardžiai, užsienio asmenų pavardės ir t.t. rašomi pagal galiojančius Lietuvių kalbos komisijos nutarimus[37].
- Naudojamos lietuviškos kabutės („...“).
- Bibliogafijos šaltinių sąrašas pateikiamas *APA* arba *Chicago* stiliumi, prisilaikant to paties metodo, kuris naudotas darbe („autorius -data“ arba išnašų) reikalavimų.
- Bibliografijos šaltinių sąraše rekomenduojama atskirai išskirti: teisės aktus, mokslinius šaltinius (monografijos, studijos ar jų dalys, moksliniai straipsniai), kitus internetinius šaltinius (organizacijų tinklapiai ir kt.).
- Abėcėlės tvarka pirmiausia pateikiami veikalai lietuvių ir užsienio kalba (kai naudojamas lotyniškas šriftas), o sąrašo pabaigoje pateikiami šaltiniai kitais rašmenimis (pvz., kirilica). Pirmiausiai abėcėlės tvarka rašomi šaltiniai lotyniškais rašmenimis, po jų, tęsiant sąrašo numeraciją, pateikiami bibliografiniai šaltiniai kitais rašmenimis (pvz. rusų kalba- kirilica).

[37] Pasitikslinkite: Valstybinė lietuvių kalbos komisija ”Adaptavimas”, žiūrėta 2024 rugpjūčio 13 d., https://vlkk.lt/aktualiausios-temos/svetimvardziai/adaptavimas?lang=lt

- Asmenvardžiai tekste pateikiami pagal lietuvių kalbos reikalavimus[38].

Trumpai apie nelietuviškų asmenvardžių rašymo taisykles[39]:

  - Lietuviškos galūnės, atsižvelgiant į autentiško asmenvardžio baigmens tarimą ir rašybos ypatumus, prie kitų kalbų asmenvardžių dedamos trimis būdais: tiesiai prie baigmens, po apostrofo arba keičiant baigmenį. Kiekvienas asmenvardis ar vietovardis gali būti rašomas vienu ar dviem būdais, tačiau tame pačiame tekste, jei įmanoma, reikėtų laikytis vieno pasirinkto principo[40].
  - Po apostrofo autentiškiems kitų kalbų asmenvardžiams ir vietovardžiams galūnės dedamos siekiant tikslumo, dažniausiai moksliniuose, administraciniuose tekstuose. Kai tikslumas nėra svarbus <...> galūnės autentiškiems kitų kalbų asmenvardžiams ir vietovardžiams dedamos tiesiai prie asmenvardžių baigmens arba jį keičiant[41].
  - Baigiamojo darbo tekste lietuviškos galūnės dedamos vyriškiems asmenvardžiams, kurie baigiasi tariama priebalse, dedamos galūnės -as (paprastai po kietojo priebalsio), -is (dažniausiai po l, r ir po minkštojo priebalsio), -(i)us (dažniausiai po tariamų priebalsių č, j)[42]. pvz. Tobinas (Tobin), Garavanas (Garavan), etc.
  - Adaptuotos ir originalios asmenvardžių formos gali būti pateikiamos pagrečiui (viena iš jų skliausteliuose).
  - Pavartotos nerišliame tekste, t.y. skliausteliuose (bibliografinėse nuorodose tekste) arba bibliografijos šaltinių sąraše užsienio mokslininkų pavardės nelietuvinamos (t.y. rašomos be lietuviškų galūnių).

---

[38] Dėl lietuvių kalbos rašybos taisyklių patvirtinimo (galiojanti suvestinė redakcija nuo 2022 05 28), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/dd01b90073e711ecb2fe9975f8a9e52e/shIKdZRmuV

[39] Plačiau: Valstybinė lietuvių kalbos komisija, *Lietuvių kalbos rašyba (* 9 skyrius), https://www.vlkk.lt/media/public/file/Nutarimai/Ra%C5%A1yba_2022.pdf

[40] Valstybinė lietuvių kalbos komisija, *Lietuvių kalbos rašyba,* 9.1.4. punktas; https://www.vlkk.lt/media/public/file/Nutarimai/Ra%C5%A1yba_2022.pdf

[41] *Ibid*

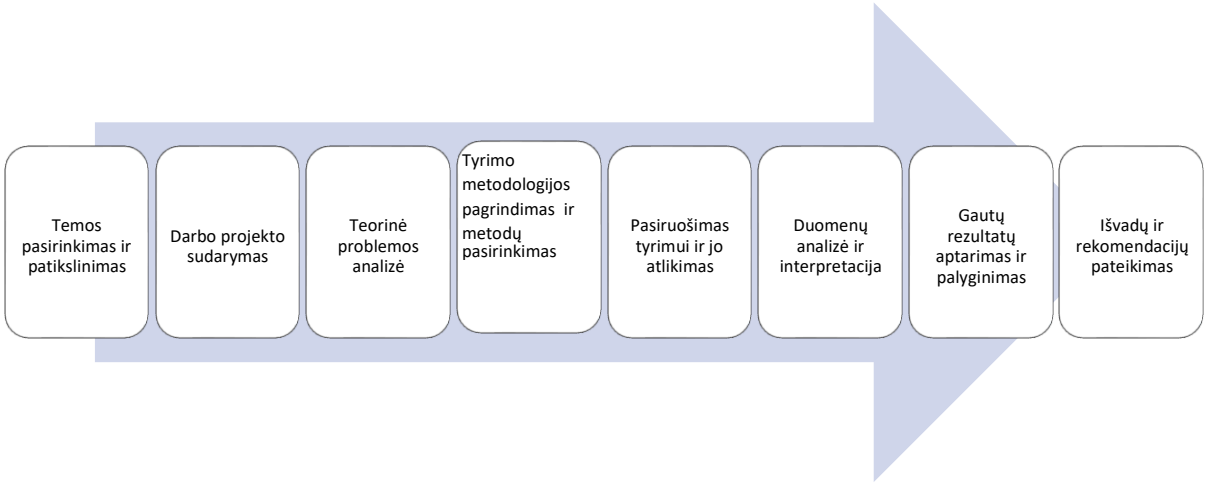
[42] *Ibid;,* 9.4.3. punktas

5. PATARIMAI ATSKIRŲ DARBO DALIŲ RENGIMUI

Siekiant parengti gerą darbą, reikia susidaryti planą ir apgalvoti rengimo etapus. Plane svarbu numatyti ne tik veiklas, bet ir konkrečius jų įgyvendinimo terminus, kuriuos reikėtų suderinti su darbo vadovu.

REIKIA tinkamai susiplanuoti darbo rengimo laiką, gerai pasiruošti ir dirbti nuosekliai. Kartais jauni mokslininkai nekantrauja kuo greičiau atlikti tyrimą, tačiau neišlaikant darbo nuoseklumo patiriama nesėkmė arba gaunamai labai paviršutiniški, nepakankamai pagrįsti rezultatai.

Vienas didžiausių šiuo metu stebimų darbų rengimo trūkumų – nepakankamas autorių dėmesys laiko vadybai, kai neplanuojama arba nesilaikoma susidaryto plano (programos), darbas rengiamas paskubomis, „paskutiniu momentu“. Skubant išryškėja kitas trūkumas, kada bandoma „peršokti“ per darbo rengimo etapus (1 pav.), neparengus teorinių ir metodologinių prielaidų siekiama kuo greičiau atlikti tyrimą. Šiame skyriuje detaliau gilindamiesi į reikalavimus atskiroms darbo dalims kartu panagrinėsime ir darbo rengimo etapus.

1 pav. Baigiamojo darbo rengimo loginė seka

SVARBU:
Kiekvienas struktūrinis darbo elementas (dalis, skyrius, poskyris) turi būti išbaigti, turėti savo pradžią, dėstymą ir pabaigą.

Kiekvieno skyriaus pabaigoje **patartina daryti trumpus apibendrinimus** ir **parengti prielaidas tolesnei analizei**.

5.1. Darbo įvadas

Pasirinkus darbo temą (1.2 poskyris), reikėtų formuluoti tyrimo problemą, objektą, tikslą ir uždavinius, numatyti metodus, t.y. nubrėžti pagrindines būsimo darbo gaires, kurios iš esmės atsispindi darbo įvade. Šias gaires rekomenduojama suderinti su darbo vadovu.

Įvadas – tai darbo vizitinė kortelė, todėl jo rašymui reikia skirti ypatingą dėmesį, nuolat prie jo sugrįžti ir tobulinti iki pat darbo užbaigimo. Kada rašyti darbo įvadą? Iš esmės darbas turėtų būti pradedamas rašyti nuo įvado, nes autoriui svarbu pačiam sau atsakyti į klausimus: ar aktuali pasirinkta tema, kokie moksliniai tyrimai jau atliekami šioje srityje, koks bus darbo tikslas, problematika ir pan. Visi šie klausimai atskleidžiami darbo įvade. Jame trumpai apibūdinama analizuojama tema, pagrindžiama, kodėl aktualu ją nagrinėti, suformuluojama problema, nurodomi darbo metodai. Kita vertus, įvado neįmanoma parengti, kol autorius nėra pakankamai įsigilinęs į nagrinėjamą temą, susipažinęs su moksline literatūra, moksliniais tyrimais, taigi įvadas turėtų būti nuolat papildomas iki kol darbas nebus paruoštas gynimui.

Toliau aptarsime pagrindinius įvado elementus. Šie elementai gali būti išdėstyti autoriui priimtina seka, tačiau atkreipiame dėmesį, kad, siekiant kokybiškai pristatyti darbą, visi šie elementai turi būti aprašyti.

Temos aktualumas – trumpai atskleidžiama pasirinktos temos reikšmė, kam ji bus reikšminga, pasirinkimo motyvai, atsakoma į klausimą, kodėl šią temą aktualu nagrinėti. Aktualumą rodo visuomenės poreikiai, vykstanti socialinė, politinė ir ekonominė kaita, praktinės veiklos sunkumai ir problemos, t. y. iki šiol nepakankamai ištirta arba visai netirta studento pasirinkta nagrinėti tema.

Temos ištirtumas **–** įvardijami pagrindiniai mokslininkai, dirbę atitinkamoje tematikoje bei labai glaustai paminimos jų nagrinėtos problemos**.** Atskleidžiant temos ištirtumą, nereikėtų apsiriboti vien Lietuvos autoriais. Aptarti turėtų būti ir užsienio mokslininkų darbai nagrinėjama tema. Taipogi įvade netinka tik išvardinti pagrindinius autorius, reikia trumpai aprašyti, kokius aspektus jie nagrinėjo. Tuo pačiu išryškės ir kokie temos aspektai yra menkiau atskleisti. Ištirtumo apžvalga yra tarsi teorinės dalies analizės santrauka. Išryškinama pagrindinė teorinė koncepcija, kuria bus grindžiamas tyrimas.
Plačiau temos ištirtumas atskleidžiamas literatūros apžvalgoje.

Mokslinio naujumo apžvalgoje atskleidžiama, ką naujo ketinama atskleisti studento baigiamajame darbe, kuo naujas bus konstruojamas ir atliekamas tyrimas, arba problema analizuojama iki šiol nenagrinėtu aspektu.

Atskleidžiant temos aktualumą ir naujumą patartina apibrėžti tyrimo objektą ir tyrimo problemą. Tuomet lengviau formuluoti tyrimo tikslą ir uždavinius.

Tyrimo objektas – sritis/ar fenomenas/ į kurią nukreiptas tyrimas. Tai gali būti tiek procesas, tiek struktūra (pvz. konkreti organizacija), ir kt. Tyrimo objektą rekomenduojama apibūdinti vienu sakiniu.

Problema – Bet kuris tyrimas pradedamas nuo problemos (probleminės situacijos) įvardijimo. Tyrimo problema formuluojama kaip klausimas, į kurį norima darbe atsakyti. Problema turi būti keliama išimtinai per mokslo žinių prizmę. Paprastai mokslinė problema suvokiama kaip nauja mokslinė paieška tiriamajame reiškinyje – tai tas, kam apsibrėžtoje tyrimo temoje trūksta atsakymo ir (ar) sprendimo. Mokslinės problemos formuluotė – tai konkretaus klausimo iškėlimas tiriamoje problemiškoje srityje. Problemos formuluotėje turėtų būti konkrečiai pasakyta, kuo abejojama mokslo kryptyje ar srityje, arba kokios kliūtys atsiranda realiame objekte ar procese ir reikalauja teorinio sprendimo. Mokslinės problemos formulavimas tarsi apjungia teorinę ir empirinę dalis, atliepia gautus rezultatus, suformuluotas išvadas ir pasiūlymus.

Problemos formulavimas yra baigiamojo darbo „ašis“. Aplink problemą turi „suktis“ teorinė ir empirinė dalis, į ją atsižvelgiant formuluojami darbo uždaviniai, rašomos išvados ir rekomendacijos. Gerai suformuluota problema parodo darbo esmę ir kartu su darbo tikslu ir uždaviniais sudaro prielaidas parašyti kokybišką baigiamąjį darbą.

Problemos formuluotės pradedame ieškoti tik pasirinkus temą. Analizuojant mokslinius šaltinius ši **formuluotė turi būti nuolat tikrinama ir tikslinama.** Tai nuolatinės paieškos procesas, kol bus suformuluota galutinė problemos formuluotė, ji gali ir ne vieną kartą keistis.

Problemą formuluoti tikslinga klausimu. Pasak J.S. Pečkaičio ir I. Mačerinskienės (2008, 21 p.), jei problemos formuluotė gera, bet nėra klausimo formos, „ją visada turi būti galima performuluoti į vieną ar keletą įdomių klausimų“.

„Problema – tai prieštaravimas, tai kažkas, kas nukrypsta nuo taisyklių ar įprastinių dalykų. <..> Jei prieštaravimas egzistuoja praktikoje, tuomet keliame praktinę problemą, o jeigu teorijos arba metodologijos negali paaiškinti kokio nors reiškinio, turime teorinę problemą. Problema - kažkas, į ką apibrėžtoje srityje negalima atsakyti, arba klausimas, į kurį norite rasti atsakymą (Pečkaitis, Mačerinskienė, 2008, 21p.)

Problema turi būti: konkreti, aktuali, aiškiai suformuluota, atitikti tyrėjo galimybes.

Tyrimo hipotezė (hipotezės) – suformuluojama konkreti mokslinio tyrimo prielaida, patvirtinimo reikalaujantis teiginys ar pirminė tyrimo idėja. Hipotezė padeda atrinkti faktų kompleksą, reikalingą atsakymui į pagrindini tyrimo klausimą rasti. Viename darbe gali būti formuluojama viena arba kelios hipotezes. Hipotezė yra susijusi su empiriniu tyrimu ir turi būti įrodoma arba atmetama, todėl formuluojama tik tais atvejais, kai tai galima padaryti (pvz. atliekant kiekybinį tyrimą patikrinti hipotezę, nusakančią nepriklausomo ir priklausomo kintamųjų ryšį, galima statistine analize). Darbe, kuris grindžiamas kokybine metodologija, hipotezės nėra formuluojamos.

Tyrimo tikslas įvardina siekiamą darbo rezultatą. Tikslas formuluojamas pradedant veiksmažodžio bendratimi ir turi būti tiesiogiai susietas su baigiamojo darbo pavadinimu, tačiau jo nekartoti. Tikslas atspindi baigiamojo darbo mokslinio tyrimo esmę ir prasmę. Į tyrimo tikslo formuluotę turi būti įtrauktas tyrimo objektas. Tyrimo tikslo formuluotė turi būti aiški, lakoniška. Tyrimo tikslo formuluotę rekomenduojama pradėti vienu iš pagrindinių (prasminių) žodžių: ,,atskleisti", ,,pagristi", ,,nustatyti" ir kt.

Tyrimo uždaviniai konkretina tyrimo tikslą ir atskleidžia, kokiais etapais bus jo siekiama. Tyrimo uždaviniai išskaido tyrimo tikslą į elementus, kurie atspindi darbo turinį. Pirmas uždavinys visada siejamas su teorine temos analize; paskesni atliepia tolesnį baigiamojo darbo loginį konstruktą bei empirinio darbo rezultatų analizę.

Tyrimo uždavinių neturi būti daug (3-4 bakalauro darbui, 4-5 magistro darbui), jie turi būti konkretūs, nekartoti tikslo, sietis su darbo struktūra. Formuluojant tyrimo uždavinius reikėtų vartoti žodžius, kurie rodytų užbaigtą veiksmą: ,,ištirti", ,,išanalizuoti", ,,patikrinti", ,,sudaryti" ir kt. Tyrimo uždavinių formuluotės pradedamos iš naujos eilutės. Tyrimo uždaviniai turėtų būti sunumeruoti. Uždavinių sprendimai turi atsispindėti išvadose.

Trumpai aprašomi darbe naudoti informacijos rinkimo ir tyrimo *metodai* (pvz.: literatūros analizė, dokumentų analizė, interviu, anketinė apklausa, stebėjimas, atvejo analizė, statistiniai metodai ir t.t.).

Jeigu darbas taikomojo pobūdžio, būtinai pristatoma atlikto darbo *praktinė reikšmė*, t.y. gauti rezultatai (kas padaryta ir kokia iš to nauda), nurodomos galimos darbo rezultatų metodinio ar praktinio taikymo sritys;

Įvado pabaigoje glaustai išdėstoma *darbo struktūra* – trumpai (vienoje pastraipoje) pagal turinį pristatoma konkreti darbo struktūra bei iliustruojančios medžiagos apimtis (lentelių, paveikslų skaičius), panaudotos literatūros šaltinių skaičius, priedų skaičius, darbo apimtis puslapiais (be priedų). Autorius gali padėkoti darbą rengti padėjusiems ir informaciją teikusiems asmenims bei institucijoms – tokią padėką tinka išreikšti įvado pabaigoje. Įvado apimtis – nuo 2 iki 5 psl.

5.2. Teorinės darbo dalies rengimas

Šioje dalyje pristatomos ir analizuojamos svarbiausios mokslinės teorijos, susijusios su darbo tema, taip pat atlikti moksliniai tyrimai, analizuojamos mokslinės publikacijos, išsakomas darbo autoriaus požiūris, autoriaus teorinės įžvalgos.

Pagrindinės rengimo gairės:

- Susipažinkite su pasirinkta darbo tema, ieškokite literatūros, ją kaupkite;

- Pradėkite gilintis: susidarykite minčių žemėlapį darbo tema arba susidarykite aptartinų dalykų sąrašą, jį nuolat papildykite, grupuokite, nereikalingus dalykus išbraukite. Taip pamažu išryškinsite savo būsimo darbo turinį.
- Ilgai nelaukę pradėkite rašyti tekstą. Pirmiausia tai bus atskiri darbo fragmentai, kuriuos vėliau sujungsite į *pirmą* darbo teorinės dalies variantą.
- Parengęs pirmą variantą autorius jau yra įsigilinęs į darbo temą tiek, kad galėtų planuoti ir atlikti tyrimą, tačiau rengiant galutinį darbo variantą prie teorinės dalies dar būtinai reikia sugrįžti, ją naujai permąstyti, susisteminti, papildyti (o gal ir sutrumpinti).

Literatūros / informacijos paieška. Literatūros surinkimas ir studijavimas yra labai svarbi savarankiško darbo rašymo pradinė stadija. Visų prima turi būti surasti ir pasirinkti tinkami informacijos šaltiniai.

Mokslinio pobūdžio darbams svarbu pasirinkti tinkamą informaciją. Ji turi būti patikima, pakankamai nauja ir aktuali. Kaip tai nustatyti? Patikima mokslinė informacija skelbiama recenzuojamuose moksliniuose leidiniuose (*monografijose, studijose, moksliniuose žurnaluose* ir pan.). Tokiame leidinyje bus pateikti duomenys apie mokslinius recenzentus. Tačiau dažnai tenka susirasti informacijos organizacijų ar įvairiuose internetiniuose tinklalapiuose. Įsitikinkite, kas yra informacijos autorius (pasidomėkite jo moksliniu laipsniu, publikacijomis, kokiai mokslo įstaigai priklauso). Jei nėra informacijos apie autorių, pasidomėkite, kas yra internetinio puslapio leidėjas (mokslo įstaigų, vyriausybinių organizacijų puslapiuose dažniausiai skelbiama patikrinta informacija).

Tiek bakalauro, tiek magistro studijų studentai mėgsta tokios informacijos ieškoti ir *vadovėliuose*. Tačiau vadovėliai daugiau tinka pradiniam susipažinimui su tema, medžiagos pasikartojimui, bet nevartotini kaip mokslinės informacijos šaltinis, kuris paprastai turi būti pirminiu, kuo vadovėlis nėra, nes juose skelbiama jau neginčytina, įrodyta, išnagrinėta, laiko patikrinta informacija.

Pagrindiniai mokslinės informacijos šaltiniai – tai fundamentalūs mokslo darbai (mokslo monografijos, studijos) bei tyrimų publikacijos (moksliniai straipsniai recenzuojamuose žurnaluose, konferencijų medžiagose), kadangi baigiamasis darbas turi būti orientuotas į probleminius, dar neišspręstus ar menkiau aptartus dalykus.

Bakalauro darbe galima naudoti santykinai daugiau vadovėlinės medžiagos (pasirenkant naujausius vadovėlius), tačiau bakalauro baigiamajame darbe tokia medžiaga neturi vyrauti. Rašant magistro darbą reikėtų vengti naudoti vadovėlinę medžiagą. Taip pat baigiamųjų darbų autoriai turi parodyti savo gebėjimus surasti ir panaudoti pirminius mokslinius tekstus, nepiktnaudžiauti antrinių šaltinių naudojimu.

Reikiamos literatūros bei kitų šaltinių visų pirma verta ieškoti bibliotekų virtualiuose kataloguose (MRU centrinėje bibliotekoje, M. Mažvydo bibliotekoje, Mokslų akademijos bibliotekoje, Lietuvos virtualios bibliotekos tinklalapyje, kitų universitetų bibliotekose). Prieiga prie įvairių bibliotekų elektroninių katalogų galima per MRU bibliotekos tinklapį. Lietuvoje yra sudaryta ir veikia Lietuvos integralioji bibliotekų informacijos sistema (LIBIS), kuria siekiama jungti visas pagrindines Lietuvos bibliotekas ir jų katalogus. Neradus reikiamo leidinio vienoje bibliotekoje, galima jį atsisiųsti per tarpbibliotekinių mainų programą.

Atliekant paiešką svarbu teisingai suformuluoti užklausą, pasirinkti tinkamus žodžius, apgalvoti, kaip juos derinti, kokius paieškos tikslinimo kriterijus naudoti ir pan. Tam labai padeda reikšminių žodžių nustatymas bei tezaurų[43] naudojimas .

SVARBU: Pravartu susidaryti ir nuolat papildyti reikšminių žodžių žodynėlį lietuvių ir užsienio kalba. Jie bus svarbūs ne tik ieškant informacijos, bet ir analizuojant medžiagą.

Daugiau apie paieškos strategijas galite pasiskaityti Lietuvos mokslinių bibliotekų asociacijos puslapyje[44]: Tautkevičienė G., Burbaitė L. ir kt. Naudojimasis elektroniniais mokslo informacijos šaltiniais (duomenų bazėmis): mokomoji knyga [interaktyvus]. Vilnius, 2010. Rengiant bakalauro ir magistro darbus pravartu susipažinti su šios knygos 1 ir 6 skyriais.

SVARBU: Atkreipiame dėmesį, kad rašant *bakalauro* baigiamąjį darbą *tikslinga* naudotis ir užsienio autorių literatūra, rašant *magistro* baigiamąjį darbą *svarbu aptarti tarptautinį kontekstą*, pateikti užsienio autorių mokslinių darbų apžvalgą.

Naujausius užsienio mokslininkų straipsnius nagrinėjama tematika galima rasti mokslinėse duomenų bazėse. Prie MRU bibliotekos prenumeruojamų duomenų bazių gali prisijungti MRU bendruomenės nariai pagal bibliotekos tinklapyje pateiktus nurodymus arba pasikonsultavę su bibliotekos darbuotoju. Magistro studijų studentai turėtų gebėti pasinaudoti duomenų bazėse pateikiamomis aukšto lygio mokslinėmis publikacijomis rengdami savo rašto darbus. MRU bibliotekoje tam sudaromos visos sąlygos, esant sunkumams galima kreiptis pagalbos į fakulteto teminį bibliotekininką (jo kontaktai skelbiami bibliotekos internetiniame puslapyje).

Pageidautina, kad baigiamųjų darbų autoriai būtų gerai susipažinę su universiteto, fakulteto, institutų darbuotojų bei studentų publikacijomis, parengtais baigiamaisiais darbais. Jau apginti

[43] Tezauras –tai kontroliuojamas žodynas, nurodantis prasminius žodžių ryšius, pvz. ”EuroVoc“; https://eur-lex.europa.eu/browse/eurovoc.html?params=04#arrow_04

[44] Tautkevičienė G., Burbaitė L. ir kt. Naudojimasis elektroniniais mokslo informacijos šaltiniais (duomenų bazėmis): mokomoji knyga [interaktyvus]. Vilnius, 2010; https://www.lmba.lt/node/8178

baigiamieji darbai gali būti naudojami kaip literatūros šaltinis (būtinai pateikiant bibliografines nuorodas ir įtraukiant į bibliografijos sąrašą).

Aktualių literatūros šaltinių galima rasti monografijų, straipsnių gale nurodomuose literatūros sąrašuose, pagal juos susirasti atitinkamoje tematikoje dirbusių mokslininkų publikacijas.

Rašant baigiamuosius darbus dažnai prireikia statistinių duomenų. Statistinei informacijai gauti naudojami patys naujausi žinynai, Statistikos departamento leidiniai, ministerijų ir kitų žinybų metinės ataskaitos, gyventojų surašymo duomenų publikacijos, ir pan.

Literatūros kaupimas Atsirinkus literatūrą svarbu iš karto užsirašyti pagrindinius bibliografinius duomenis. Tai padės išvengti netikslumų įforminant parašytą darbą. Būtina tiksliai pasižymėti:

- autoriaus pavardę ir vardą,
- leidinio pavadinimą, paantraštę (jei yra),
- leidimo metus, vietą, leidyklos pavadinimą,
- puslapių skaičių (jeigu panaudojate visą šaltinį) arba panaudotų puslapių numerius.

Pradinį literatūros sąrašą pravartu suderinti su darbo vadovu, taip bus lengviau išsiaiškinti, ar surinkta literatūra tikrai vertinga. Susidarytas pradinis literatūros sąrašas turėtų būti **nuolat** koreguojamas (išbraukiami šaltiniai, kurių darbe nenaudosite ir papildomas naujai surastais). Rašant savarankiškus ir baigiamuosius darbus tenka perskaityti nemažai literatūros, ne visi perskaityti šaltiniai panaudojami darbe, ypač jei tema būsimam autoriui menkai žinoma. Tačiau *į darbo bibliografijos sąrašą galima įtraukti tik tuos šaltinius, kurie vienaip ar kitaip atspindėti darbo tekste.*

Pradžioje svarbu įsigilinti į nagrinėjamą temą, todėl pravartu skaityti bendresnio pobūdžio literatūros šaltinius - vadovėlius, monografijas (knygas), disertacijas, teminius mokslo darbų rinkinius. Naujausių tyrimų medžiaga skelbiama moksliniuose žurnaluose bei konferencijų leidiniuose, tačiau juose nagrinėjami siauresni problemos klausimai. Nors svarbu susipažinti su įvairių metų publikacijomis, pirmiausia dėmesį tikslinga skirti pačioms naujausioms.

Renkant medžiagą baigiamajam darbui pravartu pasidaryti ir kai kurių literatūros šaltinių kopijas, pvz., straipsnių kopijas iš mokslinių žurnalų, atskirų knygų skyrių fragmentus ir pan. Tačiau nėra tikslinga sukaupti didelį tokios medžiagos kiekį, jos nestudijuojant.

PATARIMAS: Labai svarbu susirasti ir studijuoti ne tik darbo temą atspindinčią literatūrą, bet ir ***darbo metodologiją*** aprašančius šaltinius. Reikia gerai įsigilinti į bendrus mokslinio tyrimo metodus (pvz. analizė, sintezė, apibendrinimo, dedukcijos, lyginamasis, aprašomasis, analogų, teorinis modeliavimas, klasifikavimas ir kt.). Tai padės ne tik geriau parengti teorinę dalį, bet ir geriau pasiruošti, susiplanuoti ir atlikti tyrimą.

Teksto rašymas. Literatūros konspektavimas. **Nuorodų pateikimas.** Dirbant su teoriniais šaltiniais, svarbu ne tik skaityti, bet ir nedelsti pradėti rašyti darbą, konspektuoti, nuolat papildyti jau turimus konspektus.

Darbo rašymas, teorinių šaltinių analizė, jų apibendrinimo gali vykti lygiagrečiai su šaltinių paieška ir atranka.

Nagrinėjant literatūros šaltinį, su juo patariama dirbti keliais etapais. Pirmiausia pravartu susipažinti su anotacija, įvadu, peržiūrėti turinį, bibliografiją. Jeigu radote naudingos medžiagos, toliau seka atidusis šaltinio nagrinėjimo etapas, kurio metu patartina jį konspektuoti, taip pat užsirašyti visas skaitymo metu kilusias mintis, klausimus. Jei šių minčių neužrašysite skaitymo metu, vėliau jų galite nebeprisiminti. Atidus skaitymas padeda geriau suprasti medžiagą, konspektavimo metu informacija geriau įsimenama, įsisąmoninama.

Nemaža dalis mokslinės medžiagos dabar pasiekiama elektronine forma, ją galima atsisiųsti, išsisaugoti savo kompiuteryje. Tai labai patogu, tačiau gali kilti pagunda kopijuoti didesnius tokios medžiagos gabalus, įklijuoti į savo darbą. Taip sudaromos prielaidos *plagiatui* (žiūr.1.2.3 poskyrį) arba *kompiliacijai*. Todėl dirbant su elektroniniais variantais geriau markeriu pasižymėti svarbesnes vietas, o vėliau jas sukonspektuoti, perpasakojant savais žodžiais.

Analizuotos literatūros konspektuose gali būti panaudotos įvairios perskaitytos informacijos perėmimo formos. Tikslus citavimas naudojamas tais atvejais, kai norima labai tiksliai perteikti nagrinėjamo teksto autoriaus mintis. Tai autentiškų autoriaus minčių tikslus užrašymas (būtina nurodyti autorių, leidimo metus ir literatūros šaltinio puslapį). Citata visada rašoma su citavimo ženklais - kabutėse arba (jei yra didesnės apimties) išskiriama tekste tarpais. Citatų darbe neturėtų būti daug, tik išskirtinais atvejais jos gali būti didesnės apimties. Tekste minint kitus autorius, pateikiant jų mintis, **visada pateikiamos ir bibliografinės nuorodos**. Šiandieną yra tikrai daug bibliografinių nuorodų pateikimo stilių. Rašant mokslinio pobūdžio darbą visada reikia pasidomėti, kokio citavimo stiliaus laikomasi toje akademinėje bendruomenėje, kuriai darbas yra teikiamas gynimui arba publikavimui. MRU Viešojo valdymo ir verslo fakultete naudojami *APA* ir *Chicago* citavimo stilius, kuriame galima rinktis „autorius – data“ arba išnašų metodus. „Autorius – data“ metodu bibliografinio šaltinio nuoroda pateikiama tekste, skliausteliuose įrašant autoriaus pavardę, leidimo metus ir nurodant puslapį. Jei autorių pavardės pateikiamos nuorodose skliausteliuose, inicialų nurodyti nereikia (žr. pavyzdžius). Jei autorių pavardės minimos tekste, nurodomi ir autoriaus inicialai.

Detalios nuorodos kaip teisingai užrašyti įvairaus pobūdžio šaltinius yra pateiktos MRU bibliotekos puslapyje[45].

[45] MRU biblioteka. Citavimo stiliai, https://www.mruni.eu/biblioteka/citavimas/

Rengiant darbą reikia pasirinkti **vieną** stilių. Pasirinkus *Chicago* stilių, reikia pasirinkti vieną metodą (arba „autorius -data“, arba išnašų) ir juo vadovautis visame darbe.

Jei pateikiama didesnės apimties (daugiau nei 4 eilučių) citata, ji išskiriama tekste tarpais ir rašoma skirtingu šriftu (dažniausiai pasviruoju).

Parafrazavimas – tai svetimų minčių atpasakojimas savais žodžiais. Tokiu atveju nebereikalingi tikslų citavimą žymintys ženklai (kabutės, išskyrimas tarpais), tačiau skaitytojas turi aiškiai skirti, kad tai ne darbo autoriaus mintis, todėl perfrazuojant reikia tekste nurodyti autorių ir pateikti nuorodą į perfrazuojamą šaltinį. Taip pat reikia nurodyti ir puslapį, kuriame yra perfrazuojama informacija.

PAVYZDŽIUI: Smalskys (2016, p. 298) teigia, kad viešojo administravimo mokslo raida, naujų teorinių ir metodologinių modelių paieškos prisidėjo prie valstybės tarnybos pokyčių.

Referavimas – darbo autorius trumpai, savais žodžiais persako skaityto šaltinio esmines mintis. Kai referuojama, šaltinio puslapių tekste nėra būtina nurodyti.

Pirminių ir antrinių informacijos šaltinių naudojimas. Pirminiais šaltiniais vadinami originalūs mokslininkų darbai, aptariami baigiamajame darbe. Tačiau dažnai bandoma perteikti ne originalias nagrinėjamo šaltinio autoriaus mintis, tačiau jo analizuotas kitų mokslininkų mintis. Tokie šaltiniai, kurie nurodomi pagal kitame darbe pateiktus aprašymus, traktuojami kaip antriniai šaltiniai. Reikėtų vengti antrinių šaltinių naudojimo, o jei toks šaltinis naudojamas, būtina nuoroda „cit. iš“. *Antriniai šaltiniai į darbe naudotų bibliografijos šaltinių sąrašą nėra įtraukiami. Sąraše nurodomas tik tas šaltinis, pagal kurį cituojam*a.

Jei studentas savo baigiamajame darbe naudojasi generatyvinio intelekto GDI įrankiais, tuomet baigiamojo darbo tekste turi teisingai cituoti, t.y. pateikti savo užduotą klausimą (užklausą) GDI įrankiui ir patį GDI įrankio sugeneruotą atsakymą į užklausą:

Citavimo tekste pavyzdys:

Neperfrazuoto teksto citavimas: ChatGPT pateikus užklausą „Kiek metų Mykolo Romerio universitetui?“, ChatGPT sugeneravo atsakymą „Mykolo Romerio universitetas (MRU) buvo įkurtas 1990 metais. Tai reiškia, kad 2023 metais universitetui yra 33 metai.“ (OpenAI, 2023).

Perfrazuoto teksto citavimas: ChatGPT pateikus užklausą „Kiek metų Mykolo Romerio universitetui?“, ChatGPT sugeneravo atsakymą, kad Mykolo Romerio universitetui yra 33 metai (OpenAI, 2023, žr. 1 priedą). Cituojant perfrazuotą tekstą, privaloma įdėti visą GDI įrankio pateikto atsakymo tekstą į darbo priedą, kad būtų prieiga prie konkretaus sugeneruoto teksto.

Ypač svarbu fiksuoti tikslų GDI įrankio sugeneruotą tekstą, nes ChatGPT sugeneruos unikalų atsakymą kiekvienoje pokalbio sesijoje, net jei bus pateikta ta pati užklausa.

Literatūros sąraše pateikiama taip:

OpenAI. (2023). ChatGPT (žiūrėta 2023 lapkričio mėn.) [Large language model]. https://chat.openai.com/chat

Nesavarankiškas, iš kitų raštų ištraukų, dažnai tik mechaniškai sujungtų, sudarytas tekstas, kuriame stokojama teksto autoriaus savarankiškų įžvalgų, yra vadinamas ***kompiliacija***[46]. Kompiliacija labai menkina darbo vertę, toks darbas taip pat gali būti pripažintas netinkamu gynimui. Todėl bakalauro ir, ypač, magistro baigiamuosiuose darbuose neužtenka perteikti (cituoti, perfrazuoti, referuoti) svetimas mintis, autoriai turi išsakyti savo nuomonę, pateikti savo samprotavimus nagrinėjama tematika. Tai reiškia, kad autorius turi *aiškinti, pagrįsti, argumentuoti* (*kodėl* taip mano*), polemizuoti* aptariant nagrinėjamus požiūrius, *vertinti, daryti išvadas, apibendrinimus*. Tai turi būti daroma laikantis akademinės etikos, gerbiant kito nuomonę, vengiant kategoriškų teiginių, aštrių ir emocingų vertinimų, naudojant mokslinius argumentus, išlaikant akademinę teksto stilistiką.

Kokybiškai parengtas tekstas turi būti vientisas, jame neturi būti „minties šuolių“. Vienos minties atskleidimui tekste naudojamos pastraipos. Norint parašyti kokybišką tekstą, tikslinga skirti dėmesio pastraipų formavimui. Pastraipos struktūra gali būti įvairi. Tradicinė pastraipos struktūra: pradedame pagrindiniu teiginiu (teze), toliau pateikiame ją įrodančius argumentus, juos pagrindžiame pavyzdžiais ir pateikiame išvadą (dalinį apibendrinimą). Vienos pastraipos pabaigoje darant apibendrinimą jau reikia bandyti ją susieti su kita pastraipa.

Teorinės dalies pirmo varianto rašymas. Kaupiant literatūrą ir ją konspektuojant, pamažu gimsta pirmas baigiamojo darbo teorinės dalies variantas (juodraštis), kuris yra tobulinamas, redaguojamas.

- Tinkamai susiplanuokite laiką, kad spėtumėte ne tik parašyti teorinę dalį, bet ir tinkamai ją pakoreguoti, susisteminti turimą medžiagą. Tam reikia ne vieną kartą sugrįžti prie parašyto teksto.
  • Iš karto pasirinkite citavimo metodą ir sisteminkite literatūros šaltinius pagal jį.
- Nepatartina iš karto rašyti darbo teorinės dalies tekstą, geriau konspektuoti medžiagą atskiromis temomis, vėliau šiuos konspektus panaudoti darbo rašymui. Svarbu susidaryti konspektų saugojimo sistemą, kad galėtumėte greitai surasti reikiamą medžiagą.
- Vertinga teorinėje dalyje susistemintą medžiagą pateikti paveiksluose (pvz. schemose), lentelėse.
- Nepamirškite daryti atskirų skyrių ir poskyrių apibendrinimus bei visos teorinės dalies apibendrinimą. Tai padės geriau suvokti medžiagą, išryškinant tai kas svarbiausia, ir pasiruošti darbo metodologinės bei analitinės dalių rašymui.

[46] *Lietuvių kalbos žodynas* (t. I–XX, 1941–2002): elektroninis variantas, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005 (atnaujinta versija, 2008),prieiga per internet1:<w http://www.lkz.lt/?zodis=kompiliacija&id=17178870000 >.

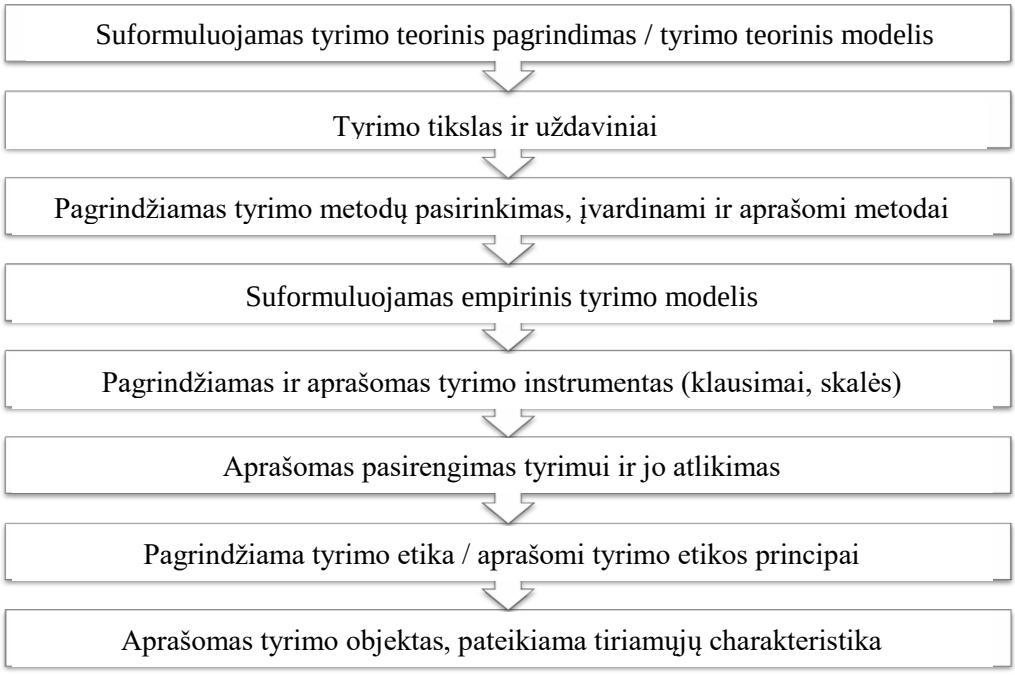
Parašius juodraštį, jį verta kuriam laikui atidėti į šalį. Tai padės pažvelgti į atliktą analizę nauju žvilgsniu, greičiau pastebėti nenuoseklumus, pasikartojimus. Po kurio laiko *pataisius pirmą variantą* jis pateikiamas darbo vadovui. Kokį variantą pateikti (spausdintą, ar elektroninį) turite suderinti su darbo vadovu. Suderinus su vadovu, jei jis sutinka, gali būti pateikiama elektroninė pirmo varianto versija. Atsižvelgiant į vadovo pastabas ir pasiūlymus rengiamas galutinis teorinės dalies variantas.

Dažnai daroma klaida – parengus pirmą teorinės dalies variantą darbo autorius galvoja, kad teorinė dalis jau parašyta. Tačiau šį variantą vertėtų traktuoti kaip juodraštį, t.y. po kurio laiko tekstą reikia skaityti iš naujo, koreguoti, taisyti, papildyti. Tikrindami ir taisydami tekstą įsitikinkite, kad tarp pastraipų yra sąsajos ir taisant tekstą jos išlieka. Dar vienas, paskutinis koregavimas daromas, kai jau parašytos visos darbo dalys, prieš įteikiant darbą gynimui. Šio koregavimo metu patikrinamos sąsajos tarp darbo dalių.

5.3. Metodologinės dalies rengimas

Ši dalis labai svarbi baigiamajame darbe, joje atsiskleidžia darbo autoriaus mokslinė mintis. Gerai apgalvota metodologija padeda išvengti fragmentiškumo, prognozuoti tinkamus moksliniam darbui rezultatus. Tyrimas gali būti atliekamas, tik kai parengta tyrimo metodika. Nesilaikant šios sekos, nepavyks išlaikyti darbo vientisumo.

Metodologinė darbo dalis turi būti taip parašyta, kad kitas tyrėjas galėtų pagal ją pakartoti tyrimą, patikrinti gautus duomenis ir suformuluotas išvadas. Kad visi išvardinti kriterijai atsispindėtų metodinėje darbo dalyje, rekomenduojama laikytis 2 paveiksle pateiktos sekos.

2 pav. Metodologinės darbo dalies loginė schema

Tyrimo teorinis pagrindimas/ teorinis modelis. Metodinė dalis susieja tarpusavyje teorinę ir analitinę darbo dalis. Šios dalies pradžioje tinka trumpai įvardinti, kokių mokslininkų idėjomis / kokiomis pirmoje darbo dalyje išnagrinėtomis teorinėmis prielaidomis darbo autorius remsis konstruodamas savo tyrimą. Bakalauro baigiamajame darbe tai gali būti trumpos įžvalgos. Magistro baigiamajame darbe tikslinga pateikti **teorinį tyrimo modelį,** kuris gali būti aprašytas atskiru paragrafu tekste, pateiktas schemos pavidalu ar pateiktas lentelės pavidalu ir t.t.

Suformuluojamas tyrimo tikslas ir jį detalizuojantys uždaviniai. Tyrimo tikslas atliepia esminį ieškomą temos sprendinį. Suformuluojama hipotezė (ės)

Bakalauro darbe nurodoma tyrimo metodologinė kryptis, išvardijami ir aprašomi tyrimo metodas (metodai), paaiškinama, kodėl šis metodas (metodai) tinka tyrimo tikslui pasiekti. ***Magistro darbe*** turi būti pagrindžiamos tyrimo metodologinės prielaidos, tyrimo strategija (pvz. atvejo, veiklos, naratyvinis ir kt.), tyrimo tipas (kokybinis, kiekybinis, mišrių metodų prieiga, metodų trianguliacija), konkrečių tyrimo metodų pasirinkimas (tinkamumas šiam konkrečiam darbui). Įvardinami ir aprašomi darbo metodai ir taikomi analizės įrankiai. Pirmiausia apsisprendžiama dėl tyrimo strategijos ir tipo (kokybinis ar kiekybinis, mišrių metodų prieiga ar metodų trianguliacija). Jį lemia darbo pobūdis, objektas, tikslas bei problema. Toliau detalizuojami ir pagrindžiami pasirenkami tyrimo metodai (būdai, naudojami moksliniuose tyrimuose rezultatams gauti).

Darbe tyrimo metodai vardijami pradedant nuo svarbiausių. Metodų pasirinkimas priklauso nuo tyrimo tipo. Politikos, vadybos ir administravimo tyrimuose dažnai taikomi kokybinio tyrimo metodai: stebėjimas, grupinės diskusijos (*focus* grupės), dokumentų analizė, metaanalizė, interviu, turinio (*content*) analizė, lyginimas, atvejo analizė ir kt. Kiekybinio tyrimo metodai: apklausa, statistiniai duomenų analizės metodai (aprašomoji statistika, koreliacinė analizė, duomenų grupavimo metodai ir pan.). ***Magistro baigiamuosiuose darbuose***, siekiant visapusiškai ir išsamiai išnagrinėti tyrimo objektą, gali būti taikoma mišrių metodų prieiga (derinami kokybiniai ir kiekybiniai metodai) ar taikoma metodų trianguliacija (derinami keli to paties tipo metodai, pvz. kokybiniai).

- Nurodomi ir duomenų analizės metodai. *Kokybiniuose tyrimuose* tai gali būti teksto analizės būdas. *Kiekybiniuose tyrimuose* įvardinami duomenų statistinės analizės būdai (pvz. aprašomoji statistika, procentinių dažnių skaičiavimas ir kt.).
- Taip pat reikia įvardinti kompiuterines programas, kurios buvo pritaikytos duomenų apdorojimui ir iliustracijų rengimui. Bakalauro darbe tai gali būti Microsoft Excel.
- Atkreiptinas dėmesys, kad magistro darbe atlikus kiekybinį tyrimą, nepakanka nagrinėti vien procentinius dažnius, reikalinga gilesnė statistinė analizė. Tokią analizę paprasčiau atlikti naudojant specialias statistines programas Statistica arba SPSS (Statistical package for Social sciences). Pastarosios programos versijos yra instaliuotos MRU bibliotekos kompiuteriuose. Duomenų bazė gali būti sukuriama Microsoft Excel programa ir perkeliama į SPSS programą. Išanalizuoti duomenys lengvai perkeliami į Microsoft Word arba Excel programas.
- Naudingos medžiagos apie statistinius duomenų apdorojimo metodus galima rasti Lietuvos HSM archyvo puslapyje

Aptariant tyrimo instrumentarijų būtina atskleisti esminius jo rengimo principus, sąsajas su nagrinėjama problema bei tyrimui keltais uždaviniais. Tai gali būti pateikiama kaip diagnostinės priemonės principinė schema (išgryninami tyrimo kriterijai, indikatoriai), pristatoma, kurioje teorinėje dalyje atskleisti svarbūs temos aspektai susiejami su autoriaus naudojamu diagnostiniu instrumentu, t. y. formuojamas empirinis **tyrimo modelis**. Jis gali būti aprašytas tekste, pateiktas schemoje ar lentelės pavidalu. Šiame modelyje atskleidžiama tyrimo instrumento sudarymo logika, klausimų grupavimas, aprašomi rezultatų rodikliai. Kiekybiniuose tyrimuose taikomuose tyrimo instrumentuose detaliai aptariamos klausimų skalės. Pats tyrimo instrumentas (interviu klausimynas, anketa ar kt.) pateikiamas darbo prieduose. Tyrimo instrumentas būtinai turi būti aptartas su darbo vadovu.

Suformuluoti tyrimo klausimus nėra paprasta, tam reikia skirti nemažai laiko. Rekomenduojama klausimus pradėti formuluoti dar rengiant teorinę darbo dalį. Galima susidaryti ilgą preliminarų klausimų sąrašą, iš kurio vėliau atsirinksite tuos klausimus, kurie geriausiai atskleis darbo problemą. Verta pačiam sau atsakyti:
Kaip šis klausimas dera su tyrimo problema, tyrimo modeliu?
Ar klausimas suformuluotas tiksliai? Suprantamai?
Kodėl verta užduoti šį klausimą?
Ar į šį klausimą įmanoma atsakyti?
Ar į šį klausimą gausiu vertingą atsakymą?
Ar užduodamas šį klausimą nepažeisiu mokslinio tyrimo etikos?

Aptarus instrumentą, reikia paminėti ir kaip buvo tvarkomi surinkti duomenys. Pvz. atliekama interviu transkripcija; sudaroma duomenų bazė Microsoft Excel įrankiu, vėliau perkeliama į SPSS programą.

Aprašant **tyrimo objektą**, svarbu tinkamai apibūdinti tiriamųjų atrankos būdus (atsitiktinė ar tikslinė atranka), pagrįsti kriterijus, kuriais remiantis pasirinkti tiriamieji, aprašyti imties charakteristikas, apskaičiuoti tiriamųjų imtį.

Metodinėje darbo dalyje gali būti aprašytos **tiriamųjų charakteristikos** (išnagrinėti demografiniai klausimai).

Tyrimų organizavimas: aprašoma, kur, kada, kokiomis aplinkybėmis tyrimai atlikti.

Aptariant **tyrimo etiką**, pagrindžiama, kaip rengiantis tyrimui ir tyrimo metu buvo laikomasi mokslinės etikos principų. Svarbu nurodyti, kaip tyrimas buvo suderintas su tiriamų organizacijų vadovais, ar tiriamieji jame dalyvavo laisvanoriškai, ar nebuvo pažeistas tiriamųjų saugumas, privatumas, pateikiami orumą žeminantys, nesutarimus ir nesantaiką kurstantys klausimai.

Tyrėjas gali planuoti originalų tyrimą, arba remtis antrine duomenų analize. Antrinė duomenų analizė - tai analizė, kai tyrėjai analizuoja duomenis, surinktus kitų tyrėjų ir institucijų.

Kartais klaidingai manoma, kad jei darbe analizuojami antrinai duomenys, metodologinė dalis nereikalinga.

Mokslininkai, pripažindami antrinių duomenų panaudojimo moksliniuose darbuose svarbą ir privalumus (duomenys plačiau pristatomi visuomenei, juos galima palyginti su kitų tyrimų duomenimis, analizuojami reprezentatyvūs duomenys įgalina daryti platesnius apibendrinimus ir kt.), tuo pačiu pabrėžia, kad tokie duomenys ne visada tinka tyrėjo problemai analizuoti, be to reikalauja aukštos tyrėjo kompetencijos ir statistinės analizės išmanymo. Todėl, jei baigiamojo darbo autorius/ -ė, būtinai susiderinęs/-usi su darbo vadovu, pasirinko tyrime analizuoti antrinius duomenis, reikia ypač atsakingai įkomponuoti tokią analizę į savo darbo visumą, parašyti metodologinę dalį, pagrįsti duomenų masyvo pasirinkimą, parodyti, kaip sistemiškai jie bus nagrinėjami, susieti su darbo problema ir uždaviniais, pateikti analizės metodiką.

5.4. Tyrimo rezultatų aptarimas, rezultatų palyginimas, diskusijos

Šioje baigiamojo darbo dalyje pateikiami, analizuojami ir vertinami tyrimo duomenys, aptariami tyrimo rezultatai. Nagrinėti šiuos rezultatus tikslinga vadovaujantis sudarytu empiriniu tyrimo modeliu, todėl analitinėje darbo dalyje gali atsirasti poskyriai, kurių pavadinimai sutampa su atskiromis modelio temomis.

Tyrimo duomenų pateikimas ir patarimas. Analizuojant ir vertinant empirinio tyrimo duomenis, dažnai tenka pateikti daug iliustracinės medžiagos. Ji pateikiama paveiksluose ir lentelėse. Ypač daug tokios medžiagos *kiekybiniuose tyrimuose*. Tačiau rezultatų pristatymas, aptarimas neturėtų būti perkrauti iliustracijomis, būtinas ir darbo autoriaus analitinis tekstas. Be to, iliustracijos turi būti teisingai parengtos. Pagrindinės *kiekybinių duomenų pateikimo taisyklės*:

- Svarbu pasirinkti tinkamą duomenų pateikimo formą. Jeigu reikia palyginti daugiau duomenų, juos tikslinga pateikti lentelėse. Jeigu reikia aptarti nedaug parametrų, jie gali būti atspindėti diagramose.
- Svarbu pasirinkti tinkamą diagramos tipą (žr. 8 priedą). Pvz. linijinės diagramos pasirenkamos, kai reikia atskleisti kaitą bėgant laikui, stulpelinės diagramos tinka, kai reikia palyginti duomenis, skritulinės diagramos – kai reikia atskleisti visumos dalis.
- Pateikiama vaizdinė medžiaga turi būti gerai organizuota: diagramos sutvarkytos taip, kad atkreiptų dėmesį į tendencijas, lentelėse išryškinti svarbiausi elementai.
- Skaitytojas geriausia suvokia ne daugiau kaip 3 nepriklausomus kintamuosius linijinėje diagramoje, 4 – skritulinėje diagramoje ir 7 stulpelinėje diagramoje, todėl svarbu neperkrauti paveikslų informacija. Taipogi ir lentelės neturėtų būti labai ilgos.
- Prieš kuriant duomenų vaizdą reikia apgalvoti, ką norite jais parodyti. Pavyzdžiui pateikiant duomenų palyginimą stulpelinėse diagramose svarbu, kad tie duomenys tikrai skirtųsi.

Pristatant ir nagrinėjant *kokybinio pobūdžio* duomenis, atvirkščiai, daug tekstinės informacijos, daug dėmesio skiriama duomenų aprašymui. Tekstas gausus citatomis (kurios turi būti nurodomos su tiksliais šaltinių kodais). Tačiau ir kokybinių duomenų aptarimas nėra sietinas vien su teksto rašymu, dažnai ryšiai tarp sąvokų labiau išryškėja, kai bandoma juos pavaizduoti grafiškai. Kokybiniams duomenims pateikti netinka diagramos, bet gali būti kuriamos grafinės schemos, panaudojami sąvokų (Concept Mapping)[47], minčių žemėlapiai.

Tyrimo rezultatai turi būti **analizuojami** prisilaikant panaudoto metodo logikos ir korektiškai interpretuojami. Pasitaiko, kad baigiamojo darbo autoriaus „analizė“ apsiriboja duomenų, pateiktų diagramose ar lentelėse pakartojimu. Tai rodo, kad autorius nėra gerai įsigilinęs į medžiagą. Tekste galima akcentuoti, pabrėžti svarbiausius duomenis, tačiau labai svarbu juos tinkamai aptarti, interpretuoti, palyginti.

Pavyzdžiui, atliekant kokybinio tyrimo interviu turinio (ang. *Content*) analizę, aptariami išskirti prasminiai vienetai, jų pasikartojimo dažnis (absoliučiais skaičiais), grupavimas į subkategorijas ir kategorijas, rezultatai pristatomi lentelėse, kai kuriais atvejais jie gali būti pateikiami ir diagramose, bet visada tik absoliučiais skaičiais, nenaudojant procentinių dažnių. Tuo tarpu kiekybinio tyrimo anketinės apklausos duomenys nagrinėjami naudojant procentinius dažnius ir kitus statistinius parametrus. Todėl prieš analizuojant duomenis *būtina pasidomėti metodologinėje literatūroje*, kaip teisingai tai atlikti.

Diskusijos. *Aptariant* tyrimo rezultatus, ***palyginant*** juos su kitų mokslininkų darbais ypač išryškėja autoriaus erudicija. Atsiskleidžia pagrindinės *magistro* kompetencijos (gebėjimas analizuoti, lyginti, formuluoti tolesnių tyrimų gaires ir pan.). Todėl MBD tyrimo rezultatų analizės pabaigoje arba atskirame darbo skyriuje turi būti aptariami gauti tyrimo rezultatai, pagrindinės tyrimo išvados susiejamos su teoriniu kontekstu, aptariamas rezultatų atitikimas (arba neatitikimas) išanalizuotiems mokslininkų darbams, kitų mokslininkų atliktiems tyrimams. **Svarbiausi darbo rezultatai turi būti sugretinami su kitų autorių darbais**. Lyginant svarbu atsižvelgti į tyrimų atlikimo sąlygas, taikytus tyrimo metodus, tyrimo laiką, trukmę, tiriamųjų charakteristikas ir kitus parametrus. Bakalauro baigiamajame darbe analizuojant tyrimo rezultatus taip pat pravartu parodyti sąsajas su kitų mokslininkų darbais.

Aptariant rezultatus, reikia atkreipti dėmesį ir į darbo ribotumus, darbo nesėkmes, pateikti rekomendacijas, kaip būtų galima tobulinti tyrimo metodiką. Kartais vengiama aptarti darbo silpnesnes vietas ar ribotumus, manant, kad taip bus sumenkinama darbo vertė. Sunkumų, su kuriais susidūrė, išryškinimas, darbo ribotumų aptarimas jokiu būdu nemenkina darbo rezultatų, bet kaip tik atskleidžia darbo autoriaus mokslinį brandumą.

[47] Atskleidžia koncepcijų ar idėjų tarpusavio ryšį

5.5. Baigiamųjų darbų gynimas

Baigiamieji darbai ginami viešame darbų gynimo kvalifikacinės komisijos posėdyje. Gynimo metu gali būti naudojama garso ir vaizdo įrašymo aparatūra. Šie įrašai gali būti naudojami nagrinėjant apeliacijas. laikantis Studijų rezultatų vertinimo tvarkos VIII skyriuje numatytų reikalavimų.[48] Apie garso ir vaizdo įrašymo aparatūros naudojimą posėdyje turi būti informuojami studentai. Gynimo metu taip pat gali būti naudojama informacinė medžiaga – lankstinukai, modeliai ar kitos priemonės.

Remiantis MRU *Studijų rezultatų vertinimo tvarka*, baigiamieji darbai vertinami atsižvelgiant į kriterijus:

- darbo parengimas ir mokslinis lygis, vientisumas bei turinio išbaigtumas, įforminimo kokybė (svertinis koeficientas 0,60) (detaliau žr. 2.3. ir 3.3. poskyrius);
- gynimo kokybė (svertinis koeficientas 0,40).
- Darbo gynimo metu atsižvelgiama į :
- Pristatymo pagrįstumą, aiškumą, reglamento laikymąsi;
- Atsakymus į recenzento, komisijos narių gynimo metu užduotus klausimus.

Gynimo metu darbo autorius ne tik pristato savo darbo turinį, bet ir įrodo, kad studijų metu išugdė informacijos pristatymo, komunikavimo gebėjimus:

1. **Atsirinkti svarbiausią informaciją**. Darbo autoriui visa medžiaga gali atrodyti svarbi, visgi vieno darbo pristatymo laikas yra ribotas(ne daugiau 10 min.), todėl reikia labai kruopščiai pasirinkti kokią informaciją pristatysite. Vieningo šablono čia negali būti, nes kiekvienas darbas yra savitas ir individualus.
2. **Tinkamai vaizdžiai apiforminti pristatymo medžiagą**. Geriausia pristatymo medžiagą pasiruošti PowerPoint formatu. Skaidrės turi būti informatyvios, tačiau svarbu jų „neperkrauti“ informacija. Taip pat nerekomenduojama pasirinkti ryškaus dizaino, naudoti daug animacijos efektų.
3. **Aiškiai pristatyti darbo esmę žodžiu**. Demonstruojant darbo skaidres, kartu rezultatai pristatomi ir žodžiu. ***SVARBU: Žodinis pristatymas neturi būti skaidrėse pateikto teksto skaitymas.***
4. **Valdyti laiką** – neviršyti pristatymui skirto laiko (10 min.).
5. **Argumentuotai atsakyti į klausimus**. Gynimo metu atsakoma į recenzento pateiktus klausimus, taip pat į komisijos narių užduotus klausimus.

[48] ”Studijų rezultatų vertinimo tvarka”, https://www.mruni.eu/wp-content/uploads/2024/04/SRVT-20240416.pdf

Patarimai ruošiant darbo pristatymą gynimui:

• **Skaidrių parengimas**. Rekomenduojama MRU skaidrių šablonai: https://www.mruni.eu/apie-mru/universiteto-simbolika/

o Pristatymas turi turėti pradžią ir pabaigą, tad pradedama nuo prisistatymo, titulinės skaidrės, kurioje pateikiama darbo tema, informacija apie darbo autorių, darbo vadovą, o pabaigti tinka padėka gynimo komisijai ir visai auditorijai už skirtą laiką, dėmesį.

o Gynimui pristatomas mokslinio pobūdžio darbas, todėl vertėtų pasirinkti santūresnį, akademišką pristatymo apiforminimą, pasirūpinti, kad tekstas ir iliustracijos būtų gerai matomi.

o Pradžioje trumpai pristatykite temos aktualumą, apibrėžkite problemą, darbo tikslą ir uždavinius. Ne visa informacija būtinai turi būti skaidrėse, pvz. aktualumą galite trumpai apibrėžti žodžiu, o problemą, tikslą, uždavinius, darbe naudotus metodus – užrašyti skaidrėse. Toliau pateikite svarbiausią informaciją, tai, kas darbe pasiekta, taip pat būtinai pateikite išvadas ir rekomendacijas.

o Dažnai darbų autoriai, ruošdamiesi gynimui, klausia, kiek turi būti skaidrių. Reikalavimo skaidrių skaičiui nėra. Paruoškite pristatymą pagal savo kalbėjimo ypatybes (tam reikia pasitreniruoti). Jei jūsų kalba energinga, gana greita, jūs spėsite parodyti daugiau skaidrių, tik atminkite, kad informaciją turi spėti peržiūrėti ir kiti. Jei kalbate gana lėtai, tai mažiau informacijos spėsite parodyti, aptarti.

o Visa informacija turi būti aiškiai įskaitoma ir įžiūrima. Netinka skaidrėse naudoti daug vientiso teksto. Tekstinę informaciją skaidrėse geriausia pateikti ne ištisu paragrafu, bet trumpais punktais. Netinka gynimo metu demonstruoti labai sudėtingas diagramas, didelės apimties lenteles.

o Skaidrėse, kaip ir darbe, neturi būti gramatikos bei stiliaus klaidų.

• **Darbo autoriaus laikysena**:

o Pristatydami pasirinkite tinkamą poziciją, kad neužstotumėte skaidrėse pateikiamo teksto. Atsigręžkite į auditoriją.

o Neskaitykite iš skaidrių (galima pasiruošti sau pagalbinę medžiagą, pvz. korteles, kuriose užsirašykite tekstą, kurį norite pasakyti).

o Netinka „kalbėti tik sau“, Jūsų balsas turi girdėtis auditorijoje.

o Būkite pozityvūs, nepamirškite namie geros nuotaikos.

NUOŠIRDŽIAI LINKIME SĖKMINGO GYNIMO!

BIBLIOGRAFIJA

Teisės ir kiti normatyviniai aktai:

1. Dėl lietuvių kalbos rašybos taisyklių patvirtinimo (galiojanti suvestinė redakcija nuo 2022 05 28). LRS. Žiūrėta 2024 rugpjūčio 13 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/dd01b90073e711ecb2fe9975f8a9e52e/shIKdZRmuV
2. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo pakeitimo įstatymas. LRS. Žiūrėta 2024 m. rusėjo 5 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.207019)
3. Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakymas „Dėl studijų sričių ir krypčių, pagal kurias vyksta studijos aukštosiose mokyklose, sąrašo, jo keitimo tvarkos, kvalifikacinių laipsnių sąrangos ir studijų programų pavadinimų sudarymo principų patvirtinimo". TAR. Žiūrėta 2024 m. rugsėjo 5 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/ae5d5730b7c211e693eea1ef35f20da9/as
4. Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakymas „Dėl studijų pakopų aprašo patvirtinimo". LRS. Žiūrėta 2024 m. rugsėjo 5 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/d32e4f70ad0811e68987e8320e9a5185/asr
5. Mykolo Romerio universitete atliekamų akademinės etikos pažeidimų, pareigų nevykdymo arba netinkamo vykdymo tyrimų tvarka. MRU. Žiūrėta 2024 m. rugsėjo 5 d. https://www.mruni.eu/wp-content/uploads/2023/01/Tyrimu_tvarka_2019.pdf
6. Mykolo Romerio universiteto akademinės etikos kodeksas. MRU. Žiūrėta 2024 m. rusėjo 5 d. https://www.mruni.eu/wp-content/uploads/2023/01/SN0528_etikos_kodeksas.pdf
7. Mykolo Romerio universiteto Apeliacijų nuostatai. MRU. Žiūrėta 2024 m. rugsėjo 5 d. https://www.mruni.eu/wp-content/uploads/2022/12/SN_Apeliaciju-nuostatai_-2022_12_23.pdf
8. Mykolo Romerio universiteto Rektoriaus 2024-04-16 įsakymas Nr. 1I-73 "Generatyvinio dirbtinio intelekto įrankių naudojimo Mykolo Romerio universiteto studijų procese tvarka", MRU. Žiūrėta 2024 m. birželio20 d. https://www.mruni.eu/wp-content/uploads/2024/04/GDI-irankiu-naudojimo-MRU-studijose-tvarka_viesinimui.pdf
9. Mykolo Romerio universiteto Studijų rezultatų vertinimo tvarka. MRU. Žiūrėta 2024 m. rugsėjo 5 d. https://www.mruni.eu/wp-content/uploads/2024/04/SRVT-20240416.pdf
10. Mykolo Romerio universiteto Studijų tvarka. MRU. Žiūrėta 2024 m. rugsėjo 5 d. https://www.mruni.eu/wp-content/uploads/2024/04/Studiju-tvarka-20240416.pdf

Kiti šaltiniai:

1. Easterby - Smith, Mark, Richard Thorpe and Andy Lowe. *Management Research*, Third edition, London: Sage Publications Ltd., 2008.
2. *Lietuvių kalbos žodynas* (t. I–XX, 1941–2002): elektroninis variantas, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005 (atnaujinta versija, 2017), prieiga per internetą: <www.lkz.lt>.
3. Tautkevičienė, Gintarė, Loreta Burbaitė ir kt. *Naudojimasis elektroniniais mokslo informacijos šaltiniais (duomenų bazėmis): mokomoji knyga*. Vilnius, 2012. http://www.lmba.lt/node/8178
4. Valstybinė lietuvių kalbos komisija. "Adaptavimas". Žiūrėta 2024 rugpjūčio 13 d. https://vlkk.lt/aktualiausios-temos/svetimvardziai/adaptavimas?lang=lt
5. Valstybinė lietuvių kalbos komisija. *Lietuvių kalbos rašyba (*9 skyrius), https://www.vlkk.lt/media/public/file/Nutarimai/Ra%C5%A1yba_2022.pdf

REKOMENDUOJAMA LITERATŪRA:

1. Alasuutari, Pertti, Leonard Bickman and Julia Brannen. *The SAGE Handbook of Social Research Methods*. London: SAGE Publications Ltd, 2008. doi: 10.4135/9781446212165 (prieiga per SAGE Research methods duomenų bazę).
2. Babbie Earl R. *The Practice of Social Research*. Toronto: Cengage, 2020.
3. Babbie Earl R., Edgerton Jason. *Fundamentals of Social Research*. Toronto: Cengage, 2021.
4. Baker Pam. *ChatGPT for Dummies*. New Jersey: John Wiley & Sons, 2023.
5. Besen-Cassino Yasemin, Cassino Dan. *Social Research Methods by Example: Applications in the Modern World*. Routledge, 2023.
6. Bilevičienė, Tatjana ir Steponas Jonušauskas. *Statistinių metodų taikymas rinkos tyrimuose*. Vilnius: MRU, 2011.
7. Bitinas, Bronislovas, Liudmila Rupšienė ir Vilma Žydžiūnaitė. *Kokybinių tyrimų metodologija: Vadovėlis vadybos ir administravimo studentams*. Klaipėda: S. Jokužio leidykla- spaustuvė, 2008.
8. Clark Tom, Foster Liam, Sloan Luke and Bryman Alan. *Bryman's Social Research Methods*. Oxford: Oxford University Press, 2021.
9. Creswell John W. and David J Creswell. *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches.* London: SAGE publications Ltd, 2023.
10. Curini, Luigi and Robert Franzese (eds.) *The SAGE Handbook of Research Methods in Political Science and International Relations*.. SAGE Publications, 2019.
11. Čekanavičius, Vydas ir Gediminas Murauskas. *Statistika ir jos taikymai I*. Vilnius: TEV, 2000.
12. Čekanavičius, Vydas ir Gediminas Murauskas. *Statistika ir jos taikymai II,* Vilnius: TEV, 2002.
13. Denscombe, Martyn. *The Good Research Guide for Small-Scale Social Research Projects*. Maidenhead: Open University Press, 2007.
14. Easterby - Smith, Mark, Richard Thorpe and Andy Lowe. *Management Research*. London: Sage Publications Ltd., 2008.
15. Flick, Uwe. *Introducing Research Methodology: A Beginner's Guide To Doing A Research Project*, London: SAGE Publications Ltd, 2011.
16. Gaižauskaitė, Inga ir Natalija Valavičienė. *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu*. Vilnius: Registrų centras, 2016.
17. Gaižauskaitė, Inga ir Svajonė Mikėnė. *Socialinių tyrimų metodai: apklausa*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014.
18. Grønmo, Sigmund. *Social Research Methods: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches.* SAGE Publications, 2019.
19. *Handbook of Research Methods in Public Administration*, Ed. by Miller, Gerald J. and Kaifeng Yang, Boca Raton: CRC Press, 2008.
20. Kardelis, Kęstutis. *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*, Kaunas: Judex, 2007.
21. King Gary, Robert O., Keohane and Verba Sidney. *Designing Social Inquiry*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 2021.
22. Kumar, Ranjit. *Research Methodology: A Step-by-Step Guide for Beginners*, London: SAGE Publications Ltd, 2005.
23. Leon-Guerrero, Anna, Frankfort-Nachmias, Chava, Davis, Georgiann. *Essentials of Social Statistics for a Diverse Society*. SAGE Publications, 2021.

24. Lowndes, Vivien, David Marsh, and Stoker Gerry. *Theory and Methods in Political Science*. London: Bloomsbury Publishing, 2018.
25. Maslauskaitė, Aušra. *Mokslo tiriamojo darbo metodologiniai pagrindai,* Vilnius: Generolo J. Žemaičio karo Akademija, 2008.
26. Nauckūnaitė, Zita. *Prezentacijos menas*, Vilnius: Gimtasis žodis, 2007.
27. Prakapas, Romas ir Tomas Butvilas. *Mokslinio tiriamojo darbo logografika studijoms,* Vilnius: MRU, 2011. (Leidinio skaitmeninė versija yra prieinama per MRU e-Books)
28. *Publication Manual of the American Psychological Association*, 7th edition, Washington: American Psychological Association, 2020.
29. Rose, Susan, Spinks Nigel and Ana Isabel Canhoto. *Management Research: Applying the Principles of Business Research Methods*. Routledge, 2023.
30. Thorpe, Richard, Easterby-Smith, Mark, Jaspersen, Lena J., Valizade, Danat. *Management and Business Research*. SAGE Publications, 2021.
31. Tidikis, Romas. *Socialinių mokslų tyrimų metodologija,* Vilnius: LTU, 2003.
32. Vigoda-Gadot, Eran and Vashdi Dana R. (eds.) *Handbook of Research Methods in Public Administration, Management and Policy*. Edward Elgar Publishing, 2020.
33. Žydžiūnaitė, Vilma, ir Stanislav Sabaliauskas. *Kokybiniai tyrimai: principai ir metodai: vadovėlis socialinių mokslų studijų programų studentams.* Vilnius: Vaga, 2017.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

Pirmo titulinio lapo pavyzdys

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS 16 pt

VIEŠOJO VALDYMO IR VERSLO FAKULTETAS 14 pt

Xxxxxxxxxxxxxxx INSTITUTAS 12pt

VARDAS PAVARDĖ 16 pt

PAVADINIMAS 18 pt

Bakalauro baigiamasis darbas/ Magistro baigiamasis darbas 14 pt

Vadovas 12 pt

Prof.dr./doc. dr. ***vardas. pavardė*** 12 pt

VILNIUS 14 pt

20.... 14 pt

Antro titulinio lapo pavyzdys

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS 16 pt

VIEŠOJO VALDYMO IR VERSLO FAKULTETAS 14 pt

Xxxxxxxxxxxxxx INSTITUTAS 12pt

BANKŲ VAIDMENS ĮMONĖS IMPORTO IR EKSPORTO RIZIKOS VALDYME VERTINIMAS

Finansų rinkų bakalauro/ magistro baigiamasis darbas (14 pt)

Studijų programa 1234S123 (14 pt)

Konsultantas (12 pt)
N. banko Kredito
Poskyrio ekonomistas
(parašas) V. Pavardė
2024 12 01

Recenzentas (12 pt)
(parašas) doc. dr. V. Pavardė
2024 12 15

Vadovas(ė) (12 pt)
(parašas) doc. dr. V. Pavardė
2024 12 01

Atliko (12 pt)
FRmns3-01 gr stud.
(parašas) V. Pavardė
2024 11 17

VILNIUS, 2024 (14 PT)

2 PRIEDAS

TURINYS

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS (jei yra)
LENTELIŲ SĄRAŠAS (jei yra)
PRIEDŲ SĄRAŠAS (jei yra)
ĮVADAS
1.SKYRIAUS PAVADINIMAS
1.1.Poskyrio pavadinimas
1.1.1. Skyrelio pavadinimas
....
2.SKYRIAUS PAVADINIMAS
2.1.Poskyrio pavadinimas
2.1.1. Skyrelio pavadinimas
3.SKYRIAUS PAVADINIMAS
3.1.Poskyrio pavadinimas
3.1.1. Skyrelio pavadinimas
....
IŠVADOS
PASIŪLYMAI
BIBLIOGRAFINIŲ ŠALTINIŲ SĄRAŠAS
PRIEDAI

PATARIMAI TURINIO FORMAVIMUI:

Skyrių ir poskyrių pavadinimai turi būti trumpi ir aiškūs, sudaryti visumą, t. y. visi skyriai ir poskyriai turi būti tarpusavyje susiję, o jų seka – logiška ir nuosekli.

Skyrių ir poskyrių gali būti tiek, kiek reikia darbo turiniui atskleisti.

Turinio struktūrinių dalių pavadinimai neturi kartoti temos pavadinimo ir vienas kito, tačiau turi atskleisti temą ir būti susieti su pagrindinėmis sąvokomis, esančios darbo temos pavadinime.

Darbo turinys ir skyrių bei poskyrių pavadinimai tekste turi sutapti. Tekste reikia laikytis dalių, skyrių ir poskyrių žymėjimo bei numeravimo sistemos kaip ir turinyje.

Mažiausio struktūrinio vieneto (skyriaus, poskyrio) teksto apimtis neturėtų būti mažesnė kaip 1,5 psl.

3 PRIEDAS

Darbo dalys ir struktūra

ĮVADAS 7

1. LAIKINASIS ĮDARBINIMAS ŽMOGIŠKŲJŲ IŠTEKLIŲ VALDYMO SISTEMOJE 9

1.1. LAIKINOJO ĮDARBINIMO KONCEPCIJA 9

1.1.1. Lanksčios darbo organizavimo formos žmogiškųjų išteklių valdymo sistemoje 9

1.2.1. Laikinasis įdarbinimas kaip viena iš lanksčių darbo organizavimo formų 13

1.2. LAIKINOJO ĮDARBINIMO PATIRTIS PASAULYJE IR LIETUVOJE 21

1.2.1. Laikinojo įdarbinimo paplitimas pasaulyje 21

1.2.2. Laikinojo įdarbinimo tipinis reglamentavimas ES šalyse 28

1.2.3. Laikinojo įdarbinimo patirtis Lietuvoje 30

1.3. ORGANIZACINIS ĮSIPAREIGOJIMAS KAIP VIENA IŠ LAIKINOJO ĮDARBINIMO PROBLEMŲ 33

1.3.1. Įsipareigojimo organizacijai koncepcija ir reikšmė personalo darbui 33

1.3.2. Laikinųjų darbuotojų organizacinis įsipareigojimas 39

1.4. TEORINĖS DALIES APIBENDRINIMAS 45

2. TYRIMO METODOLOGIJA 47

3. LAIKINOJO ĮDARBINIMO ORGANIZACIJOS DARBUOTOJŲ ORGANIZACINIO ĮSIPAREIGOJIMO TYRIMAS 55

3.1. EMOCINIO, ORGANIZACINIS EKONOMINIO IR NORMATYVINIO ĮSIPAREIGOJIMO TIPŲ TYRIMO DUOMENŲ ANALIZĖ 55

3.2. VEIKSNIŲ, ĮTAKOJANČIŲ LAIKINŲJŲ DARBUOTOJŲ ORGANIZACINĮ ĮSIPAREIGOJIMĄ, TYRIMO DUOMENŲ ANALIZĖ 64

3.3. TYRIMO REZULTATUS APIBENDRINANČIOS IŠVADOS 79

IŠVADOS IR SIŪLYMAI 81

LITERATŪRA 84

ANOTACIJA 91

SANTRAUKA 92

SUMMARY 94

PRIEDAI 96

Teorinė darbo dalis

Analitinė darbo dalis

4 PRIEDAS

Bakalauro ir magistro baigiamųjų darbų struktūrinės dalys

Struktūrinės dalys	Trumpas apibūdinimas	Bakalauro darbe	Magistro darbe
Titulinis (antraštinis) lapas	Puslapis nenumeruojamas pateikiama darbą oficialiai pristatanti informacija. Reikalavimai šio lapo informacijai ir rekomenduojamas maketavimas pateikiami šių metodinių nurodymų 1 priede.	Būtinas	Būtinas
Turinys	Numeruojamas 2 psl. Nurodomos darbo struktūrinės dalys ir puslapiai	Būtinas	Būtinas
Lentelių sąrašas	Pateikiamas atskirame puslapyje. Nurodoma lentelių numeracija, lentelių pavadinimai ir darbo puslapiai, kuriuose pateikiamos lentelė.	Būtinas	Būtinas
Paveikslų sąrašas	Pateikiamas atskirame puslapyje. Nurodoma paveikslų numeracija, paveikslų pavadinimai ir darbo puslapiai, kuriuose pateikiami paveikslai .	Būtinas	Būtinas
Priedų sąrašas	Pateikiamas atskirame puslapyje. Nurodoma priedų numeracija, pavadinimai.	Būtinas jei darbe yra priedų	Būtinas jei darbe yra priedų s
Santrumpos	Jeigu darbe naudojamos santrumpos, jų sąrašas pateikiamas atskirame puslapyje. Sąrašas nenumeruojams.	Neprivaloma dalis	Neprivaloma dalis
Žodynas	Pateikiamas atskirame puslapyje. Nenumeruojama.	Neprivaloma dalis	Neprivaloma dalis
Įvadas	Trumpai aprašomas ir pagrindžiamas visas darbas (žr. šios priemonės 5.1. posk.).	2-5 psl.	2-5 psl.
Teorinė dalis	Teorinėje dalyje pateikiama nagrinėjamos temos literatūros apžvalga, atsirenkamos teorijos ir koncepcijos, kuriomis remiantis bus ieškoma atsakymo į tyrimo klausimą. Darbo turinyje skirstoma į skyrius ir poskyrius (žr. šios priemonės 5.2. posk.).	Iki 20 psl.	Iki 30 psl.
Metodologinė dalis	Pristatomas darbo metodologinis/ ir metodinis/ pagrindimas, aprašomas tyrimo procesas, atskleidžiant autoriaus naudotus informacijos rinkimo būdus, darbą vykdyti padėjusius, taip pat jį trukdžiusius veiksnius bei sunkumus. Dažniausiai pateikiam kaip darbo rezultatus pristatančio skyriaus poskyris. Magistro darbe rekomenduojama pateikti atskiru skyriumi (žr. šios priemonės 5.3. posk.).	2-3 psl.	5-10 psl.
Analitinė dalis (Tyrimo rezultatų pristatymas)	Analizuojami tyrimo duomenys, daromos tyrimo išvados ir apibendrinimai (žr. šios priemonės 5.4. posk.).	Iki 20 psl.	Iki 30 psl.

Diskusijos (tyrimų apžvalga)	Autorius palygina savo darbo rezultatus su paskelbtais panašios problematikos tyrimais atliktais Lietuvoje ir užsienio šalyse (žr. šios priemonės 5.4. posk.).	Neprivaloma	Gali būti integruota į analitinę dalį, tačiau aiškiai išskirta
Išvados	Apibendrina svarbiausius darbo rezultatus ir turi išplaukti iš teorinėje ir analitinėje dalyse išnagrinėtos medžiagos. Atsako į darbo uždavinius. Turinyje nenumeruojamos.	Būtina	Būtina
Rekomendacijos / Siūlymai	Remiantis tyrimo rezultatais formuluojami konkretūs siūlymai.	Būtina	Būtina
Bibliografijos šaltinių sąrašas;	Darbe naudotų šaltinių sąrašas.	Būtina	Būtina
Santrauka lietuvių ir anglų kalbomis	Baigiamojo darbo vizitinė kortelė, trumpas darbo esmės išdėstymas.	Būtina	Būtina
Priedai	Pateikiami, jei yra didesnės apimties medžiaga.	Neprivaloma	Neprivaloma
Patvirtinimas apie darbo savarankiškumą	Žr.6 priedą.	Būtina	Būtina

5 PRIEDAS

Taikomojo / projektinio pobūdžio magistro baigiamojo darbo struktūrinės dalys

Struktūrinė dalis	Trumpas apibūdinimas	Magistro darbe
Tituliniai (pirmas ir antras antraštiniai) lapai	Puslapiai nenumeruojami, pateikiama darbą oficialiai pristatanti informacija. Reikalavimai šio lapo informacijai ir rekomenduojamas maketavimas pateikiami šių metodinių nurodymų 1 priede.	Būtinas
Turinys	Numeruojamas 3 psl. Nurodomos darbo struktūrinės dalys ir puslapiai	Būtinas (žr. 2 ir 3 priedą)
Lentelių sąrašas	Pateikiamas atskirame puslapyje . Nurodoma lentelių numeracija, lentelių pavadinimai ir darbo puslapiai, kuriuose pateikiamos lentelė	Būtinas, jei darbe yra lentelių
Paveikslų sąrašas	Pateikiamas atskirame puslapyje. Nurodoma paveikslų numeracija, paveikslų pavadinimai ir darbo puslapiai, kuriuose pateikiami paveikslai	Būtinas, jei darbe yra paveikslų
Priedų sąrašas	Pateikiamas atskirame puslapyje. Nurodoma priedų numeracija, pavadinimai.	Būtinas, jei darbe yra priedų
Santrumpos	Jeigu darbe naudojamos santrumpos, jų sąrašas pateikiamas atskirame puslapyje. Sąrašas nenumeruojamas.	Neprivaloma
Žodynas:	Pateikiamas atskirame puslapyje. Nenumeruojama.	Neprivaloma
Įvadas	Trumpai aprašomas ir pagrindžiamas visas darbas (žr. šios priemonės 5.1. poskyryje).	2-5 psl.
Teorinė dalis	Teorinėje dalyje pateikiama nagrinėjamos temos literatūros apžvalga, atsirenkamos teorijos ir koncepcijos, kuriomis remiantis bus ieškoma atsakymo į tyrimo klausimą. Darbo turinyje skirstoma į skyrius ir poskyrius (žr. šios priemonės 5.2. poskyryje).	Būtina Iki 20 psl.
Metodologinė dalis	Šioje dalyje aprašoma darbe pasirinkta metodologinė kryptis ir taikyti mokslinio tyrimo metodai bei praktinio problemos sprendimo instrumentai. Įvardijami darbą rengti padėję, taip pat trukdę veiksniai bei sunkumai, darbo privalumai bei ribotumai. Aprašomas tyrimo objektas, pateikiamos tiriamųjų / projekto dalyvių charakteristikos. Taikomojo /projektinio pobūdžio MBD metodologiją ir metodiką tikslinga pateikti atskirame poskyryje baigiant teorinę analizę arba projektinės dalies pradžioje.	Būtina 5-10 psl.
Projektinė dalis	Šioje darbo dalyje aiškiai ir tiksliai aprašoma projekto kūrimo ir vykdymo eiga. Pateikiama projekto paraiška, aprašomas valdymas, realizavimo eiga, rezultatai, nagrinėjamos realizavimo problemos. Pateikiama projekto valdymo, veiklų, rezultatų analizė, darbo autoriaus kritinis vertinimas. Projektinė darbo dalis gali apimti kelis turinio skyrius ir poskyrius.	Būtina 30 - 40 psl.
Išvados	Apibendrina svarbiausius darbo rezultatus ir turi išplaukti iš teorinėje ir projektinėje dalyse išnagrinėtos medžiagos. Atsako į darbo uždavinius.	Būtina
Rekomendacijos/ Pasiūlymai	Remiantis tyrimo rezultatais formuluojami konkretūs siūlymai	Būtina
Bibliografijos šaltinių sąrašas	Darbe naudotų šaltinių sąrašas. Pateikiamas pagal nurodytus reikalavimus.	Būtina
Santrauka lietuvių ir anglų kalbomis	Baigiamojo darbo vizitinė kortelė, trumpas darbo esmės išdėstymas.	Būtina

6 PRIEDAS

Patvirtinimo apie atlikto darbo savarankiškumą (forma)

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

20 - -
Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas),

_____

(fakulteto / instituto, programos pavadinimas)

studentas (-ė)_____,

(vardas, pavardė)

patvirtinu, kad šis rašto darbas / bakalauro / magistro baigiamasis darbas

„_____

_____“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Žinau, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

_____ _____

(parašas) *(vardas, pavardė)*

7 PRIEDAS

Gairės pirmai bakalauro/ magistro darbo rengimo daliai

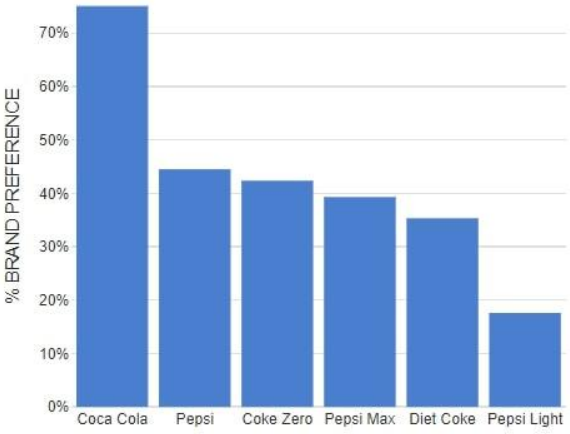
Bakalauro/ Magistro baigiamojo darbo pavadinimas		
Temos aktualumas/ temos pasirinkimo pagrindimas		
Temos mokslinis kontekstas Lietuvoje ir užsienyje (pagrindiniai autoriai ir tyrimai)		
Tyrimo objektas		
Mokslinė problema /ir probleminis klausimas		
Bakalauro / Magistro baigiamojo darbo tikslas		
Darbo uždaviniai	1	
	2	
	3	
	4 ...	
Hipotezė /-ės		
Tyrimo strategija		
Tyrimo metodai		
Empirinių duomenų šaltiniai		

8 PRIEDAS

Duomenų vizualizacija

Duomenų vizualizacija yra labai svarbus norint veiksmingai perteikti sudėtingus statistinius duomenis ir informaciją suprantamu būdu. Žmonės greičiau apdoroja vaizdinę informaciją nei tekstą ar skaičius. Vaizdiniai pateikimai, kaip diagramos ir grafikai, padeda žmonėms lengviau suvokti sudėtingas koncepcijas ir dideliuose duomenų rinkiniuose nustatyti dėsningumus, tendencijas ir nuokrypius.
Duomenų vizualizacija paveikslais arba diagramomis yra įprastas informacijos pateikimo būdas baigiamuosiuose darbuose. Tačiau duomenų vizualizacijoms galioja aiškios ir gana griežtos taisyklės[49].

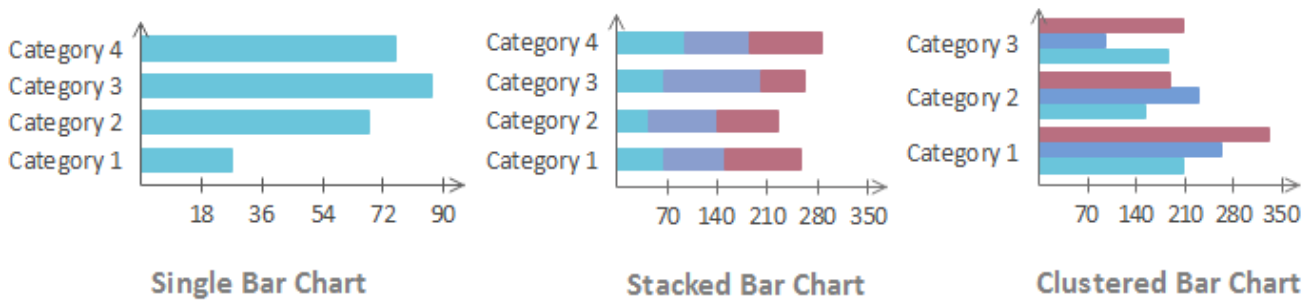
Labiausiai paplitęs būdas vizualizuoti kiekybines kategorijas (t. y. tam tikras skaitines vertes) - naudoti vertikaliai arba horizontaliai išdėstytus stulpelius[50].
Vertikali stulpelinė diagrama yra duomenų vizualizavimo priemonė, kurioje kategoriniai duomenys vaizduojami vertikaliai išdėstytomis stačiakampėmis juostomis. Kiekvieno stulpelio aukštis atitinka jo vaizduojamą reikšmę, todėl galima lengvai palyginti skirtingas kategorijas. Kategorijos paprastai rodomos išilgai horizontalios ašies, o vertės - vertikalioje ašyje. Vertikali stulpelinė diagrama yra grafinis vaizdas, naudojamas diskrečioms duomenų kategorijoms pavaizduoti.

1 pav. Vertikali stulpelinė diagrama[51]

Juostinės (horizontalios stulpelinės) diagramos yra veiksmingas duomenų vizualizavimo būdas, ypač tinka, kai reikia palyginti skirtingas kategorijas ar grupes. Jos leidžia lengvai vizualiai palyginti su kiekviena kategorija susijusias vertes, todėl nesunku pamatyti, kurios kategorijos yra didesnės ar mažesnės už kitas. Kai duomenys apima daugiau nei penkias kategorijas, juostinės diagramos (horizontaliosios) padeda išvengti netvarkos ir, palyginti su stulpelinėmis diagramomis, lengviau perskaityti kategorijų pavadinimus[52].

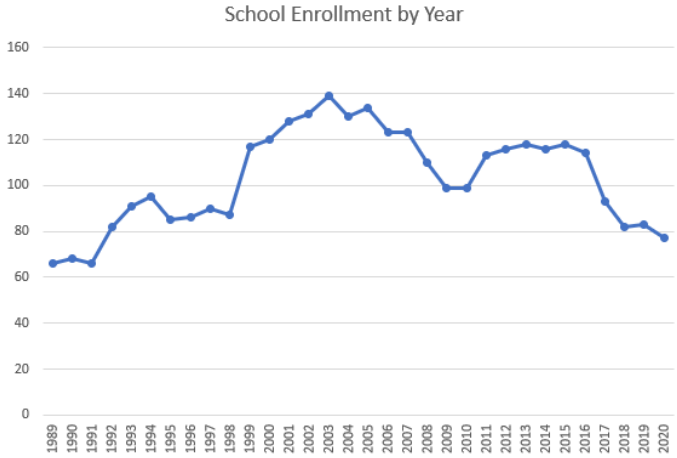
[49] Žr. daugiau: ft.com/vocabulary arba https://www.ft.com/content/c7bb24c9-964d-479f-ba24-03a2b2df6e85
[50] https://inforiver.com/insights/guide-to-bar-charts-when-use-them-how-design/
[51] https://www.edrawmax.com/column-chart/
[52] https://blacklabel.net/blog/data-visualization/chart-types/bar-chart-vs-column-chart/

2 pav. Juostinės diagramos[53]

Juostinės diagramos yra universali kategorinių duomenų vizualizavimo priemonė, kurią reikėtų naudoti lyginant atskiras grupes, rodant kelias kategorijas, parodant dalies ir visumos santykius, reitinguojant duomenis arba kai susiduriama su ilgomis kategorijų antraštėmis.

Linijinėje diagramoje kategorijos duomenys tolygiai pasiskirsto išilgai horizontaliosios ašies, o visų verčių duomenys tolygiai pasiskirsto išilgai vertikaliosios ašies. Linijinės diagramos gali rodyti tęstinius duomenis per tam tikrą laiką pagal bendrą skalę, todėl jos puikiai tinka duomenų tendencijoms rodyti vienodais intervalais arba per tam tikrą laiką. Linijinėje diagramoje kategorijų duomenys tolygiai pasiskirsto išilgai horizontaliosios ašies, o visi reikšmių duomenys tolygiai pasiskirsto išilgai vertikaliosios ašies. Paprastai linijinę diagramą naudokite, jei duomenys turi neskaitmenines x reikšmes, o jei duomenys turi skaitines x reikšmes, paprastai geriau naudoti sklaidos diagramą.
Linijinės diagramos ypač naudingos pokyčių laike stebėjimui, tendencijų nustatymas, daugelio duomenų serijų palyginimui.

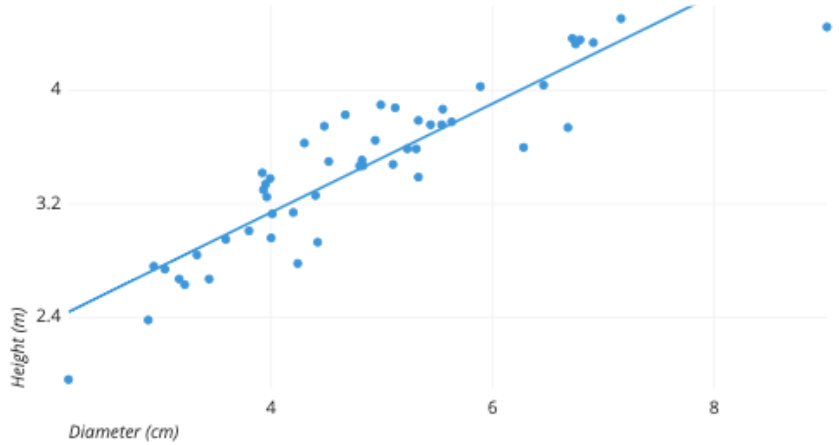

3 pav. Linijinės diagramos[54]

Sklaidos diagrama - tai vizualizacija, naudojama dviejų tolydžių kintamųjų ryšiui duomenų rinkinyje parodyti. Sklaidos diagramoje duomenų taškai vaizduojami Dekarto koordinačių sistemoje, kur

[53] https://www.edrawsoft.com/chart/when-to-use-bar-chart.html
[54] https://statisticsbyjim.com/graphs/line-charts/

horizontalioji ašis (X ašis) paprastai vaizduoja vieną kintamąjį (dažnai vadinamą nepriklausomu kintamuoju), o vertikalioji ašis (Y ašis) - kitą kintamąjį (priklausomąjį kintamąjį).

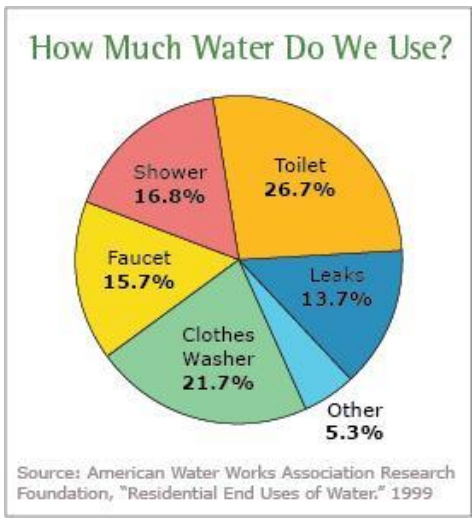
Sklaidos diagramos naudingos analizuojant kintamųjų tarpusavio ryšius, koreliacijų identifikavimui, nes padeda nustatyti, ar tarp kintamųjų egzistuoja koreliacija, nuokrypių aptikimas, nes lengva pastebėti išskirtines reikšmes - duomenų taškus, kurie smarkiai nukrypsta nuo bendro modelio, pridėjus tendencijų linijas (kaip regresijos linijas), sklaidos diagramos gali iliustruoti duomenų tendencijas ir padėti suprasti galimus prognozuojamus kintamųjų ryšius[55].

4 pav. Sklaidos diagramos[56]

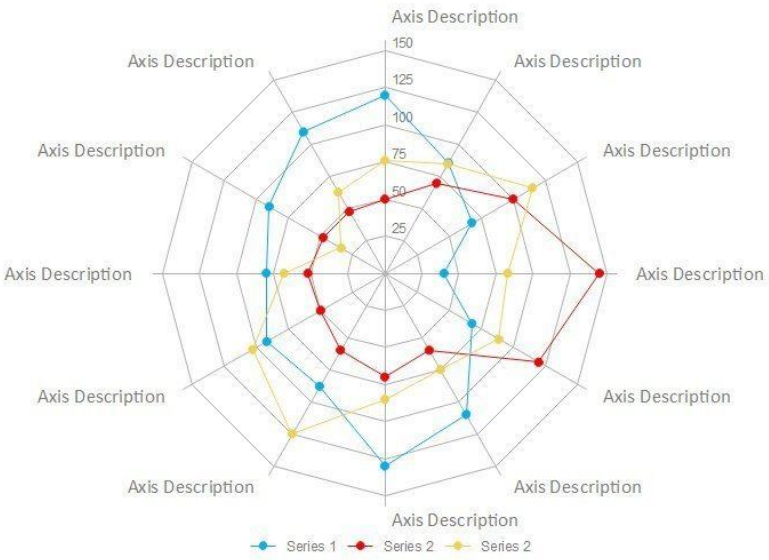
Skritulinė diagrama - tai apskritimo formos statistinė diagrama, suskirstyta į skiltis, kuriomis iliustruojamos skaitinės proporcijos. Kiekvienas grafiko fragmentas atspindi tam tikros kategorijos indėlį į visumą, o kiekvieno fragmento dydis atitinka jo procentinę dalį. Skritulinės diagramos paprastai naudojamos santykiniams dalių dydžiams visumoje rodyti, kad būtų galima lengvai įsivaizduoti, kaip skirtingos kategorijos skiriasi pagal savo indėlį[57].

[55] https://www.tableau.com/data-insights/reference-library/visual-analytics/charts/scatter-plots
[56] https://www.atlassian.com/data/charts/what-is-a-scatter-plot
[57] https://www.atlassian.com/data/charts/pie-chart-complete-guide

5 pav. Skritulinė diagrama[58]

Radaro diagrama - tai dvimatė diagrama, kurioje rodomi daugiamačiai duomenys, naudojant tris ar daugiau kiekybinių kintamųjų, pavaizduotų ašyse, prasidedančiose tame pačiame taške. Ją sudaro kelios ašys, išeinančios iš centrinio taško, o kiekviena ašis atspindi skirtingą kiekybinį kintamąjį. Kiekvieno kintamojo reikšmės išdėstomos išilgai ašių ir sujungiamos į daugiakampį, kuris leidžia lengvai palyginti kelis kintamuosius skirtinguose stebėjimuose.

6 pav. Radaro diagrama[59]

Vizualizacijos įrankiai padeda atskleisti paslėptus duomenų ryšius, kurie gali būti neįžvelgiami vien iš pirminių skaičių[60].

[58] https://www.statisticshowto.com/probability-and-statistics/descriptive-statistics/pie-chart/
[59] https://www.edrawmax.com/radar-chart/
[60] Daugiau žr: https://www.storytellingwithdata.com/chart-guide